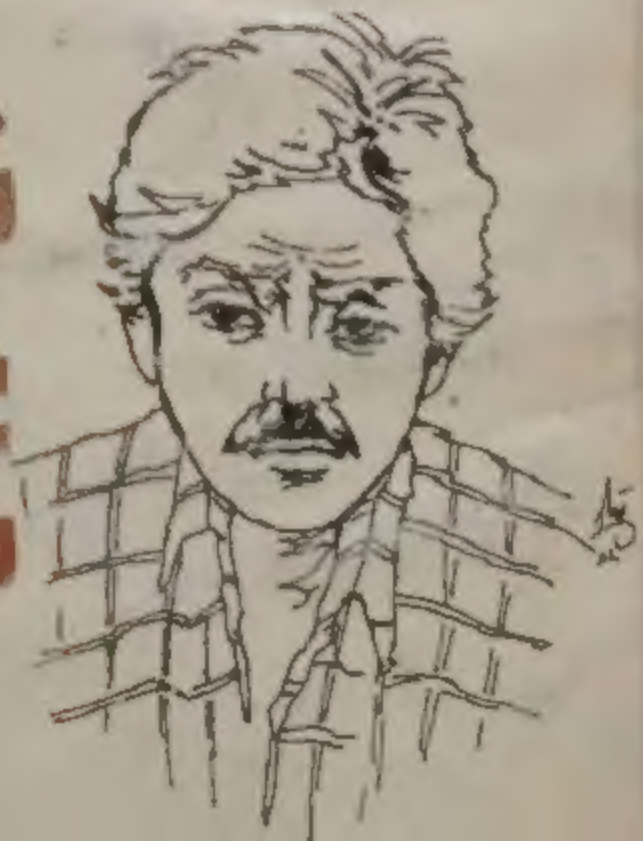

سوراجیچندر دوسر

سہ ماہی
جی
سو

سوره سنڌي ادب

صاحب خان سوره ميرائي

Cell No: 0344 3919786

0300 3404488

سهائيءَ جي سوپ (ڪهاڻيون)

رسول بخش درس

ڪماڇ پبليڪيشن، ڄهمپير

منورا حق ۽ واسطا منصف وٽ محفوظ.

نالو ڪتاب جو: سھائيءَ جي سوپ

منصف: رسول بخش درس

صنف: ڪھاڻيون

سرورق: فتاح ھاليپوٽو

ڇپائيندڙ: وشن

ڇپيندڙ: اين ڪي پرنٽنگ پريس
گاڏي کاتو، حيدرآباد سنڌ

ڇپڻ جي تاريخ: سيپٽمبر، ۱۹۸۷ع

تعداد: ھڪ هزار

قيمت: ۱۵ روپيا

ڪمپازيٽر: ضمير قريشي

اڙيان ٿو سنڌ جي سلڇڻي ۽ سدا ملوڪ
قومي ڪارڪن.

دودي مهيري جي ڏالي

رسول بخش درس

چارڻ تنهنجي چنگ جو، عجب آهيم ايءُ،
هڻي آيو هٿن سين، جيئرو رکيو ج-يءُ
رات منهنجو ريءُ ڪاٽيو تو ڪماچ سين.

(لطيف)

پبلشر ڀاران -

ڪماڇ پبليڪيشن جو هي پھريون ڪتاب اوهان جي هٿن ۾ آهي. سٺي اديب جي سڃاڻپ هن جي سٺي تحرير مان ظاهر ٿيندي آهي ۽ هر اديب جي تخليق تي هن جي ذهن جي عڪاسي ڪندي آهي. تنقيد ڪرڻ يا پسند ڪرڻ، پڙهڻ وارن تي ڇڏيل آهي.

اڄ ڪلهه سنڌي پبلشرز جي ڪوت هڪ مسئلو بنجي ويو آهي. سواسان وڌ کان وڌ اها ڪوشش ڪنداسين ته هي سلسلو مسلسل جاري رکي سگهون. پڙهندڙ جو شوق ئي تخليق ڪار کي وڌيڪ لکڻ تي مجبور ڪري ٿو. اميد اٿئون ته هيءُ ڪتاب وڌيڪ چاهت سان پڙهيو ويندو ته جيئن تخليقڪار ۽ ادارو وڌيڪ سٺو ادب سنڌ ڪسي ۽ سنڌي ماروئڙن کي ڏيئي سگهي.

آئون پياري حڪيم ميمڻ جو شڪر گذار آهيان جنهن ڪتاب جي ڇپائيءَ ۾ ساراهه جوڳو تعاون ڪيو آهي.

اوهانجو پنهنجو

وشن

پيش لفظ

آئون بنيادي طرح بهراڙيءَ سوبه جابلو علائقي جو
ڳوٺاڻو آهيان ان ڪري ڪجهه دوستن جي شڪايت
هوندي به منهنجي لکڻين ۾ شهر جي گهٽ پوسٽ ۽
دونهائيل زندگي جي پيٽ ۾ بهراڙين جي ويڪرو
ميدانن، وڻڪار ۽ ويڪرين دٻين، اباڻن پٻڻن، چوڻ جي
چونگارن، سڪارن، ڏڪارن، سرهائي، سڪ، بڪ ۽ ڏک
جو عڪس هوندو آهي، ديس جو پڙلاءُ هوندو آهي.
آئون ڪو نالي چڙهيل گرناڙي ليکڪ ناهيان پر
سنڌ ڌرتي جي ڏکاييل ماروٺڙن مان هڪ ماڻهو آهيان،
جڏهن دل ۾ ڪي جذبا ۽ احساس ڪر ڪندا آهن
ته ٻئي تي پکيڙڻ جو جتن ڪندو آهيان.
شل مون ۾ اهڙي قوت پيدا ٿي پئي جو من
۾ متل مانڌاڻ کي پرپور انداز ۾ پڙهندڙن تائين پهچائي
سگهان. منهنجي ادبي ڪيتر ۾ سنڌي ادبي سنگت جو
وڏو هٿ آهي.

مشاهدو ۽ ڪچهريون ليکڪ لاءِ وڏو سرمايو آهن،
ڪچهريون ۾ سيد اڪبر، نجم عباسي، علي بابا، رضوان
جوڙن يارن کان ڪافي پرايم، هوشن ادب ۾ شاگرديءَ
جو ڏاڳو ڪنهن کان به نه ورتو اٿم ۽ نه اها ڳالهه
پسند ڪريان ٿو.

جيئي سنڌ

رسول بخش درس

ڀال ڪهر جهوپير، ضلعو ٺٽو

ساهت ۽ سماجي ساجھ

سوات جي سھڻي ماڻھريءَ ۾، مٿي تمام مٿي،
جبلن جي وچ ۾ ڪالام نالي گبولڙو آھي. ڏاڍو من
موھيندڙ نظارو آھي. جبلن تي ساوڪ آھي ۽ چوٽيون
برف سان ڍڪيل ڏسجن ٿيون. ڏاڍا سھڻا ساوا ۽ ڊگھا
ڊگھا وڻ آھن. رنگبرنگي گل ۽ پوڻا آھن. پنھي پاسي
جبلن مان پاڻيءَ جا چشما ڦٽي، کڙڪڙ جو سريلو آواز
مچائيندا، اچي واديءَ جي وچ مان وھندڙ سوات نديءَ
۾ پون ٿا. پاڻي ڏاڍو صاف شفاف آھي. مٿي آڪاس ۾
ڪڪر آھن ۽ ڪڏھن ڪڏھن انھن جي وچ مان سج
ليٽو پاڻيءَ پھاڙن تي ڪرڻا وجھي ٿو ته انھن جون
برف ڍڪيل چوٽيون چانديءَ وانگر چمڪڻ لڳن ٿيون.
جون جي مھيني ۾ به وڻندڙ ٿڌڙي هوا پئي لڳي. نديءَ
تي ڪاٺ جون پليون آھن ۽ ان جي پنھي پاسي ننڍا
ننڍا دڪان ۽ هوٽلون آھن. ڪيترائي سير سانگي آيل
ماڻھو هيٺانھن هوڏانھن پيا ڦرن، جن ۾ خوبصورت
ڇوڪريون ۽ عورتون پڻ آھن. ڏاڍو فرحتي وايو منڊل
آھي. مان ۽ منھنجو دوست به وڻندڙ ڏيک مان مزو
ماڻي رهيا آھيون. هڪ هوٽل تي چانهه پيش وھون ٿا.
هوٽل وارو پٺاڻ ڏاڍو ڳالھير آھي ۽ سگھوئي گھرو ٿي
وڃي ٿو. هڪ وار هو چوي ٿو، ”منھن پھاڙن ۽ پاڻيءَ
۾ ماڻھن کي ڇا ٿو نظر اچي، جو سوين هزارين ڪوھ
ڪري هتي اھي ڏسڻ اچن ٿا. عجب جھڙي ڳالھ آھي،

اسانکي تہ انهن ۾ ڪا ڏسڻ جهڙي شيءِ نظر نہ
ٿي اچي!

هر سنڌين جي اها سوچ نہ آهي، سنڌين جي اها
ذهنيت نہ آهي. هو پنهنجي ڌرتي جي هر نظاري ۾
مست ٿيو وڃن. هر نظارو هنن جي دل ۽ دماغ، جسم
۽ ذهن جو حصو بڻجيو وڃي.

اهو توهانکي هن ڪتاب مان به محسوس ٿيندو.
هنن ڪهاڻين جو ليکڪ، ڪينجهر ڪناري هڪ ننڍي
شهر جو رهاڪو آهي. هن جي سرير جي هر ڇر ڇر ۾،
هن جي ذهن جي هر ذري ۾، هن جي لکڻين جي هر
ست ۾ نہ، ته به هر صفحي تي توهانکي ڪينجهر ضرور
نظر ايندي يا محسوس ٿيندي. ڪينجهر ۾ وهنجڻ ۽
ترڻ، پيڙين تي سير، ڪينجهر ڪناري آلي ڌرتيءَ جي
سرهاڻ، ڪچهرين ۽ گيت، يارن ۽ پيارن سان
گڏجاڻيون، چنڊ جون چانڊوڪيون، پيار جون پڇارون،
نظارن ۾ مست ٿي وڃڻ، سماجي انقلاب ۽ قومي آبهائيءَ
جون سوچون ۽ اهڙي سماج قائم ٿيڻ جو پختو يقين
پيدا ٿيڻ جنهن ۾ قبائلي، جاگيرداري ۽ سرماڻيداري ۽
سامراجي نظام واريون پمار تي پائيداريون ۽ رنڊڪون،
پراڻا اديان يا قديم آثار بڻجي ويندا ۽ رڳو تاريخ جي
ڪتابن ۾ درج هوندا.

توهانکي هنن ڪهاڻين ۾ ٻيون به ڪهاڻيون ٿي ڳالهائون
نظر اينديون ۽ محسوس ٿينديون، وطن دوست ۽ پنهنجي
ڌرتيءَ جا متوالا، جيل جي پڙائن جو سمنڊ جهڙا ڳن

ٿا، ۽ پنهنجن ٻارن ۽ جوانيءَ جي خوشين تان هٿ
ڪڍن ٿا. طبقاتي سماج جو دل ڏاريندڙ، لڱ ڪانڊاريندڙ
۽ ڏکوئيندڙ ڏيک، ڪهاڻين ۾ سنڌ ڌرتيءَ جو هڪڙو
سنڌي ماڻهو ٺوڻ جو دلي درد، سنڌ جي قومي آجپائيءَ
لاءِ تڙپ، سنڌ جي طبقاتي سماج خلاف نفرت، سنڌ ۾
ٿارين لاءِ ڌڪار، سنڌ جي نالي ۾ ٿارين جي هنج ۾
وڃڻ وارن کان بچائڻ، سنڌ کي آجڻ، سکيو ۽ سڻيو
ڏيڻ خاطر انقلابي جذبو ۽ خواهش آهي.

مون هن ڪتاب مان ٽي جملا چونڊيا آهن، جي
رسول بخش درس جي سوچ ۽ ڪهاڻين جو نت آهن:
(۱) ”ماڻهو اڃا، دليون نه جوڙين“ ۾، ”سماج ڇڻ
ست سسيو راکاس! هڪ مسئلو حل ڪجي ته ٻيو
ڪر کنيو پيئو آهي.“

(۲) ”اسين لوڇيون لوڇ ۾“ ۾: ”بس ڇا ٻڌايان!
چنڊ چڙهي آيو ته ڪينجهر جرڪندي آهي، تڄلا ڏيندي
آهي، آڏون ته اهو منظر ڏسي، پاڻ وڃائي وڃندو آهيان.“
(۳) ”ڪينجهر ڪناري“ ۾: ”ڌرتيءَ سان عشق،
دنيا جي سڀني عشقن کان مهانگو آهي.“

ڏسجي ٿو ته سائي رسول بخش درس، ساعت جي سماجي
ڪارج جي ذهني طرح، نظرياتي طرح ۽ انقلابي طرح
پوري پوري ساجهه ردي ٿو... جيئي سنڌ!

ذبح عباسي

حيدرآباد سنڌ

۱۹۸۷-۸۸ع

ڪاڪ روئندي رهي

مون گهر جي ٻاهران بهي سٺ ڪيو. مڙ مان تار
 لوڙهي انڙان مڪي به ڏسڻ ۾ نٿي آيو. ٻاهر سٺ ڪيو.
 ٻئي ڪڙاهه تي اچي بيٺي ”ابا مڙدن مان ڪو ڪونهي.
 ڪم مڪر هجي ته ٻڌاء“ وري اک تي هٿ رکي
 مڃڻ جي به ڪرڻ لڳي. وڏي اڳتي ويس. ويجهو
 تيس اتان ئي رڙ ڪيائين. ”ايءُ مٺي سران شل هي ته
 منهنجو بچي شل لڪير.“ وڏي اچي هڪ وڏائين. پنهي
 گبن تي چميون ڏيڻ لڳي ”اي الله مٺي وڏ پڻ ڪسي
 ڏنت هجي. مون مٺي بچي ڪهي ڪونه سڃاڻو هل اڳ
 ۾ ئي، ايءُ چور يون ڪت تي هنڌ ته وجهو ڏسو ته
 سٺي ڪير آيو آهي. منهنجو جانب لڪير ڪونه آيو
 آهي! الله تان صدقي وڃان سڀني کي ايلاز ڪندي هيس
 ڪير ڪونه وٺي آيس. اڄ رب سامايو آهي ته پاڻهي
 اچي اڻڻ تي سهڙيو.“

توڻ ڪت تان ٿي وينس. گهر جي زالن اچي هٿ
 ڏنو. سنڪهار به ڳرم تان پلانڊ ورائي هٿ ڏيئي
 هلي وئي.

”ٻڌي سؤٽ وارا ڪونه ٿا ڏسجن؟“

”ابا وڏو سؤٽن جوڙو آڏواي آيو، اهو هينئر به
 وڃي شهر نهيو ويڃارو اهو مال ساڻ. باهم لڳن رڳو
 آهن آباديون پوءِ ڏسجن ٿي ٻيچ مان هٿ ٿي ڪونه
 ٿو ڪڍي، پر بابلا توڻ اڄ مڃڻ وڙ ڪري اچي

ڏسڻ ۾ اچي ٿي ته اهو ڪو به ڪم ڪري نٿو سگهي.
 ”ڇوڪرو! اهو ڇا ڪم ڪري ٿو؟“
 ڪپڙي پرهي ڪٿي اڏاڻي؟ هي اهي ڪپڙا جنهن کي
 لٽو ٿيون.“

”پتي پلا سؤت ڏي ڪو آندو اچي؟“

”ابا اچان ته خبر لڳو پوءِ آهي. ڏيندس رت ساهي
 به پتي هوندي ته ملي پوندي.“ چوري سڳهار هٿ ۾
 اڇ ڪاڪي جانو کان ڪڪڙ ڪهاڻي اڇ پوءِ ڪيو
 هوندو، ولات پنڌ تان آيو آهي.“ ”ٻا سڳهار هٿ
 وڌي ٿي آهي ته مڙيئي حجاب ٿي ڪري، هونئن به رت
 نه مٿو ڪايو وڃي.“ ”اسان سؤت وري ورتي ڪونه ڪيو.“
 ”بس پتي اسڪول مان چند چٽايم ته وري ڪم
 ۾ لڳي ويس. بس مٿي ڪنهن جي وانڌڪڙي ڪم
 ٿي ملي. هن دفعي امتحان ختم ٿيا ڇيم ڪيترن ئي
 ٽا چڪر ڏنو بس پوءِ اچي سهرڙس.“

”ابا هي ڇهون سال آهي. پنهين کسي خدا جي
 بڻڪي ان سان گڏجي آيو هئس وري حور حور
 آهي. اهو مرهيات هجي ها به اسان کي ڪونه ڏسري
 ها پر اوهين اهو نئون رت.“

پت پنهين سان رت جو سڱ ته ڪيو هو، هو
 سيال ڀاءُ پر جڏهن ڏاڏو مٿي رٿي ڀڻ ڄاڻي
 تڏهن ڏاڏو سڳي ڀاءُ به اڏاڻا جوڪ ڪونه ڏيا جڏا
 پنهين مرهيات ڏا. اٿن اسان ۾ هيس آپريشن ٿيو

هو۔ پوءِ ادا وڃڻي زمين آسمان هڪ ڪري ڇڏندو۔
 هڙان وڙان هر نيٺ چڱي ڀلي ٿيس ڪنڊ بچائي پوءِ وڃي
 بچن پڙو ٿو۔ ادا دانا جي نوڪي خبر آهي ڪو ڪنهنجو
 ڏکڻي ويل ڪونهي۔ اهي امان جا پٽ هٿ ڪڍي
 ويا پر پنهن منهنجي مڙس سان گڏ رت ست ڏنو۔ هئي
 هئي وڃڻا ماڻهو“ ٻلائي سان اڪيون اڳهي آئي ”
 تون چوڪرين ڪي هاها ڪريان سانچن ڪري وٺن
 پوءِ وري مارڪو ڪنداسين۔ تون ڏنگ ڊگهي ڪر“
 مون بيوت لاڻو۔ پير ڊگها ڪري، منهن ۾ اڪيون
 اٽڪائي ماضي ۾ هليو ويس۔

اڄ کان ڇهه ورهيه پهرين بابا سان گڏجي آيو هوس۔
 ٻئي ڏاڍي سرهي ٿي هئي سندس گهر وارو به جيئرو
 هو اسان کي ڏاڍو مان ڏنائون۔

ڏهه ڏينهن رهائي ڇڏيائون۔ سندس پٺيءَ تي ويندا
 هئاسين ڪلندي ڪلندي ڏهه ڏينهن لنگهي ويا۔ سنگهار
 مون کان سال کن ننڍي هئي۔ سڄو ڏينهن مون سان
 گڏ هوندي هئي۔ مونکي ڇيڪيءَ مٿي مان آڻ ڪوڙا
 ٺاهي ڏيندي هئي۔ سندس ڀائر اسانکي پينگهون ڏئي
 ڏيندا هئا ان ۾ لڏندا هئاسين۔ جيڪو وقت وٺن هئاسين
 هوءَ پاڇي وانگر گڏ هوندي هئي۔ پٺيءَ تي ويندا هئاسين، هوءَ
 ڪمند جي ڪهاڙي پڙي ۾ لڪي ويندي هئي، انون
 کيس ڳولهندي ڳولهندي ٽڪري پوندو هوس پوءِ
 اوچتو ”هاڻو“ ڪري ڀر مان نڪري ايندي هئي۔

پاڻي جي ڪڙڻي تي وڌندي هڪ ٻئي کي چنڊا هڻندا هئا. آئون زور سان هڪ اڇلائي مٿس پاڻي وسائيندو هوس ته ٻئي هٿ منهن تي رکي ڪنهن ڪندي هئي. ”لاڙي... گهوڙا ڙي“ هڪ ڀري خار مان مونکي ڪڙو هٿي ڪڍيائين. منهنجي نرڙ تي ساڻو نشان ٿي پيو هو ۽ ٿوري سوچ بعد ئي ٻئي - ڏاڍو پشيمان ٿي منجهيس نهاريو هوم ته اڪيون هٿ جهڪي ويس مون سور ٻي ڪلي ڏنو هو ۽ هو ٿوري ٻئي ”سوٽ زور سان ته ڪونه لڳو. ڀلا سور ته ٿيو هوندئي؟“ ۽ منهنجو منهن جهلي ڦوڪون ڏيڻ لڳي. مونکي ڪل به اڇڻ لڳي پر سندس چوڻيءَ مان جهلي هڪ الاريندي ۾ ”هينئن هٿين ته پوءِ خبر پوي نه سور ٿئي ٿو يا نه؟“ سڄي وڻجي سڄي ڪري پيشي هئي. اڪيون ٻوٽي، واڻ شيڪي سيٽاٽ ڪرڻ لڳي ”الا چٽ مارين ٿو. گهوڙ ڙي مري ويس“

مون چوڻيءَ مان هٿ ڪڍيس ته اکين ۾ پاڻي اچي ويس پر پوءِ مرڪي پيشي. ”لڪير تون ٽڪرو هليو ويندين؟“

”ها پنهنجي گڻو ته ضرور وينداسين.“
 ”پوءِ آئون ڪنهن به ان ڪڍندڻس. تون متان وڃين. اوهين لڏي اچي اسان وٽ ويهون.“
 ”ٻيو ڪو ماڻهو ئي ڪونهي اوهانجي گڻو ۾، اسان کي آهي لاچار جو هتي لڏي اچون.“

”ٻيو ڪير آهي جنهن سان آئون راند ڪندس؟....“

۽ اکين ۾ پاڻي اچي ويس.

”چري آئون ڪو سچي چمار لاءِ توکي ڇڏي ٿوروئي

ويندس. رک الله تي توکي وڏي هلندس. سدائين لاءِ

توکي وڏي هلندس تون هلندڙين نه مونسان؟“

”سچي ٻڌاءِ مونکي وڏي هلندڙين تنهنجي گهٽ“

”تون هلندڙين ته توکي وڏي هلندس باقي زوري ته

ڪانهي. پوءِ هاڻ ٻيڙي ۾ چڙهي ڪينجهر ٻنڌ ڪنداسين.

وڏا وڏا جبل آهن انهن تي چڙهنداسين. قرآن جي جبل

ڏسين ته هيئنئون ڦاٽي پونئي“

”تون ته رڳو گشا ٿو هئس، ويندين ته وري وري

ڪونه ڪندين“

”نه نه سچي توکي وڏي هلندس پر بيخي وڏو ٿيان

نوڪري ولان.“

”ٻيلا ڍنڍ ڪهڙي؟ ها ڪينجهر ڪيڏي وڏي آهي؟“

مون ٻانهون پکيڙي چيو ”او هيڏي اڃان به وڏي

جنهن ۾ تون ته ڇا پر تنهنجو گهٽ تنهنجون پٺيون

سڀ ٻڏي وڃن“ ۽ کيس ٻانهن ۾ وڪوڙي ڇڏيو هوم.

”ڇڏالا ڇڏ ساهه ٿو ڪڍين. پري ئي ڪوڙا ڏيک“

”قرآن اکين مان جو سونهن توکي وڏي هلندس“

”تيسن وساريندين ته ڪونه؟“

”آئون ته ڪونه وساريندس تون وسارين ته ڀلي“

”ڇڳو ڏسون ڪير ٿو ڪوڙو ٿئي“

”ابا ائي هٿ ٿو ماني ڏاڍو ٻڪرو هوندن“

پٽيءَ خالن جي والدها ٿوڙي ڇڏي. ڇهه سال ڊرامون
بادون اڪراڻر ياد هون ڄڻ ڪلهوڙي ڳالهه هجي.
سنگهار ماري اچي اڳيان رهي. اکيون کڻي ڏٺو ماس،
مرڪي کڻي پٽي پاسي منهن ڪيائين. پٽي پاڻي آڻ
ٺاهي پوس. وٺو ڀر ۾ رکي وري ٻي نهار اڇلايائين.
ڇانچي ڏٺم هن سنگهار ۽ هن ۾ ڏينهن رات جو فرق
هو. رڳو مرڪن ساڳيو هو.

شام ٿي سؤت وارا به آيا پٽي ڀائر ڏاڍو قرب سان
مليا. حال احوال وٺڻ لڳا. وري ڏک سور به ڪيڻ
لڳا. سؤت جانو ٽوڪ هڻندي چيو ”سؤت توکڻ ڇر
ڏينهن وڌو هوس، پر پر حيف ٿئي منهنجي شادي تي
ڪونه آئين؟“

”سؤت انهن ڳالهين ۾ مياڙي آهيان پر بيوس ٿن
بار ڇڏيا. امتحان پٽي هليا اچي نه سگهيس“

”ها بابا اوهين پڙهيل ماڙهو ڪوڙن جا بادشاهه“
مونکي ٽونڪ هڻي سندس زال ڏانهن اشارو ڪيائين
”ڀلا ڀاڄائي ڇانچي ڏٺي، وٺي، ڀارڳو بند نصب ۾
لڳو آهي“

مون شرم کان کڻي ڪنڌ هيٺ ڪيو. پٽي
مرڪن لڳي.

”هٿو پر دل ۾ وڻي اٿئي پر پڪاڻي ٿو ڪرين.
بس بابا مولائي مڙس هٿاسين ملي ويئي ڪونج جهڙي

زال بس رنگ ٿورو جهون آهس باقي آهي هٿڙا لڳي ڏسڻ
 زلڻس سرمائڻ لڳي گهر جا پاڻي ڪل ۾ ٻڌا پيا هئا.
 نديءَ پاڻس به سر ڪنيو ”ها سؤت هينئر هٿي پيو
 وڌو ساڄن - وائي تي منجهو ويٺو آهي - وخت به ڪو
 موچارو آهي“

پٽي چيو هٿندي چيس ”پيٽان تون ته حيا ڪر
 ٻڌڻي ماءُ برابر آهي ما اڪيون ڪٺيو پئي ٿسي حيا ئي
 ڪونهي بي لڇا - هو ڀاءُ آيو آهي ان سان ڪا قرباني
 ڪچيري ڪريو رڳو گوار پيا ڪاٺو.“

ٻنراڙي جي ماڻهن ۾ چرچو پوڳ ضرور ٿي. رات
 جو مچرن به وارو وڃايو. اک به پورڻ ڪانه ڏٺائون.
 برهم ڦٽي جو اک لڳي ويهي.

سچ چڙهي مٿي آيو - سار تي ڏلم ته ڏم ٿي ويا
 هئا. گهر جا سڀ ڀاتي نڪري ويا هئا. رڳو سنگهار
 پريان ويٺي هاج ڪئي. پاڻي اچي رکيائون. مون منهن
 تي چنڊو هنيو ته نيرن اچي اڳيان رکيائين، ڪو به
 نه ڪڇي، سهنجي مردانگي ڪر ڪنيو ”سؤت ڪيڏانهن
 ويا سڀ“ پهرين ته مرڪي پئي پوءِ نيم ڪڇي ”ادا وڌو
 پاڇائي پئي ٿي ويا آهن - ننڍو ادا مال سان. امان اجهو
 هينئر ننڍي ڀاءُ جي ماني ٿي ويئي آهي - توکي گهڻا
 سڏ ڪيائين پر گونگهرن جو لڪاءُ پئي پيو - چيائين
 ته سڄي رات مچرن پيو آيس - اٿي ته نيرن ڏجهانس
 آئون اجهو ٿي اڃان“

”مچرن سڄائي وڌو آهي۔ ٺٺي رات آڻي به
ڪانه پوري اٿس۔“

”بح ٻلا گڏجي ڪاٺون“ ڪل ۾ ٻڌي ويئي ڄڻ
”ڇو ٻلا اڳي سڏهن ڪونه ڪاٺو اٿئون ڇا؟ يا آهن
ڪو ٻي ذات آهن؟“

”اهي ڏينهن ڪاٺي وٺين، ٻار هٿاسين۔ هاڻي سڄي
سڄي پير ڪٽيا“

”ڇڏيو ماڻهو ڏاڍا ڇالاڪ ٿي ويا آهن ٻلا ننڍي
هوندي جون ڳالهون باد اٿي يا وسري وياسين؟“

”واه ڏها ڏهه ڏينهن گڏ گذارياسين سي ورهين
جي وير ۾ لڙهي ويا“ ۽ پوئتي منهن ڏيئي ڪلڻ لڳي.
مون ماني به پئي ڪاڌي، ڳالهون به پئي هليون.
”ڇڱو ٿيو وسري وياسين باقي ٻڙي ويڇاري جي ته نه
ٿي سري۔ هر ماڻهو سان پيئي نياپيا ڪندي۔ آيو ته
نه ويڇاري ٻڙي لاءِ آهيان ٻيو ڪو اسان جو رت سا
سڱ؟ ٻڙي ويڇاري آهي سڄا هڏ سا ڪٿي ٿي وساري؟
مون ماني ڪاٺي ورتي۔“

هن ويئي پٺ ڪوٺيو۔ سندس ڪٿه جهڪيل هو
ڄڻ سؤت ٻلا ٿانو ڪڍ

اٿي ته ٻي پاسي منهن ڪري اڪيون اڳهائين
”اڙي هي ڇا تههجي اڪن ۾ هاڻي! ڇا ٿو آئون ته
روئين پئي۔“

ٿانو۔ ڪٿي گهر ۾ گهڙي ويئي، مون کي ان نٿ

ٿي پئي پرائو ڪم ڪو ڏسي نه نوجوان ڏسڪو، رهن
 ڇو پئي؟۔ پئي ڏسڻي نه ڇا سڄي اهي دل ڇڏي ڏن
 گهڙيس سڏڪا پري رهي ٿي،
 ”ٻيٽ ڇو پلا روڻ ڇو ٿي؟ ڇو اهي وڃي نه
 جا سڃهندو“

”نئين ۾ تنهنجو ڇا؟ تنهنجو ڇو مت مت ڪون
 ڇو تنهنجو ڪم۔ ٿون ته پڻن کي ڪڏهن آيو آه،
 يا مرن پڇن تنهنجو ڇا؟“

”اڙي بابا مون ته پوڳ پئي ڪيا۔ توکي وساي
 ڪيئن سڳهندس پئي نه ۾ ٿي پيرا اسان وٽان ٿي وڃي
 هئي، آئون ته پنهنجي سنگهار ڏيڻ جي سائيئي سان
 سان آيو هوس۔ مون کي ڏيڻ جون پياريون ياد ڪريون
 ته ڇڪي آيون آهن قرآن!“

”ڇڏ ڪوڙا! ائين جبل جا ماڻهو اوهان جون دليون
 به پٿر ٿي ويون آهن“

”پلا ڪهڙو قسم ڪٿان! ڏس آئون رڳو تـوـان
 سان آيو آهيان۔ ڇو ڏهان ته سنگهار ڪيڏي ٿي آهي؟
 ڪيئن ٿي لڳي؟ مون کي ياد ڪري ٿي سا وساري
 ڇڏيائين؟“

”ها ڏهن ڏٺو ور ڪيو اٿي۔ توکي ڇو آهي
 مون هر ڀر هر ڀل توکي ڏاڍو آهي“

”هو پلا ڇو چئي نه ڏهن ڏهن ويا وري؟“
 ”مون ته توکي ازمايو پئي هر پنهنجي دل کان“

پڇ ته آهي ڏهن ڏينهن ڏهن ڄاڻين مان نه به ڪونه
وسرندا“

مون سندس هڪ جڙي جو ”ڏس ههائ پڻ :
ناعيون۔ وڏا ٿي ويا آهيون۔ زماني سان آڻه هائو آهي۔
بقي مون لاءِ تون ساڳي سنگينار آهي۔ تو ٿي جڏهن
وساريم منهنجو پساهم پنهنجو نه هوندو۔ پوءِ مون ٿي
جيئرو لاش سمجهجان۔ ڇڱو هاڻ سڌي ٿي ڪر اچي
وڃي ته!! پڻي به اچڻ واري هوندي“

ٻاهر نڪري ڪٿ تي لپتي اچرڪ ٻيرون ۾ هي
سوچڻ لڳس، ايتري ۾ پڻي به ڪاٺين جا ڦينجها اچي
اڻڻ تي سٽيا۔

”امان سنگينار، لڪير کي ڪا مار ٿي۔ ڪو
ٽڪر پور ڪاٺائين!“

”ها امان ماني ڪاٺي جهڻ گندي ٻيرون ۾ هئي
اٿس تيشن رڳو کونگهرا اٿس“

”ابا لڪير پٽ! ايترو نه سمجه سجاڳ ٿي به
مارڪو ڪريون.“

مون ڪر پڇي چيو ته ”پڻي رات حرام ڪا اٿ ٿوري
اٿم وري پنڌ جو ٿڪ۔ مڃڻ ته سچائي چئبو۔“

”ابا اسين ته هري ويا آهيون۔ بس پٽ ابا ٻني
وڏو چورو زال سوڌو ٻني حوالي ٿيڻو مال سان۔ ڀاڄائين
وڃي ڪڪ پن ڪري ڪو گڏو ڪن گاهه جو آڻي
تڏهن پاڙت مينهن مان لپ ڪير ڪيون۔ آئون وري

مانئي ٽڪر ڪري نڏي ڏيڻ لاءِ آڻي وڃان، ڪاٺن
ڏنگ به ڪريو اڃان ته چانهه پري. هڏانهن مائٽل
ٺٺي اڪيلي گهر ۾ مٺ مائٽ اهو سوئس جي ساڌي
رن رٿل نڪو اچن نڪو وڃن. ڏاڏي جي عزت وڌ
ر ڪندو پر مٺ اڪيلو ماڻهو نه روئيندي ٺٺي نه پئندي
اڄ آيس هيءَ پٽ پٺيان چڙهي آئي آهيان.“
”پٽي سوٽ نڏي جو ڪو بلو ٿيو“

”بس مٺ جانو بچي شل ڇاچن کي ڪاوڙائي وڃي
تاربن ۾ پير ٿيو هاڻ ويٺا آهن جڏهن ڪا مينهن
ٿڌو ڪا پاڻي.“

وري به ڳالهين جون ڀرڻ، پٽي ڪٿي ٿي نه ”پلا
ڇاچين اوهان کي پاڻي ٿو يا پراڻن رن جي چوڻ ۾
اچي ويو“

”نه نه پٽي ڇاچا ويڇاري کي شابس هجي. پر مايون
به وڙان ڪونه وڃائين. اسان کي هر ڳالهه هٿ ۾
ڏني اٿن ڇاچا ته اولاد کان اسان کي گهڻو ٿو گهري.“
”ها ابا مڙس ويڇارا پيا آهن. مردن کليل هوندو
ته رتون ڇا ڪنديون؟“

پنهنجن جو جانو آيو شهر وٺي هليو شهر ڪهڙو؟
به ٽي هاڪڙا هونلون، هاري ناري ڏنگ ڏنگ تي چاڙهيو
ويٺا سوٽا هڻن. چانهن جي دم.

مهان آيو ته چانهه مٿان چانهه هئي ايندي. شام
جو موٽياسين جانو هڪ مچرداني به وٺي ڪٿي ”پائو

ہی کرین

آهستي مري اچي اس تي وٺي ۽ مٿي تي
ڏيڻ لڳي.

”سنگيار تون رڳو وڻي هج زور نه ٿي آئون بهاسي
چاڪ ٿي ويندس“

منڊس هٿ سده جي مٽي تي ڦرڻ لڳا۔ اُهوئي آهي
پڻا ڏيندي رهي منهنجي ٺٽي مان لٽا نه آڪن۔
سگهه ساري منڊس هٿ کي جيلن ورتن منهنجا گرم
چپ منڊس هٿ تي رکيم، هوءَ چپ هئي۔ منڊس هٿ
جي تريءَ کي ڏسڻ لڳس ”ڇا ٿو ڏسڻ؟“

”ڏان ٿو تنهنجي هٿ جي اٽڪن ۾ مون لاءِ ٻه
بيار جي ڪا ليڪ آهي؟“

”هيٺ، ڇريا هٿ سان ڪنن ڇو ٻوندي؟ مون سندس ٻئي هٿ جهلي پنهنجن گرم کپان تي رکيا ته کپان لڳي. سندس هٿ جي ٻئي ڇمڪر ته چوڻ لڳي. ”ڇريا هٿ ته پير مرشد جا ڇمڪا آهن؟“

”نه پوءِ تو ڪنهن مرشد جو هٿ ڇڏيو آهي؟“
 ”اهاجا مرشد گهڻا ورهيه بابا ڪاوڙائي ڇڏيا. اڄن ئي
 ڪونه باقي ساڙهو ڇڏي ٿو.“

”چـري پيار ۾ پير موند شاه شونڊاڻه مڃڻ
رڳو پيارا هوندا آهن“

”ڇا پيو چوڻ؟ ٽپ مٿي ٿي ته ڪونه ڇڏي
وڃي ائين؟“

”تپ وڇارو ٻن دانن جو، مڃاڻ ڏسي پڇي ۽...
 هڻ ته نس نس ۾ نينهن جو نشو چڙهيل آهي.“
 ”مت ڇڏ ته زور ڏيڻ“ آهستي آهستي زور ڏئي ڪئي.
 ”ڀلا اوهان وٽ ٻيو ڪو ڪونه اچي ڇو؟“
 ”اسان وارا ڇاڇا روئيل آهن، باقي ڪو سڀل ۽
 ڪم ڪار سان اچي ته واء ته بس“
 ”پوءِ تون اڪيلي ڪيئن ٿي گذارين؟“
 ”اڪيلي ڪو ٻڃان ٿي ڇو؟ اوهان شهري ماڻهو
 آهيو ٿي ٻڃا... ها... ها...“
 ”نه پر اڪيلو ماڻهو نه ڪو ڳالهائي نه ٻولھائي.“
 ”ڪي ٻوندو ماڻهو اڪيلائي به عذاب آهي“
 ”ٿڌو ماءُ ڀردي“... پر تنهنجي سار ته گڏ هوندي
 آهي نه پوءِ اکين اڳيان رڳو تون ڦرندو آهين ۽
 تون ساڻ هئين“
 ”سنگهار سڄي ٻڌاءِ توکي ايڏو ياد ايندو هئس.“ پر
 اهي ته ٻاراڻيون ڳالهيون هيون. هاڻ ته پنهنجو قرب يا
 پنهنجائپ ٻي صورت وٺي ويا آهن“
 مون ٻيو ڪجهه دل ۾ سوچيو ناهي، ڪنهن کي دل
 ۾ جاءِ ٿي ڪونه ڏني آهي، مونکي نه ٻي هوندي وارو
 انجام ياد آهي.“
 ”هڻ پڻان... او قول ياد اٿي؟“
 ”گڏ جيئن گڏ مرڻ جا قول ويري به سگهن ٿا؟“
 انهن ٻاراڻن ٻولن ته ٻڌي ڇڏيو آهي، ٻول ٿي ته جيئن

جو ٿمر هئا۔

سنگهار توکي شاس آهي جو ٻاراڻا ٻال ۽ ڦٽل ڦٽل
اجن جي تون اٿن نه ڪرين ها ته؟“
”وءِ آئون مري ويڃان ها۔ ڪنهن به ڇوڪرو ٻال
مون وارو ڌڪ ٻال اٿس؟ نشان ته ڪونه ٿو ڏسجي؟“
”سنگهار ٿو وارو ڌڪ ته ويو وسري باقي دل ۾ جو
گل ٿيو آهي ان جي سرهاڻ ۽ سڳند ڇڏي سال جيترو
رکو آهي“

انجني ڪهڙيون گلهيون پيو ڪرين۔ پر هاڻ
تڪڙو ڀڄڻ جي نه ڪجان، ڪجهه ڏينهن ترسي پوءِ
ويڃان۔ پويان ڪري ته ڪانه ٿي؟
”نه سنگهار پويان به ڪم ڪارئون آهن تو سن
مليس وري ڪنهن ٻئي پري اچيو يڪو رءِ۔
مناسب ڪونهي“
”نهيو نهيو پڪاڻي ڇڏ، سڀ سمجهان ٿي، پر
ڪونه آهيان“

”ٻال ٻائي ڏک پيارينم“ اٿي ٻئي ٻانهن مان ڇوڪري
ويجهو ڪرڻ جي ڪم۔ هڪ ڇڏائي ڪم وٺي۔
ڪهڙي مان وٺو پريندي پڪ ڪائن ”اچو امان،
اچي ويهي“ ٻالند ورائي ٻائي هڪ ۾ ڏئي ڪم وٺي۔
ٻئي ۾ ٽي ٽڪيون، سوڊا جو ٻڙيون۔ گروڪوز
ٻالند تان ڪولي اڳيا رکيا ناولجين جي ڏکي ٿي
تان لائيم ”لڪير ٻالا ڪجهه ڪاٺيندين پيئدين آئون

نو لاء سيگو چانور وٺي آئي آهيان، رڌي ڏي.
 ”اڙي پڦي تون ته چري آهي. ڪو اهو به
 آهيان جون رهين ٿي ڀارڻ؟ تون دلچسپ.“
 ”باس ڪوسو واءِ نه لڳي! منهنجي به ڪو به
 پيا آهن. خدا چاڪ ڪري.“

ڏيکي اٿر ڏيکاريو. سڙت جانو گهوڙو سلائي
 ”هل شهر ته سٺي پئي ڪا هائي اچون. ائين به
 نهندو ٿي ڪونه.“

چيو مانس ”ان واعدن سان ته شهر ۾ گهٽي دير
 ڪونه ويهنداسين؟“

”اڙي ڀٽان پوک ڪهڙو ٻيئي نسل بيٺو آهي وڪون ٿي
 به اجهو ٿا اچون.“

گهٽ جي ڊاڪٽر پري سٺي هنڌي نه عرض ڪيو.
 چڏيائين. ڏاند ڪرڻي ڪٿي ڇپ ڪيم. سڙت جو
 گهٽائڻ جو جنڙو ڪهاڙو ڪچان ٿو ته هٿي سڙي وڃي.
 پئي صبح جو تب ته ويو چڏي پر مٿي جو عت
 ڪڍي، مون ڀڄڻ جسي ڪئي. جانو ڪاڙهي ٿو.
 ”اڄ ڪو آرام تب وارو بدن آهي. سٺي ٿي ٿو ڪم.“
 هئنداسين نوڪي ٿڌي مان رواني ٿو وڃو ٿو وڃو.
 ڀان سانجهي ٿو ڪا ڪجهه ڪري ڪردون ٿو جون گهٽ ٿي
 ٿو هائي اڄ چيو آهي ته ڏيکون به ڀڳل هوندي.“

پئي مون ٿي گهر ۾ ڪم وجهي ڏني ۽ چئي وئي ”چوري
 سنگهار چوڪري جي هائي ٿي ٿو حال رکجان آئون

ننڍي ڀرهن کي مٽي ڏي ڪڍڻ جا ڇوڪريو اچن
ٿو۔ ڪا شيءِ ملهجي ته ڪري ڏجنس

سنگيار ٿيو ملي اچي مٿان مٽي ”نيٺ ڀرهن
پسوري ڏيڪاري“

”ڙي چري بومان کٽڪو ڪندا هوندا۔ امن نه
اچ تنگ هوندي“

”نه نه سڀ خبر ٿيندو ورهين کان پوءِ به آيو
آهين“ منهن لهي ويس.

ٻانهن پڪڙي مڏيو مائس۔ ڇوڪر ڪمانين ٻاهر
ٺٽو هڻي سري آئي، ٻانهن ۾ چڪو مائس ته زور لڳائڻ
لڳي، نيٺ چڪي ڀاڪريو مائس ڳان تي ڇپ رکيم ته
اڪيون پورجي وئس۔ منهنجي بدن مان ڇڻ لهر ٻوڙي
ٿئي۔ پوءِ هڻي ٻار جي ڀالڻ ۾ لڙهي وياسين۔ سندس
ڀڪر به سوڙهو ٿي وئو۔ چن تي ڇپ آيا ته سامهون ٺٽي
ويا ڳلن تي لالڻ تري آئي۔ حياتيءَ جا تمام حسن
ٻل ڀانيم ته سدائين لاءِ قيد ڪري ڇڏيان اهي ٻل۔
اوچتو هوش آيس چرڪ ڀري آئي هوندي مٿي مان ورائي
سڏي ٿي بيٺي۔ ٻچيءَ جو ٻڙلاءُ منهن تان وري وئس۔
هسپل هرئي ٿي پئي۔ ٻاهر نڪري دلچءُ ڪري
ته موٽي منهن تي مرڪ موٽي آس۔

”الله جو سونهن تون ورائي وجهندن۔ ڪير ٿسي
وجهي ته ڪل ٽڪو نه ڪري“

”هلا ٿئي ٻچي۔ ٻار ڪواڪ جي ماڪي ته ڪانهي؟“

مائت مڙا ڪر ٻاڙون ٿي ٻي ڏهاڙي ۾ ڪا واه ٿي ڪا ڪا
 نه نه ڪو سڄي ڄمار ٻيلا ڏنداسين. نه ٿي ڏنن ڄڻ
 نه ڪي مٿي ڦريل سڙن ٿي ڪو ڏوڏو ٿي ڪو ٿي
 ”نون وائي ته نه ڪر. مون سان نه ڪري ۽
 ڪاٺي وارو ڪم آهي. هٿ وس وارو آهي ڪم
 ڄارڻ“

”آئون ته هر ڳالهه ۾ ڀرمان ٿيل آهيان. منهنجي
 سڄيئي شڪري چورو ڪم ٿو هٿي ٻي سڙي هڪ هڪ
 سان ڪانه وڃندي“

”نون ته ڏک به ٿو ٿو ڳالهه ڪو پٽن جيرو
 ڪا مڙي ڳالهه هجي سور پنهني لاءِ آهن. يڪدم پاڻ
 تان لاهيو بيهو رهين. آئون به انسان آهيان ڪو کس
 ڪو پنڌ يا رڳو ايتي ڏرو سڙو آهي“

”سنگهار پاڻ اڪڙي ڪڙي تي سڙا آهن جتي
 چوڌاري اونڌا آهي آهي. ڪا لات پرندي ته تڏهن ڄڻ
 پاڻ ٻي هڪ ڪريون“

”ڪڙ ڇڏ ترس ڪو سڙو واءِ وري“

”نو خوابن تي ڀاڙيو آهي. اها بزدلي آهي ڇڏ ۽
 ست ماڻهو خواب ڏسندا آهن. منهنجو انهن ڳالهين ۾
 پروڻي ڪوندي پاڻ ڪجهه نه ڪندا آهن ته سڙو
 واءِ ورندي ڪونه. رڳو هڪ مهينن ڏاڙهي وڃي ٿي
 ”ڇڏو ڪو بند ڪر. وائي نه ڪر“ منهنجي
 ڳالهه ٿي وڃي وڃي ٿي ڳالهه ٿي ڳالهه ٿي ڳالهه ٿي

”هان ڪي هلاڪ تو ڪرين، جيڪو تـاـ ڏٺو ۽ ڏٺو
 پر جيڪي ڪڏهنون ڪڏهن ڪڏهن ڪڏهن ڪڏهن ڪڏهن
 منهن ۾ ڏٺم - ڏٺو ڪڏهن ڪڏهن ڪڏهن ڪڏهن
 رهيو نه ٿو ”سگهار ڏاڏا جدا ڪڏهن ڪڏهن ڪڏهن
 اهو سڄي لڳي ٿو پوان، اندر ۾ وڌ ٿو ڏيڻ“
 گڏجي ۾ ٻانهون وجهي ڪڏهن ڪڏهن ڪڏهن ڪڏهن
 بل لنگهي ويا - درد جو ڪڏهن ڪڏهن ڪڏهن ڪڏهن
 محسوس ڪڏهن ڪڏهن ڪڏهن ڪڏهن ڪڏهن ڪڏهن
 جي رڳن ۾ ڏوڙي رهيو هو - ڪڏهن ڪڏهن ڪڏهن ڪڏهن
 ڇم ”ڪڏهن ڪڏهن ڪڏهن ڪڏهن ڪڏهن ڪڏهن“

”روڻهارڪي ٿي پئي“ اڃا ڏٺو ۾ رهي پيو
 ”تون دل نه لاهي، آئون وري ايندس پيو، ههه
 ڪر اهي لاڙها ڇاڙها ته آهن، هتي جو آهو ڪڏهن ته
 بندوبست آئون ٿو ڪريان ۾ ٿي ڏينهن مائت ڪوڙ سور
 ڪندا هوءَ سڀ ٿي ويندو“

”اوهين مڙد آهيو - امان زالن جي دل ڪن ڪن
 ڏس ته آخر نتيجو ڪهڙو نڪرندو؟ - توپي جي ڪمي
 وارو ڪم آهي چڱو امان اچڻ واري هوندي آئون ڪم
 ٿي ويهان تون آرام ڪر“

منهنجي ذهن تي سگهار جي گهر ٿي ڏيڻ ٿو ٿو
 لوڙهو تري آيو.

جنهن ۾ اڪيلي سگهار ڪڏهن ڪڏهن ڪڏهن
 ٿي - هيءَ آهي سنڌي عورت جي حياتي - مارئي جهڙو

قيد، بند، زور زبردستي، بنا جوڙ جيس ناري ناهي
 ناري ڪنهن پٽ جي ڪي به ناهي، جوڙ جي
 ڪا وري ناري جي ڪي به ناهي. ڪي به ناهي جي ڪي به
 جو زهر اوتيندي رهندي. جي ڪو جوڙ جي ڪي به
 ملو ته ريتن رسن جي ويا به ڪي به ناهي. ڪي به
 هڪنهن نه ٿي، هڪنهن نه ٿي، آهه ٻڪ، دري
 مٿي جي مٿي نه ٿي. زور سان نه ڪل، مٿي
 نه وڃ.

پٽي ڏينهن جانو مان ڪنهن نڪتس. پٽي ڪ
 موڪلائيندي ٿي ته سڀني پٽ آهي ٿو پٽ ناهي مان
 آهه واهي پٽي ڪي. مون مٿي ٿي چٽو ۽ گهٽ
 روانو ٿيس.

پوءِ ساڳيو زندگي جي وڌيڪ سان ڇهه ٿي هٿس ڪنهن
 مهل دل ڪي سٺ ايندي هئي. خيالن جي اسڪرين
 تي سڳهار آڀري ايندي هئي، سندس سارو ٿيئون ساري
 لڙڪ لڙي ايندا هئا، ڪئين وسوا ۽ وڃ وڪوڙي
 ويندا هئا. حال به ڪنهن سان اورجن. سڳهار به روايتي
 سنڌي عورت وانگر پاڳ ۽ پاڳ ٿي پڙي وڃي. مون ڪي
 هر ڏينهن وڃن جو پاسن لڳو. لٽل مٿي ٿي مٿي
 ڪي به گهٽي اچي وڃي چاچا پر به زهاري ڇو "ڪي به"
 پٽ سر به ڪونه آهن! جيڪا به گهٽي هئي
 ڏيندو وڃ. پٽ مٿي جو ڏانءِ آهي به ڪي به
 پٽ شادين مان به پٽ نه ٿي. اهي ناهي ناهي

تم شور و رنج اندوختی ملک ایشان است قوی نمی آید
آهسته به دست دشمنان می افتد و در حالی که در میان آن
چند نفر از نو جوانان کهنه به کربالیه ها، خیابان به خیابان
بر یار منهن تپي مرگ آئي ملندو وج"

من به چنبري پئي "بالا توکي ڪيڙو به دڪ
آهي، رب سڀ ڪجهه ڏنو آهي ڇاڇو ويچارو به نٿو
ريسان آهي. تون نه لک ڦٽائين ته به توکي ڪه
ڪونه چوندو"

مون مڻهي کي سمجهائڻ جي ڪوشش ڪئي ته
 تون بلڪل ٿيڪ آهيان، ايتري ۾ نتيجو به نڪتب
 وڃي ڪاليج پڙا ٿياسين۔ هاسٽل ۾ دوست به ڪونه
 ڪرڻ لڳا ته ”لکير تو جهيڙو ڪل پوڳ وارو ماڻهو
 ايڏو آداس؟“

انهيءَ گهائي مان لسگهندي مهينو گذري ويو گيوت
 آس، امان گبالهن خون گپوٽيون پري اچي ويٺو،
 جهان تن ڦرندي آئي ”پر بي گهاله، هٽائي تن ۽
 جانو آيا هئا۔ تولاءَ ڏاڍو پڇهائون“

[illegible]

پہلے ماہ - مئی، جون، جولائی، اگست، ستمبر، اکتوبر، نومبر، دسمبر

هئي، اکين ۾ دوزخ هري ٻيو، اندران اندر ڏسڻ تي
 وس، امان ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ
 سرنگ ڀڃڻ هئي، سنگهار اڃان به آس ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ
 ٿيڻ جي، تو پيار کي مائٽن جي مدي خارج ڪوري
 ڀڃڻ تي ڀڃڻ ڀڃڻ، تو ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ
 نهن ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ

امان اچي ڏونڌاڙيو ”هل ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ
 ڪچهري ڪريون ٿا“ بل بل سوزن جو سامان ڪئي
 آيو هو، سن جو محل ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ
 ڏانهن، گونگا لڙڪ وهي اکين ۾ جمبي ٿي ويا.

موٽي ڪاليج آيس، يادن جا ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ
 تصور جي ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ
 جي منسار ۾ سنگهار ڏيکاري ڏني - گهر جي ڪنڊ ۾
 اکيون ٻڌيو ويئي آهي - آهي مان به ماڻڪون هر ايندڙ
 وندڙ ڏانهن اڏايون ٿي ڏسڻ ٿيون، ڪنهن جي اوسندي
 ۾ آهي - سندس ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ ڀڃڻ
 آهي - رتن جا رکوالا ڪهاڙيون ڪڍو بيٺا آهن - رسمن
 جا رسا چڙهي وڌيڪل اٿس، چرڻ کان ڇت اهي دن
 ڀي نهن جا دها آهن، اهاڻڪون اکيون اڏي ڏي
 آڻڪي آڻڪي ڏسڻ ٿي ڀڃڻ آهن.

پر آڻڪي هاڻي ڪس واري ڇڏي ڇڏي ڇڏي
 ڇڏي ها ٿي... هو ڀڃڻ آهي، ڀي حس آهي، گوشت
 جو گڏو آهي، ڀلي ڳجهون ڀڃڻ - ٿڌي ڀڃڻ ڀڃڻ

ڪڇندي ڪنهن رشتي رستن جي اڪ ۽ ڪنهن رستن تي
مون کي به ٻاري ڇڏيندي، رڪ ڪري ڇڏيندي.“
ٻيو ڪئين راتيون ڏينهن دنس ڏينهن ڏينهن
ٽيندي ٽيندي، دل تي درد خان وارا ڪوڙ ڏوڙي ويا
ڏاڍا سورن سڙن جو عادي ٿي ويس ٻن ڏينهن ۾
سنگهار کي وساري نه سگهيس.

ڪو ڏينهن ڇاڇا ڪنرائي ڇو ”بت منهنجي نه
م لائق وڃي آهي اها ڳالهه ڏسي ڪاتم ٿي. ڪنهن
ڳالهه آهي بار لاهو آهي تنهنجو ڇا خيال آهي؟“
آئون ڪو به جواب ڏئي نه سگهيو هوس، جو ب
ڏيڻ لاءِ رهيون ڇا هو منهنجي ماڻ کي ڇاڇو رهندو
منهنجي قياريون شروع ڪيون.

سادي جي رات گھوٽ جون ماريون ماڻ ماريون لاءِ
وڻن آيون، اتي گھوٽ کي بلاند ڪپڙي ڏيندي؟“ مان
رڙ ڪري ڇو ”اي امان گھوٽ کي بلاند سندس سڙن
سنگهار ڏيندي، امان سنگهار هلي اڃ پوءِ کي بلاند ڏيڻ“
سنگهار جي نالي منهنجي سرندي جون سڀ ماريون
ڇڙي ڇڏيون. هن ٻوٽي ورائي مون کي بهار ڏيو،
ٻانهن ڪافي تي رکي هاڻ لڳي. مون بهار ڏيو
کي ڏکيو، سندس بهاري اڳي وڌيس، گهر ۾ ٿلهي
تي منجهان ئي ويهاري بهارڙي جون عورون رهن رسمن
جو بار لاهڻ لڳيون ”اي مائيءَ ته ڏکيو ڪريو وري
ڪنوار کي ماڻ سوڙ ڪيا“ سنگهار بلاند ڏيئي منهنجي

پر ۾ ويئي رهي. گيج سورا مون لاءِ سورن جو سامان
 ڪٿي آيا، ”سنگهار ڪيڏو ويجهو هوندي به مون کان
 ڪيڏو نه دور آهي. تمام پري. چو ڀلا شاديءَ کان
 پوءِ پنهنجي پيارن کي ڇاهي نٿو سگهجي؟ مايون ماڻ
 سوڻ ڪري ڪنوار ڏانهن ٻئي گهر ڏانهن وڃڻ لڳيون.
 امان هڪل ڪئي ”سنگهار پٽ تون گهٽ وٽ ويه
 ته اسين ڪنوار کان ٿي اچون. بابا گهٽ ڪسي
 اڪيلو ڇڏڻو ڪونهي. تون ڀاءُ وٽ ويئي هج“

ٻئي اڪيلا رهجي وياسين. ماڻ جو مينهن وسندو
 رهيو. ٿڌيءَ سهائي ۾ ڏانهس ڏٺم ڪنڌ ڪٿي هيٺ
 ڪيائين، ڪڇڻ لاءِ، چوڻ لاءِ ڪو لفظ نه لپي، زبان
 ۾ ست ٿي نه رهيو هو.

”سنگهار.... توکي موڪل ڪيئن ملي اچڻ جي؟“
 اوچنگار گهٽيندي ”امان.... ويڇاري لياڙا ڪري
 موڪل وٺي ڏني. پر منهن وريا پيا هئن“
 ”ڀلا تون خوش ته آهين نه؟ مڙس توهان ڪيئن
 ٿو هائي؟ توهان وڙهي ته ڪونه ٿو؟“

”تون اڃان به رهين ڪونه ٿو؟ مون هر ڀل مرندي
 جيئندي گذاريو آهي. آئون جيئري ڪٿي آهيان. پر
 توکي ٺوڪ جو بڙڇيون پچائيندي ڪيس ڪونه ٿو
 ٿئي. رحم ڪونه ٿو پوي؟ مون ۾ هاڻ رهيو ٿي ڇا
 آهي؟ سمورو ست ساري چاهيم ته توکي گهٽ ٿيندو
 ٿسي سگهان“

”نه سنگهار نه تون هر ڪانه ڪي ٿوڪ نه سمجهند.“
 بس ڇڏ انهن ڳالهين کي وساري ڇڏ سب ڪجهه.
 وساري ڇڏ. هاڻ پويون گهوڙيون خراب سمجهي ويندي.
 ڇڏ نه نه نادن جي ٿيڻ ٻنهي کسي ڳجهي ويندي.
 ڳوڙڪڻي ويندي. حياتي جا باقي مل اجنهي کسي
 گهار نه ته....“

”نه ته ڇا؟ اهي ڳالهون وسارڻ جون آهن؟ نادن
 ڀلا وساري سگهيو آهن؟ جو مونکي ٿو چئجن؟ بس اس
 هتي توکي هڪ ڀيرو ڏسڻ جي. هاڻ مونکي ڪجهه
 نه ڪپي. جيئن جي ڪا سٺ ڪانهي. آئون تنهنجي
 ڏوهي آهيان. مون توکي ڏکيو آهي“

”نه ته ائين ناهي سنگهار رڳو پاڻ سان ٿيو آهي
 ڇا؟ هتي ائين ٿيندو رهندو آهي. ڪئين جوانيون روز
 تڙهي تڙهي تڳنديون آهن. رسمن جي رچن ۾ لڄنديون
 آهن. ريتن جي رتن ۾ رولي وينديون آهن. سندن سونهن
 سڙي ڪامي ويندي آهي. پساھ پورا ٿيڻ تائين احساس
 جو قتلام ٿيندو رهندو آهي پر ڇڏ ائين ڳالهين کي
 ڀلا ٻڌاء اولاد ڪهڙو ٿئي“

”هه ڏو پٽ آهي سوئي چئڻ جو حرام آهي.
 وٺي آڻي احساس هٿر سمجهي پيو آهي“
 ”سنگهار انجام ڪر نه تون هر انداز ٿي نه ٿوڙهين.“

بس آخري رچن ڪري ڇڏ ٿي. مون پنهنجي اولاد جي
 نس نس ۾ پنهنجي ڀار جي بلال ڏسڻ لاء ڪڏهن رستن

رسمن - مدي خارج لائن خـلاى بغارت جو پيش پاي
 چڙجان - سندن جنين ۽ احساسن کي پراڻي گهڙي سماج
 نڙخ جي جهرن ۾ ڇرڪن نه ڏجان جشن وڏي هوندي
 هو اسان وانگر اچي اچي حياتي نه گهارين - اهو اسان
 فرض آهي ته اسان ايندڙ نسلن کي پڄاڻي وٺون -
 ”مونکي اهي سڀ گالهيون سمجه ۾ ته نه ٿيون
 اچن پر آئون.....“

دعلان ۽ شرنابين جي ڌرم ۾ مونکي چڻي ڏانهن وڏي
 هلڻ لڳا -

صبح جو لائين مهل هڙه ڪنوار جي ڀر ۾ ويٺي
 هئي - مون سهرن جي لڙين مان ليٽو پائي ڏٺو ته سندس
 سڀني جيڪو سدائين پهڪندو پيو هو تنهن تي هيڊ
 ڌاريل هئي - جتي ملهاري جي مند بڪندي هئي - فطري
 لالڻ بڪندي هئي پر اڄ مياڻيءَ جو ميدان هو جو ڪنهن
 ڌارين لشڪر لڙايو هجي - مون نيشن جهڪائي ڇڏيا -

هي ڏينهن - پڻي ڇاچن موڪلايو - اسٽيشن تي
 موڪلائڻ مهل گڏي اچي بيٺي سڀ ڇڙهي ويٺا سگهار
 دريءَ تان اجرڪ اوري اچي ويٺي، پٺي موڪلي مڏي
 نرڙ تي چمي ڏني ۽ دعائون ڪرڻ لڳي - ڏٺم سگهار
 جي اکين ۾ گهڙها هئا ٽٽڙو ٻارڙو ڪڇ ۾ غش -

اجرڪ جو پلانڊ ورائي اڏيون اکهياڻين - گاڏي چڻي
 منهنجو روح به گاڏي سان گڏ رڙهڻ لڳو - جيئن گاڏي

پري ٿيندي ويئي ارواھم اودانين مان لڳو۔ گڏي پري
 ٿيندي ويئي۔ تمام پري هلي ويئي۔ ڪنهن ڏور ڪو
 پيڙا جو پڙلاءُ هميشه لاءِ چڱي ويئي۔

هوءَ جهالهوءَ لار

تتل ڏينهن - لڪ جا جهولا منهن ٿي ڪوسون
لياڻون پيا هڻن - بس اسٽاپ ٿي واهڻ جي جاءِ ڪٿائجي -
انظار ۾ آهن ننڍا ٻار، پوڙها پوڙهيون ٺهڙي جوان.
اهڙيءَ ننڍڙي آس ۾ بس جو انظار - منٺ ۾ مال ٻار -
بس جا راڻي وارا ماڻان، مسافر مٺي مومل مٺل راڻي جي
راه ۾ اڪيون اٽڪايو ويٺا آهن - پهاڙي جي مسڪين
ماڻهن لاءِ بسون به مسڪين.

مسافر شهر جو ڪم ڪار لاهيو، ٻارن ٻچن لاءِ
شيءَ نول وٺيو ويٺا آهن پر بس! مجال آهي جو منهن
ڪڍي، شهر ۾ سڪ به ڪيئن ايندو، ڪيسي ۾ پورا سورا
ڏوڪڙ، سي پيڙي تماڪ ڪري ڇڏيائون. شهر ۾ رکيل
قسمين قسمين شين کي مسرت ڀريل نيٺن سان ڏسيو دل
۾ ڪيئي خيال پيدا ٿيو پون. ڪو چڱو ڪپڙو ڏسي
گهوڙائي جي دل ٺڪري ويندي، منهنجي دريا خان کي
ڏاڍو ٺهندو.

ڪو رنگين چولو ڏسي ”هي منهنجي مومل لاءِ نه
وڏي وڃان“ ڪو رانديڪو ڏسي ”الا ڏوڪڙ عجن ها
تم رمونءَ لاءِ وٺان ها“ پر ڪيسي جو حال ڏسي منهن
ڦريو وڃين. هزارين حيرتن جو قتلام ڪريو، سون خواهش
۽ جذبن کي ڪهڙو ڀريءَ بازار ۾ هڻن خالي گهوڙ موٽن.
بس به پنهنجي سربل ساز اواز سان اها رتي، وٺ وٺان،
بيج ڊوڙ، جڳهم والارڻ لاءِ جاڏوڙ زور وارا رهيو رهن،

هٻڻا ڪلها هئي، ڇڻ ئي مس نه سٺيون ٿي، ريش جو، ٻين،
 ٻڪر پوساٽ، سٺو پوڻهي سبب مون کي سٺو سان
 اسٽاف ميت ملي. ٿڌل ڪپڙن وارا هٿيل گهروڙي ڏسڻ
 لڳا. ڪو وڌو ئي ته ڊرائيور جي ڌڙڪي سان سونه
 ٻي ويو.

”اڙي ڀٽان ڇٽ جا ٻٽ، سچي بس ڇڏي اسٽاف
 ميت تي ٿا مرو، عورتن جو ته خيال ڪريو. هجي
 پٺيان مرو.“

”اڀرن ڪپڙن واري کان عورتن کي پرهيز باغي مون
 لاءِ ڪو حجاب نه، جي مون کي اڇا ڪپڙا نه هجن
 ته حالت ساڳي ئي هجي ها، اندر بس ۾ هل، جڳين
 تان جهيڙو. ڄڻ سچي عمر اتي ويهڻو آهي، اسان ڪجهه
 دير جي سفر لاءِ سڀ ليڪا لٽاڙي وڃون. عورتن ۽
 مردن ۾ ڇڏيا ٻٽ لڳي پئي آهي. اڏڙوٽ عورت ٻار
 ڪڇ ۾ ڪري اچي ٿول باڪس تي ويهي رهي، ٿڌل
 ڪنجرو، منهن ڏرا ڏنل، موسيٰ جي مٿن کي، منهن
 ڇٽيون لڳل، مٿي تي اچي رنگ جي ميري گزري پائل
 ٻار ۾ اڪيون ڪٽل جو مٿو ٻيو آهي. ماءُ جون اڪيون
 سندس هٿن جي هنڪي ۾. هٿ جهڪي ڳولڻ لڳي.
 اوچتو منهن جو ٻنو ئي لهي ويس. ڏيڻ مان نر وهي
 هليا. سڌڪا ڀري ٻار کي ڇاڻي سان لائي ڇڏيائين.
 سندس ڏکائي ڪيفيت مون کي به ٻيچين ڪري وڌو.
 ٻيچانس ڪهڙي ويڌن آهيس آءُ ڪهڙي مدد ڪري ٿو

سگهانس.... ها ضرور پچندس

”امان حجي چا آهي؟ جو پریشان آهي؟“

مون سان ڳڻهاڻن ۾ ڇڪ ڇڪي ويئي هئي. آخري ڏارن مان ڪڍڻ حال آهي. مون کان وري به وڃي نه ٿيو.

”جڏهن تون ٻڌاء ته سڀ ڪهڙي تڪليف آهي“

”ڪاٺس ڍڪ ٺڪري ويئي“ ادا مون مٺي سان

ويل ٿي ويو....

پڇو بيمار ٿي پيو. پورو مهينو ٿيندو اوليا پير سڀ پيئڻ نفعو ڪونه ٿيو. هجڻس پيئڻ جڙو ته آئون هين ٺڪن نه لڳان.... اڄ پاڙي مان چار ڏوڪڙ اڌاري ڏاکڻ وٽ ڪشي آيس. پر ڏاکڻن کي ڪپڻ ڪپڻ، مڙي هي دوا ڏنائين. پنهنجي ڍلي هئي. ڪو پير لڳي وڃي. منهنجي پڇي جي دوا سڀ هارجي ويئي، ۽ وري به ملڪن شروع....

بس به هاڻ واري هئي. مون کان رڙ ٺڪتي ”استاد پر منت ترس“ منهنجي سفيد پوشي باريڪ جو ڪم ڪيو. ”ماڻي اها شيشي مونکي ڏي ڪهڙي ڏاکڻن کان دوا ورتي آهي.“

”اهو سامهون آهي.“

ڏاکڻ جو پورو سامهون ڏسڻ ۾ پئي آيو. نه رڳو ڏاکڻي دوا وٺي موٽيس، ماڻي جان آڏو... ٻئي جون منتظر هيون. دوا هٿ ۾ ايندي منهن تان واسا ادا ٿي پئي.

جن ٻار جو پساهم ٿي ان شيشي ۾ آهي.
 هيٺ پڪڙيل مڪسچر، هن معصوم جو رب، جو
 بيماري نپوڙي ڪڍي ڇڏيو آهي، سوئي شيشي ۾ آيو
 ته ماءُ جي مامتا جو درياءُ ڇوليون هڻڻ لڳو.
 مونکي سوچڻ جا سڀاهي سورن جون سنگينون ڪٽي
 ڦري آيا آهن. هڪ سوال آهي جو ڀالي ونگر دل ۾
 ٽنيل آهي.

”ڇا هي معمولي مڪسچر هن معصوم جو مڪمل
 علاج آهي؟“

سوچ جا سلسلا وڌندا وڃن. بس جي ڦيٽن سان منهنجو
 دماغ به ڦري پيو.

اسين لوڇون لوهه م

آڏي ويائي رات جي سانت م زان جي سنگم تي
 رات جو اٺ ڪلار پئي. ساري جي رات اونداھن ڪهڙن م
 رات جو گهٽو ڦريو شين مان گهٽو گهٽ ڪندو اچي.
 رات جي رات انهن جاڳي پوندو آهي رات جي شين تي
 ڪلاڪن جا ڪلاڪ ٻڌو هوندو آهي. اونداھن
 رات م سندس منهن تي لڙي آيل تاثر ڏسي نه
 سگهندو آهيان.

مونکي سندس ايترو بيھڻ عجيب لڳندو آهي. سائس
 ڪڏهن ٿيندي ويھارو ڏينهن ٿا آهن. هن کي ڪڏهن
 به مابوس نه ڏٺو اٿم.

مونکي هن سان هڪ قسم جو پيار ٿي وڃي آهي. اڄ م
 هو پڙهڻ چٽڪاڻي ٻڌو ته منهنجي ننڍا اڏامي ويئي.
 سندس پهرين ڏينهن وارو حال اکين اڳيان ٿري آهي.
 جڏهن کان مونکي هن کولي ۾ اڪيلو بند ڪيو
 ويو هو. اڄ پڻ ٿي ٻو هوس. سڏون ڪندو هوس
 ۾ ڪو نالي آهي ٿي. اڄ پڻ ٿي ٻو هوس. سڏون ڪندو
 ٿاڻي اينديون آهن. منهنجي دعا اڳي جو کولي
 جو در ٽٽو ۽ ڪٽ جا ماڻهو کيس ڦڙو ڪري عليا ويا.
 جانچي ڏٺو ته ڪٿي ڪٿي ڪٿي ڪٿي ڪٿي ڪٿي
 ڪٿي هيس نه سڏو. ٿي ٻو هوس. سڏون ڪندو
 سڏو ڪري لڏايو مانس نه ڏانهن نڪري ويس. پريان

بيٺل سڀاهي کي سڏيم، اڄ اچي وسڻ ڪجهه ٿورو ۾
 گڙهي ڏوٺ، ٽڪيون ۽ ڪپڙا کڻي آيو.
 مون رت صاف ڪري ڪپڙا کڻي ڏوٺ مان پوري ڪري.
 ٺاهي ڦٽن تي رکيس. مٿي مان رت اڇان ۾ وهي وئي.
 هوس. بدن جي جهڻن ۾ حصي تي هٿ ٽسي لڳس.
 ته ڏانهن نڪريو وڃيس. آڏي ڌري ڏٺم ته تب جي اتم
 پري ويٺي هيس. ساهه ۾ سوڙهه ۽ مونجهه ڏاڍي هيس.
 ساري رات جاڳي گذاري. اهو ويل اکر اڪلس ”پاڻي“
 مون ٽڪي سندس واٽ ۾ وڃي گذري وائ تي رکيس
 ته ڏک ڏک ڪري پاڻي لائين.

صبح ٿيو جانچي ڏٺم ته سڄو بدن سائو ٿي پيو هئس
 نيرا پن کڻي ڇٽا ٿي پيو رهيا هئس.
 پوءِ جڏهن تب هڪو ٿيس ته پنهنجي منهن ڏيکڻ
 لڳو. ڪجهه لفظ سمجهه ۾ نه آيا ٿي ”ماوڪون تون
 ڪٿي آهين؟.....“ وري ”امان تون رو..... نه..... ڏس
 آئون جلد موٽي ايندس، مارئي جي ڀارت آو.....
 سارنگ..... سارنگ!“ ۽ وري به سائو ٿي ويو ٿي سندس
 آواز آئون پريشان ٿي وس. نئين آبل ولايتي سامه
 کي سڏيم ته چونءِ به نه سرس.

سج چڙهي آيو گهوڙا گهوڙا ڪم نه چل جو ڊاڪٽر
 آيو. مٿي هنيائين ۽ ٽي ٽڪيون ڏيئي علاج ڏنو. ڊاڪٽر
 جي چوڻ جي باوجود سندس بدن مان لوهه نه لائڻ ويا.
 پوءِ جڏهن هوش ۾ آيو ته عتن پرن ۾ بل ڪڙيون

ٻنڪڙون ته مرڪي ديو مرڪن ڇڏين ۽ مڪان اهو
هڪ ڪنهن داسان هئا.

آهستي آهستي سندس مٿي تي ڦٽ ڪرڻ لڳا ۽ من ۾
جا سور اوريلين، مون کيس ڏيکارين ٿي ۽ مرڪي ڇڏين
هو ته هو مڙهي مائو ڪونهي، سندس هر ادا ۾ ڪو
جادو هو جو ٻئي جي دل سندس حوالي ٿي وڃي.
ڇو مانس ”علمي توڻ ڪو ٿيو ٿيڻ ۾ ڪونه آهن
نه چور ٿڙيل ديو توکي اها ڳالهه ڏنا آهي.“

”اها ڳالهه ٺاهي هئي هر ڪو پنهنجي ٻڌا جي جنگ
۾ وڙهي ڪانه پنهنجي وجود ۾ ڄاڻ ۽ سچ ۽ حق
جي پائڻ ۾ ڄا وڃي ٿي ۽ پوءِ آهن، هو پنهنجي اڏهي
ڪاڌل سماجي ڍانچي کي ٽڪا ڏيڻ جي ڪوشش
ڪندا آهن ۽ اسان جي فوسي وجود جي بقا ان ۾ آهي
ته ڪوڙ جي ڪوت جي سر سر سان نه ملي، هي ٿڌي
وارا آڃا ۽ آسودا ٿڌن ٿيندا، جڏهن اسان جي پوءِ
ٿڌ، ٿڌين ٿڌين ۽ سندن دلائل جون داڍا گهرون ختم
ٿين. اسان ڏکويل ۽ ستايل لطيف جي ٺڪري ۽ جا وائي
پنهنجي آزادي ۽ چوڻڪاري جي ڳالهه ڪنداسين ته
هو ضرور ڇڏي ۽ اسان سان ٻيو ڀلا ڪهڙو سلوڪ ڪندا
”ڀلا ڏي خبر بندبختي وارن به آڌر ۾ ڇڏي ڪئي؟“
”ها سندن وارو آهي. اندر گهڙندي ئي ڇڏي ويا.
ڏنڊا لپاڻون، مڪون بس جيڪو وس ۾ هو سو ڪيائون.
هر دوست تي ڏهه ڏهه چٽا وار ڪري رهيا هئا. اسان

تي هڪ ٻئي نالن ڌار ڪري ڇڏيائون. هر هڪ کي
 سان ڇا ويو واپريو اها سڌ ٿي ڪا به نه هئي.
 وڃي ڪٿي اڃا پائون؟

”پلا ڪوٺا يار آيو پاڻ ۾؟“

”اچي ڳالهه ڪي ڇڏي. ملڪ منصور آهي. اهو
 ورا لوتو آهن. قصو ٻيو هلندو. ساڻ سلامت رهي. دؤري
 جي ديس ۾ مڙس جو ڪال نه پوندو. ۽ گهڻو وقت
 پٽ اونداهي ٻس نه رهندي. دريا خان جو پٽ منجهندو
 رهندو آهي. عنايت جي جهوڪ وسندي رهندي. ڪنهن
 مدد خان آيا ويا. کين تاريخ ڳڻي ويئي. سنڌ موجود
 آهي. اهو نظري عدل رکجن سڪن ٿي ڪونهي.“
 ”يار علي تون به! پر ٻڌ اهو پنهنجي منهن ڏنهي
 ملوڪان، سارنگ، سارئي، ڪهڙا ڪهڙا نالا پئي ورتي؟“
 ”الانجي مون کي سڏ نه هئي سارئي منهنجي پيري
 ٻڌجي آهي مون کيس ڏي ڪري نه ٻڌو آهي، مون تو
 اصل عاشق آهي. مون کان سواءِ سمهندي ڪونهي.
 آئون به هوندس ته گهر وارن ڏي ٽپائي ڏيندي. گهر
 هوندس ته ڳچيءَ ۾ ٻانهون ٻون هوندس.“

هو ديوانگي جي عالم ۾ ڳالهون ڪرڻ لڳو ”سارنگ
 منهنجو ستن مهينن جو ڀاءُ آهي. اڙي تون کيس
 ڏسين ته حيران ٿي ويندين. مون کي تنهن مان سار تنهن
 ٿيندي آهي جو سارنگ، مٿان ويهي وار پئهندو آهي.
 مڇون چڪيندو. ڳان تي پتڪڙيون ٽٽڪيون هلندو.“

اڪا ڪلاي ته سندس محسوس ڪندڙ مڪ دسي هئي
 ٿري پوندو آهي۔ اڙي بابا آئون ڪيئن بهر ڪ سڙن
 جي وچ ۾ رهان ٿو، پر مون توکان ته پڇيو ئي ڪونه
 ته تون ڪيئن اچي هتي نڪتين؟“

”علي تنهجو چوڻ ڳالهائون ٻڌي مون کي وري پنهنجي
 ننڍپڻ جون يادون تازيون ٿي پيون آهن، مون ست سال
 بهر ۾ گهاري آهي۔ ڏاڍو هري ويو آهيان هن دنيا ۾
 گم ٿي ويو هوس، پر تو وري مون کي ماضي سان
 ڏيارو آهي، بس يار هڪ ڪنو ماري وڌو، چئو ڪنو
 منهنجي پياري پڻ جو سب سب سڃاڻڻ لاءِ ماريو
 پيم۔ بس ٻئي نال چوڙي ڇڏيم، پٽيءَ نه پورو ڪومانس
 بوءِ ڏاڙهي به هتي جيل ۾ لائي اٿم هاڻي ته هري ويو
 آهيان۔ توکي خبر هجي ته ميٽر ڪ سٺن نمبرن سان پاس
 ڪيم۔ جيڪڏهن ٻاهر هجان ها ته حياتيءَ جي تمنا
 به پوري ٿي چڪي هجي ها، هيٺر ڊاڪٽر ٿي وڃان ها،
 بس ڪڏهن ماڻهو بيوس ٿي پوندو آهي نه ته يار مون
 رڳو قلم واهيو هو۔ ننڍي هوندي ٻارڙن جي ڪتابن ۾
 ڪهاڻيون لکي ڇپائيندو هوس۔ جنهن ۾ پنهنجي مستقبل
 جا خواب ٻين تائين پهچائيندو هوس“

اهڙي طرح اهاڻ جلد حال محرم ٿي ويا، هن
 جي دل ۾ ديس سان محبت جا ست ڀريل هئا۔ صبح
 جي واٽ تي هلندڙ پانڊيٽرن سان گڏ هو، جذبا جوان
 هئس، مونکي منجهان هڪ آيس ملندي هئي۔ هر

رات جو سندس اهو اٿس ۽ اهو سارو مون کي ڏاڍو
ڪٽڪندو هو.

مون اڄ به کس پاتن کان جهلي آهي ۽ مون به
”پلا تون اهو وقت ٻي ٻي ٿيڻ لڳو؟“
”ڪا اٿس؟“ ”لطيف سرڪار پڙهو اٿس. پوءِ ڪا
نٿي ڪندا؟“

نٿي نه هيريو نٿي. اسانجي وات تي اڙانگهي آهي. سڪن
جا ڇا حال هوندا؟ مونکي قيد جي ڪا به پرياهه ڪانهي
اسان سوچي سمجهي وڪ ڪٽندا آهيون. پر اندر ۾
جيڪي ڇاڪ ڇڪن ٿا انهن جو بلو ڪيئن ٿئي؟ اهي
ڦٽ ڦٽ ڇٽن جا ٺاهن.“
”پلا اٿو اوسيئڙو ڪنهنجو اٿس؟ اها ملوڪن
ملوڪان ڇا آهي؟“

سندس هٿ منهنجي هٿ ۾ جهلي چوڻ لڳو ”ا-
آهي هڪ مسٽائي، جنهن جي ياد پالي وانگي ڪنل آهي
جيءُ ۾، مون هن سان ڪيئي ڇانڊوڪيون ڪينجهر
جي ڪنڌيءَ تي گذاريون آهن. آئون محسوس ڪر ٿو
تو تصور ۾ به نٿي آهن. جن لاءِ لطيف سٺين بيان
ڇيو آهي.

سٺين نڪت سڀي لاءِ، ڪمل ڀل نٿي،
سامونڊي مون ۾ اُن کي لکيا.
ها ته اهي نٿي منهنجي دل کي گهاٽي وجهندا آهن.
هتي ته چنڊ به ڪونهي! تو ڇانڊوڪي ۾ ڪينجهر

ڏٺي آهي ڪڏهن؟

”ڪنهن اعزي ڪنهن آهي ڇا؟“

”بس ڇا ٻڌايان، ڇنڊ ڇڙهي آيو تنهن ڪجهه
حرڪتي آهي نه لا ڏيندي آهي، آئون ته اهو سڄو
ڏسڻ لڳو ويڃي ويهندو آهيان.“

”تنهنجو شاعرانو انداز آهي، ايڏو مزيدار جو دل
تجربو ٿي ڪاٺي ته وڃي اهي نظارا پسجن.“

”خبر ائين ڇوندي آهي تون جادوگر آهين ڪڏهن
آئون ڀڳل هئس، لانگ بوت پٺيان پيل هئا ته هڪ رات سڀي
سڳيا هئا. سندس لڙڪ سڳي ويا هئا، زبان به
هيس. رڳو ڇاتي ۾ منهن لڪائي لڙڪي رهي هئي.
لڙڪن منهنجو وجود ڏڪائي ڇڏيو هو، کيس دلداري
ڏني هئي ته آئون جلد موٽي ايندس ته ڇڙي پئي هئي.“
تو کي ڪهڙا بار مٿي تي پيا آهن جو انهن خنن ۾ به
آهن. اهو ته ڏوڏ آيو دل جا ڏاڍا جي وڇڙياسين، ته سري
ويٺس. ”من ڇو نه هري توکي ڪهڙي خبر آهي ته
من ڪو اهو ڪم نه ڪيو آهي سو توکي سڃاڻو لڳو،
من اوچي ڳاٺ مان ڇڏي ۾ هلي سگهيندو. مون به
ڪم ۾ ڇڏي ڇڏي آهي، دل ۾ اهو خبر هوندي آهي،
مون ان جي ڀاڱي ۾ آهي، سندس ڪم ۾ ڳاٺ
هڪم نه هوندي، سندس ڪم ۾ هوندي، ڀاڱي پنهنجي
ڀوليءَ جا ڏاڍا هوندا، ڪنهن ائين جو انهن ڪنهن
ٿي هوندو وٽر جرڪي هوندو، تنهن ڪري اهو ڪم ته

آئون به جان چڏائي وٺان، رهائڻ مان جدا ٿي ويندي.
 مون ڪهڙوون دڙا، ٻيون دڙا، رڙ مان ڪي ”يوه“ مون
 ڪري ڳوٺي هئي ڇڏي، ته ڪان ساءِ جالي به سڪا، سس ڪري
 وينديس رڙي رڙي“ هئي ڏينهن آئون ڪڏيهه ڪس ڪس
 آخر ۾ چيو هوم ته ”هٿ ڪر، اوسئو ڪجهه منهنجي
 اچڻ جو، اسان پوءِ ڪي ڀيڻا ڏيڻ پنهنجو سڀاڳ
 سمجهيون ٿا، پر ڪي جذبا ۽ احساس اهڙا آهن جن ڪي
 رڳو گهڻن وڏي دل ڳردي ۽ هٿ جو ڪم آهي،
 ان لاءِ وقت گهرجي، نهٺ وقت جو مرهم ڦٽ ڀري
 ڇڏيندو ۽ هري وينداسين، هونئن منهنجي ماءُ عشق جي
 حد تائين پيار ڪندي آهي مون سان، هر ماءُ جو پيار
 جبلت آهي فطري عمل آهي پر اسان جي حصي ۾ دنيا
 هي مڙني ماڻهن ڪل پيار شامل آهي، هو ته سم ڪم
 ناهي ڪهڙي حال ۾ هوندي؟ منهنجو وجود ڪيئن
 هٿن تي ورهائيل آهي، سارنگ جا پٽڪڙا ٺيڻ مون
 لاءِ واجهائيندا هوندا، پيارا ٻار دوست، پر پوءِ به هڪ
 جذبو اهڙو آهي جو سيني تي حاوي آهي، هڪ احساس
 جو جيئن به انسا هم پيدا ڪري ٿو، اهو سنگ جو
 اسان جي وڏڙن وٽان ٻن ڏيئي وٺيم رکو، ڏيڻ جي
 ديس ۾ رهي ڇڏيون جا پير نه کڻيا آهن، گهٽ اوجھو
 ڪري جيئن اسان جو ايمان آهي“

”ڇڏو سڀاڳي نون سڙاڻي بي وڏين؟“

ها سڀاڳي چور ڏاڍي هوندا ۽ ڀاڳا ملزم، ڏانگ

ٻوڻي قانون، گنگ ٻوڙ ۾ ڪاٺ جا ماڻهو ڦاٽ واهيندا
 ٿي، ڪنهن به ڪنهن جا ڀيلا ڪندا، ڏک به ٿين،
 ٿوڻ وڃي وڃن جي ڪري ۾ ڦٽل هونديون

”ٻئي ڏينهن سنوائي مان موٽيو هئڪڙن ۽ ٻين
 جي ڏٺ ڪي ڏٺم ته پريان ٿي ڪلهو آيو، مون ٿي
 هڪ ٿي ته بچاءُ ٿي ويو.

”علي جاني ڏي خبر خير ٿيو؟“

”ها ٿوري ۾ جان چڻي!“

”ڇا ڀلا ڪهڙو فيصلو ٿيو؟“

”نوڪان موڪلائڻ آيو آهيان، سچ وٺيو ڏيا وڃن

سزا لڳي ويئي آهي موڪلائي ڪونهي“

”۽ اڪين ٻنهي ويو“ ٻي گهڻي سزا“

”بس جيڪا وس ۾ هين، اٺ سال ۽ سوائڻي ۾

پندرهن ڦٽڪا“

منهنجا ڏاڍا لڳي ويا، اڪيون اڪين ۾ ملايم ته

ملائي نه سگهيس.

”ووه ڀلا؟“

”بس وڃا اهي ڏينهن به گذري ڏت ڪو وڏو

غرمو ڪونهي، تون به ته مڙس ڪنهن نه؟ ڪوئن ڪارل

ڦٽل ۾ آهيون ۽ هاڻي ڪڏهن ان کي محدود سمجهنداسين

انجي به وقت سڃايو ڪنداسين، هن دنيا ۾ به نه آخر اسان

جوڙا ماڻهو ٿا رهن. آئون دس جي ڪرائن کي منهنجا

سلام ڏيندس اهي جڏهن مٿن لڪهڻيون ته تون مون

ڪي پاڻ مان ڪڍ سمجهان ڇڏهن ۾ ٻاهر نڪرن ته
ملڻ جي ضرور ڪجان

ڏٺم ته اچيا ڪڙا اچي ٺٺوي ٻائي هائڻ لڳا،
ڏانڊا ٻوٽن جي گهري ۾ زنجيرون جي سرڪم ٺهي، جهن
۾ ڪوردم هو ڪا لٺ هئي.

پوئتي لوٽو هنيائين، منهن تي مرڪ هٿس جا سرير
۽ ست پيدا ڪري ٿي. ڪو پيغام لڳي ٿي، پيغام جنهن
۾ ساوڻ رت جو سڳند آهي.

ٻهارن جي خوشبوءِ آهي، ڪوئل جي ڪوڪ آهي
پر ۾ ڦٽڻ جو پيغام.

ڪينجهر ڪناري

”اڃ چنڊ جي ڪهڙي تاريخ آهي؟“
”جوڏهن“

”ڪينجهر تي هاون“

”هل ته هاون، ڏک ڊگهي ڪري اچون“

”تون اڃ نراس آهين؟“

”اهو پڇڻ به عجيب ٿو لڳي! توکي ٿم خبر
هن ڪهڙجي؟“

”توکي نراس ڏسي ويسام ٿيندو اٿم ته ڪڏهن
ڪڏهن نراس ٿيڻ به فطري عمل آهي“

”ڀنڀي پيل ۽ غلام سماج جي ماڻهن لاءِ نراساڻي
نئين ڳالهه ته ڪانهي!“

”پر ڏاڏا ماڻهو مابوس ٿين، اهو خراب سوڻ آهي“

”ڪيڏا به ڏاڏا هجن پر آهون ته ماڻهو نه؟“

”نون ڪڏهن ڪڏهن فرميٽيل ٿي ويندو آهين“

”نه ائين ڪونهي، وري پاڻ کي سنڀالڻ جي قوت

به آهي مون ۾، ٻيو سڀاڻي تنهنجو هليو وڃڻ، بس الاهي

گهڻا ڏينهن لڳن توکي، توکان ڌار ٿيڻ سان ڏاڍي

اڪلائي محسوس ٿيندي آ“

”ائين نه سوچيو آهي، پاڻ هڪجهڙو ڌار ته نه

ٻيا ٿيون، هر هفتي ملنداسين“

”۽ وري هفتي ڏان پوءِ، هفتو وڏو وقت آهي“

”وقت جي دز ۾ ته وڏا جبل به لهجي ويندا آهن“

نيڪ هري وينداسين

”ماڻهو تمام ڏاڍو آهي پر پوءِ به دل وڃي آهي“

”جدا ٿيڻ جو احساس، وڇڙو اٿس جنسا ڪيئن“

وڃيندا آهن، پر زباني جي وڪل سان وڪل مڙهي

پوندي آهي“

”ٻڌ منهنجو هڪ دوست آهي، سندس سڌي ڪمال“

وڇڙڻ وقت ٻنهي هڪ ٻئي جا لڙجهندا آهن“

”پر لڙڪ سٺن مان جدا ٿي رهيا آهن، اصل ڳالهه آهي“

اها ويل جڏهن آئين و لڙڪ سڌي اچن ۽ پٺا گل

پڇائي ڇڏين ان ويل احساس ۾ پري پري ٿيندو آهي“

”هن ساڳي جڳهه تي سڌي سٺي هڪ دوست“

ڪي پهريون ڀيرو لڙڪ لڙهي ڏنو هو، هو ڪڏهن

به نه رنو هو، پر جڏهن سائين ڪينجهر جي جهوليءَ

۾ معصوم هستيءَ جو لاش ٽرنڊو ڏٺو هئائين ته سڄو

ڌري ٻيو هو، ۽ آئون سندس منهن ۾ ڏسي نه

سگهيو هوس“

”آپڳهات اڄ جو وڏو نفسياتي مسئلو آهي“

”آخر هي ماڻهو آپڳهات ڪي ڇوڏيندو ڇو ٿا سڄي“

”مٿي کان پوءِ ڪڙو ڇوڏيندو، هائي مٿي کان“

وڏو سچ آهي، اها ئي نه رهي ته پوءِ ڇوڏيندو ڇا هو“

”جتي بيمار ٿي پيرا هجن، اها ۽ آئون جو زمانو سڄي“

آئي سماج جي ڪوڙ ۾ ڪئن پيا ڪندڙ ڏاڍيون

جاني رک ٿي وينديون آهن“

”ستڙيل سماجن ۾ جتي هر قسم جي آزادي آهي،
 مار تي پورا نه آهن. اهي آپڪيائون ڏاڍي ڏيڏري ڳالهه آهي.“
 ”ستڙيل سماج ۽ انسان ۾ وڏو فرق آهي.“

”هو نه ڏٺو پر ڀڄي نيل سماج ۾ ٻار ڪرڻ معنيٰ ڏک
 سور درد ٻڙا ٻولي ڪڍڻ پر ستڙيل ۽ آزاد سماجن ۾ ٻار
 خوش، سرهڻي، احساسن ۽ جذبن جي حالت جو ٿيو آهي.“

”ڄڻو ڀلا ڪو گيت ٻڌاءِ“

”ڪهڙو گيت ٻڌايان؟“

”جيڪو توکي سٺو لڳي“

”پنهنجي وري ملڻ نئين جدائي جو گيت ٻڌايائين“
 ”وري به ساڳي ڳالهه وڃڻ وري ملڻ وري وڃڻ،
 اهو ته زندگي جو وهندڙ آهي“

”جدائي جي ٻل جو به ڪاٺو ڪرڻ محال آهي،
 خبر ٿئي تون ڌار هجين ته ساهه جون تڏهن اٽڪو
 ٻوڏ، من جي ويڙها جا سر ساهه ڇڏيو وڃن“

”ڄڻو ڪو گيت ٻڌاءِ وڇوڙي جي ٿاڙئي مهر“
 ”نهارن ۾ نه ملهائين خزان ۾ هائ ملهائين،
 اکين ۾ عشقباري جي ڪٿي آلاڻ ملهائين،
 ڏن جي هير ٿڌڙي ۾ ملي وڃڙي وڌائين،
 انر جي اوت ۾ ٻارا پڪهه ڄاڻ ملهائين.“

”ڇپ ڇو ٿي وئين، مڇو ٻڌاءِ“

”بس ڪافي آهي، اسانجي نئين ڄاڻ ٿي وڃي
 ته پوءِ ٻئي پيري اکين ۾ آب ڪٿان ايندو؟“

”ڪلهه رسڻ جو سبب؟“

”ها رسبو به ڀرڻ لاءِ ته آهي، رسڻ سڃاڻ ۽ ڏيکاريءَ جو وهنوار آهي.“

”آئون ته توسان رسان ٿي ڪونم.“

”تو ٻهريون ڀيرو ڪوڙ ڳالهايو آ، اڃا بهي ڳالهه آهي ته ڪاوڙ ڪاڏي وڃي آ، احساس ٿيڻ نه ڏيو آ.“

”توسان رسڻ انتهائي ڇريائي آهي.“

”آغا سليم هڪ هنڌ لکيو آهي ته (ماڻهو به عجيب آهي، پيار جو بکيو ڀر جيڪڏهن ڪو ان سو پيار ڏٺس ته ان کي نه ليکيندو ۽ جيڪو نه ليکيس ان لاءِ ٻيو واجهائيندو).“

”مون لاءِ اهو چوڻ بيواجبي آهي.“

”مون محسوس ڪيو آهي ته اڄڪلهه مون ڪي وسارڻ تنهنجي عادت ٿي پئي آهي.“

”اهيو وهم آهي تنهنجي زبان سان چئڻ آئون ڪونه ڄاڻان... باقي هڪ جملي ۾ ٻيڌ منهنجي دل ۾ تنهنجي جڳهه ٻيو ڪوبه وٺي نه سگهندو.“

”آئون ماڙو به ته ڪونه آهيان پر تنهنجي قربت کان گهٽ ماڻهن اڳيان نوڪي ٻيڌ ڏيڻ منهنجي وس ۾ ناهي.“

”اهيو واضح ڪر.“

”بس انهن اڳيان توڙي حڪم ملندو ڏسي پهچندو آهيان خير تون استاد جو هو گيت ٻڌاء.“

”مونکي ڀاءُ آهي، پر سچو نه اڌ ٻڌايو ويو آهي ته
ٻڌايو هو نه.“

رسم نم مون سان توکي ڇا ڇڏيو،
جي رسن نم غر سان نه گهر،
جي گهمين ته نه گهر نه مون اڳڻا،
مان ته عرض ڪري ٿو ڇڏيان.
”پيار به عجيب شيءِ آهي.“

”پيار، خوشيو، پنهنجائپ ۽ مٿاس جو نالو آهي.
اڌون جنهن جو نالو آهي، جيڪي سونهن، امن، شاني
جي ترجماني ڪن ٿا.“

”پيار جا عجيب مثال آهن. هڪ بادشاهه گندلي
ميري سهائي جي محبت ۾ ڇت پٽن سان هڻي مهينن
کي منت ڪئي. ڪينجهر جي نمائي نوري ۽ سنڌ جي
بادشاهه تماچي، زمين آسمان هڪ ٿي ويو. پيار ويڇا
وساري ڇڏيا. هو سرندي جي سرن تي راءِ ڏياچ سر گهوري
ويندو ته وري سسئي سر جو سانگو لاهي پنهنون لاءِ پڙن
جا پنڌ ڪيا.“

”انهي انتها ٿي وئي ڇا؟ لطيف کانپوءِ ڪا به
مارئي، ڪا به سسئي، ڪا به نوري پڙا نه ٿي آهي ڇا؟“
”لطيف سچل. ماري ۽ ٻيا سڀئي شاعر ٿي سبب
ٻيا انهن ڪردارن تي زنده ڪرڻ جو. لطيف نه ڳڻي
ها ته هيسيتائين مارئي جو نالو به ٻڌڻ ۾ نه اچي ها.
هونئن اڄ ڪيترائي نالا ڪردار آهن جن کي ڳڻڻ

لاء ڪنهن لطيف جي ضرورت آهي نه . جمود ڪا به
ٿي ويندو.

”جمود بيماري آهي، تسلسل ۽ چرپر زندهگي جي علامت
آهي. ان ڪري اسانجي تاريخي تسلسل آهي نه پير راڻ
رڪن گهرجن نه ته جمود ڳوڙڪائي ويندو تاريخ کي.“

”اڄ به ڪئين مثال آهن. هن جاء تي، اڃا
ڪالهنوي ڪالو هڪ نوجوان ناري آگندهي جو جهڙو
جنس نه ملڻ ڪري آبگيات ڪيو ته سندس بيماري ساهيڙي
سنگ ناهيندي پيار جو انوکو مثال ڏنم ڪندي مائٽس
گڏ ڪينجهر حوالي ٿي وئي. سوين مائٽن پنهنجي ساهيڙين
جا لاش ڪينجهر جي چوٽين ۾ ڇڏندا ڏٺا ۽ ٻئي پکن
پل هيون. ساڻ جو، باري جو تمام نرالو مثال آهي پر
اسان وٽ لطيف واري اک ناهي.“

”پيار جو عجب مثال آهي. پيار ۾ جنس جو اثر
ناهي هڪ ناريءَ جو ٻيءَ ناريءَ سان پيار ۾ سر ڏسڻ
ڇريائي جي حد تائين دليري آهي.“

”پيار ۾ عمر جو، مت پيد جو ڪو قيد ناهي، سرور
شهيد ٿئي جي هڪ ڇوڪر جي محبت ۾ منجهن جي ويو
۽ ديوانو ٿي پيو.“

”ماڻهو جو من جتي اچي پوي، ڪو ملڪيت ۽
مال سان پيار ٿو ڪري. ڪي ماڻهو پنهنجي ڌرتي سان
عشق ڪندا آهن. اڄ به اسان وٽ ڪئين مثال ملندا.

ڌرتي سان عشق دنيا جي سڀني غسبن کان مٿانه
غسبي آهي؟

”ڌرتي ته غسبي جو ڪل آهي۔ اسين ان غسبي جا
ننڍڙا جز آهيون جيڪي پاڻ ۾ سار وييل هڪ ئي
سگهيون ٿا.“

”ڌرتي جي سونين جو عظيم مال اڪين اڳاٽ آهي.“
”پاڻ چانڊوڪيون راتين هتي گهاريون آهن، ڏس
چانڊاڻ ڪينجهر تي واندِي وڃائي ڇڏي آهي، جنهن جا
تجلا من جا سُر ڇيڙيو پڙهن.“

”ائين ته ناهي حسن جي اک ۾ آهي؟“

”نه آهو ڪنهن حد تائين ٿيڪ آهي پر حسن جي
وجود کان انڪار نه ڪري سگهجي۔ ان حقيقت کان
سنون موڙڻ ڇريائي آهي۔ پوءِ سڄو سڀڪو پاڻي اک
اک جو ڦير آهي پرڪڻ وارون اکيون هجن جي حسن
جي پروڙ رکندڙون هجن۔ ڪو ڪنور دل ماڻهو شايد هن
سانتيڪي ۽ سهڻي وايو منڊل ۾ بقال ٿي پئي۔ پر حساس
نگاهون اهڙن منظرن لاءِ مانديون ٿينديون آهن، اهي
نظارا پسڻ سڃاڻڻ سمجهنديون آهن.“

”هاڻي هاڻ وقت ڇا ٿيو آهي؟“

”۱۲ ٿيا آهن.“

”اڳئين هفتي پاڻ اندلسن ۾ ۱۲ جم رٿس ڪينجهر
اونڊاهي جي چادر ۾ اوڍيل هوندي ۽ ٻي هفتي ۾ اڃا
۾ آماس رات هوندي.“

”چڏي جي رڙ، رڙ، رڙ، آهي ڀاڻ من جا ڏاڏا، هي
 ايسا سر، رڙي جا ڏاڏو آهي اهو آهي سڄو ڏاڏو آهي
 اهو آهي رڙي جي رڙي وٺي وٺي ڏاڏا آهي.“
 ”اڀرڻ رڙي ڏان جا ڏيڀ ڏاڏا آهي رڙي آهي
 اهو آهي رڙي جا ڏاڏو رڙي رات کان نه ڏاڏا آهي من، اها
 وڌاڙي لاءِ ته هوندي آهي. منجهن جي نظارن آهي
 برهم جي لالاڻ پسن اينداسين. برهم ڦٽي جي لالاڻ
 ڪينجهن جو پاڻي ڪهنبو ڪري ڇڏيندي ته اسان جي
 اکين جي جوت وڌي ويندي.“
 ”ڇڳو هل!“
 ”هل ته هلون.....“

سهائيءَ جي سوپ

هو سڄڻ لکي، وقت جا سائو به ڪونه ڪندڙ
 ڏيا سست ٿي ويندا آهن، پر نه وقت جا ڪا به
 منجهن مقرر رفتار سان هليا آهن تڏهن به
 ٿورو آهي ته وقت جي ڪاٺين کي وڌيڪ ڏي ويا
 آهن. ڪنهن ڪنهن ساڻي جي ساروئي سري آهي، ڪنهن
 دودي دوست سان گهاريل گهوڙيون من ڪري
 اچن تڏهن برابر وقت ونڊجي ويندو آهي ۽ گهوڙيان ئي
 اڌ رنگ وڻي ويندو آهي.

سڄڻ کي سچيت سائڻ جي سڪ ۽ اڪير چڪي
 اچي بندبختي جي در اڳيان پهاريو هو. هو اڙسيوئي
 ۾ بيٺو هو ته ڪنهن مهل ٿي موڪل ملي جو پنهنجي
 سنگتين سرتن ۽ جيئڻ سان ملي، دل جون گهاريون
 اوري سگهي. سوچ جو پکي ذهن تي سوار هئس، سپاڳ
 صبح جا سڀا، مستقبل جا سهڻا سهڻا خيال، روشن روپ،
 جن سڀن جي ساڻا لاء پاڻ پتوڙي رهيا آهن، سرت جي
 تاريخ دهرائي رهيا آهن، وقت جي گهوڙي جي فريل
 واڳ پنهنجي هٿن ۾ وٺڻ جا جن ڪري رهيا آهن
 سي هوش، همون، دودي، دولهه جي ٻرن تي هر رڳي
 اڳي وڌيا پئي، پوءِ تي سانوڻ رت موٽائڻ لاءِ وڃي
 وريا. پڙ ۾ پڌرا ٿيا، ڪنهن به ڏاڏا نه ڪن اچي
 بندبختي جو مان ڪونه ڪن، اهوئي دستور رهيو
 آهي پوءِ جي ماڻهن سان بهار ڪرڻ جو، سارن جي

ماڳن ۽ بدن جي ڏکڻور لڳل چوٽ يا لڳل ۽ ڏکڻ
عنايت واري واٽ وٺجي يا نانئون مل ۽ چنيسر جو ڏکڻ
ڌاري هر نئين سچ جو سلامي ٿجي.

”بند بخاني ۾ به ڪيئي روت آهن ۽ ڪيئي ڇوڪرا ۽ ڇوڪري
ٽڙيل، خونري، ڪنوارِي ڳچي ۽ سان ڪڪڙن وٽ ڪٽيندڙ
ڪارو ڪاري جي وٽ ۽ وٽل وحشي، جن تي بند بخاني
جون آڀيون ديوارون سرم ڪڍن ۽ ڪسي وينديون آهن.
”پر جڏهن پٺ ۽ ڪي پٽ ڏيندڙ ڳيوت ٿيوت
بند بخاني جو در لنگهندا آهن ته ماڳون ديوارون بخر
۾ ڦولجي اڀون ٿي آسمان ڪمڊيون آهن.“

سچن سوچن جو ست سنوار ڏي، ڏينهنجي نظر بند بخاني
جي جبل جهڙي پٽ ۽ پٽل اڀري آيل سچ ٿي ٿي.
”لالِي لڳل سچ، سڀئي آئيندڙ سرواڻ، اونداهي جر ڏري،
اعتماد ۽ موصلي جي علامت.“

نظر ڦري ملاقاتين تي آيس. پريان هڪ جهيڙو ٻوڙ ۾
برائي اجرڪ ۾ پتل شيون ڀر ۾ رکيو ويٺو هو. سندس
آڏن ۾ ڪنهنجي اڪير جا اولڙا بکي رهيا هئا. ڀر ۾
وٺ هٿان هڪ جياڻ جياڻ ناري ٻارو مٿي ۾ ڪر.
جبل جي در ۾ اڪيون اٽڪايو ويٺي هئي. مٿس سچ
جا ڪرڻا ٿي پيا جن ڪرڙا وچ جو مڇو، ٻارو ٿي
ڦٽڪيون هئي ڪڍي رهيو هو. ماءُ آڏس ڪيڏو ٿي
پر هن هٿ ۾ ڀاڄلي ڪوڏ پئي ڪيا.

سچن جي ذهن ۾ سوال اڀريو ”ٻار آڏان وٺيڪ سڀئي

سٺي به ڪا آهي؟ پر به خودسوء آهي، سرحد آهي.
انه جي قسمت آهي. وقت جي ٻڌڻيءَ جو نالو آهي.
پري کان منتري هڪاريو: ”ملا ٿا ٻي اچي.“

سچڻ به ٻين ملاقاتين سان گڏ اڳتي وڌيو ۽ اونداهين
گڙگين سان لڻا پائڻ لڳو. ٻنهي پاسا سنهي جاري سان
سندس آڻيون اڪيون ڪنهن لاءِ واجهائڻ لڳيون. چاتل
سڃاتل آواز ڪن پيس. وچ ۾ ٽن انچن جو مفاصلو، سندس
وجود جا حصا ڪائنس رڳو ٽن انچن جي فاصلي هوندي
به ڪوهين ڏور هئا.

هڪ سائي سوراخ مان آگر وڌائي، پاڻ به رڳو
آگر وڌائي سگهيو، ٻنهي جون آڱريون مليون چڻ پڪين
ٻنهي مليا هجن. گڏل گڏڻي ٻاڻي.

ٻانديءَ سان ملڻ جو سزوني اور آهي. واري سان
سائي ابتدا ويا. آڱريون هڪ ٻئي کي ڇهنديون رهيون.
اندر جا حال به اورندا رهيا. جڏهن جذبن ۽ احساسن
جي اٿل ايندي آهي ته لفظ به وڇڙي پوندا آهن! زان
کي سنگهرون لڳي وينديون آهن. سامهون سڀ اردا ۽
اڙهنڪ، جذبن جا باشا، سهائي جا منوالا ڌرتيءَ جا ڏڳ
دلير جوتڙا، لطيف جي لفظن تي حقي رڳو ٻه ڏٺا.

ٻنهي ٻيا قرار، اسن لوڇون لوڇ ۾

مٿان تن ترار، سدا سائون جي

جي مڃڻ جي ساوڙ سان وڌا مٿا تن وڳ ورائي
ڇڏيا هئا. تجربن جي ٻڌڻيءَ ۾ رخي رندا ٿيا هئا، ڌرتي

جي سونهن جو عملي روپ اکين اڳيان ڪيائين، تنهن ڪري
 اکين ۾ چڪمات هو، منهن تي موهڪ ڏيکاري ڇڏيو.
 منهن ۾ اڪيون ڏسي، سچڻ جي دل سان ئي ڏوٽا ڏسي
 پئي. سندس اکيون ٽين ڏسي ڇاپيون ٿي پئي. ”ڪٿي به
 منهن نه ٿي رهيو هتي ته راج رهيا به آهن.“

ڪنڌ ورايائين، پاسي واري دري تي ساڳي زل ۽ زو
 ڪڇ ۾ ڪري هڪ باندي سان احوال پڇي اوريو.

سچڻ جو سچو ارواهه اوڏانهن هليو ويو. نوجوان جو
 ڳٺ منهن هو. حوصلو هئس. زال ۽ ٻار کي ڏسي ٿوري
 ٻسو هو. سائين سان هڪ چس ”سچڻ آيو سائين وڏي
 ويڙهاند ڪري هتي پهتو آهي. پر چن ڪا ڳالهه ٿي
 ڪانهي. مؤمن مٿي اٿي.“

سڀ سائي ٻن ملاقاتين سان رهائش ۾ لڳي ويا. سچڻ
 ڪجهه دير لاءِ انهيءَ منظر ۾ گم ٿي ويو.
 ٻارڙو اڇاڻ ڏئي چاري مان ٻيءَ جي رخ ڏي
 وڌڻ جي ڪري رهيو هو.

ٻيءَ ڀيٽ جي ٻار ۾ آڻ، اڄ مل ٿي. سندس
 ڏس جهليو ٿي ۽ ٻارڙو ڏس ۾ پڙي ٿي. سندس
 ٿي ڪانه. باندي اندر جو سمورو ٻار اکين ۾ اوتي
 خمربيل نيشن سان ونهيءَ ڏانهن ڏٺو.

”مادڪل اوڀر ۾ ڪارمل ۾ ڪوڙي، هر ڏين
 منهنجي امانت ۾ رات آهي. ڏوٽا ڏسي ڇڏيو.
 چوندي آهي ته سڌائين ڪڏهن هونءِ ۾.....؟“

”پر ڇا؟ وٺو ٿو؟“

”هو ڪنهن به ڪم ۾ ڪم ڪندو آهي.“

سانوڻ ۾ سارنگ وڙ ڪندو آهي.

زوت ڌرتي تي ربح ڏيڻ لاءِ ڪم ڪندو آهي.

ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي.

ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي.

ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي.

ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي.

ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي.

ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي.

ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي.

ڪم ڪندو آهي.

”پر اسين توکي ڏوراپيا ڏيڻ ٿا ٿا آيا آهيون.“

ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي.

ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي.

ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي.

ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي.

ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي.

ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي.

ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي.

ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي.

ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي.

ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي.

ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي.

ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي.

ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي.

ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي، ڪم ڪندو آهي.

سچن جي اندر ۾ آڱ ٿي پري، ٻارڙو نڌن ٿي ڇڻ
مٿن ۾ لڳو سو هو.

وڇوڙي جو وقت اچي آيو، سچن سان ٿي ٿي ٿي
بدرهاني جي وڏي در ٿاڻين وڌو، اڳي ٿي ٿي
ٻارڙي کي ڪڇ ۾ ٿي اڳي وڏي وڏي ٿي ٿي
ڪيئون ڪري ٻنهي واهائي رهيو هو.

سچن جون سوچون، سوري ٿي ٿي ٿي ٿي
ٻارڙو جو اسان جو آئيندو آهي، آڳاٽو آهي، نٺ ٿي
ٻه ٿيندو، نڌن وقت ويڃارو هوندو، اونهه ٿي ٿي
جي سوپ اوس ٿيندي، پوءِ اهن ٿيندي ڪي ٿي ٿي
چڪو هوندو، ٻارڙي جا هٿ سگهه هوندا ۽ سچن
مٿ ٻه نه جهلي نديس، ها، نڌن ٿيندي سچن اڳي
ٿي هونديون

سچن در ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
وڌندو شهر جي هل ڪوڙ ۾ گم ٿي ويو، پويان ٿي ٿي
جي ديوارن ۾ ٻارڙي جون ڪيئون اها ٿاڻين پري رهيو
هيون، ٻارڙا هئا، سچ ٿي رهيو هو:

منهنجي آه اها، ڪڏهن ڪڏهن ڪڏهن ڪڏهن
سچ جي آه ٻارڙي جي ڏانهن ۾ سانجي وڏي ٿي ٿي
تمام پري ٿاڻين ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
اڳي ٿيندي رهي.

جيئڙاڻ لوڪ لڄ ٿئي

ٿڌي رات آهي سحر ٻن ٺرلاڻڪ ڪن اتر طرف رهندڙ
جي ڀرسان پونگي ۾ هڪ عورت جي ڪنجيٺ، ٺڪا
ٺڪا ساه ڪڍڻ، وقتي وقتي سان هلاڪي رڙ جا آواز ٻڌڻ
۾ اچن ٿا. مرد سندس ٿيل ڏڪور ٻيو ڪري ۽ ٻيچيئي
کان اندر ٻاهر ٿئي پيو، مرد هڪ دفعو وري به ٻاهر
نڪتو، اندران جهيٺي آواز ۾ عورت سڏ ڪيس ”جمال!
او جمال وڃي وٺي اچ.“

”پر توکي هن حال ۾ ڪيئن چڱي وڃان. مونکي
گج دير لڳندي، تنهنجو لائي ڪپڙو حال ٿئي.“ پونگي
۾ واپس ٿيندي چيائين.

عورت آڏو مانڌ جي حالت ۾ ٿڌڪي پيئي. خاموش
وايو منڊل ۾ هلاڪي دانهن لهر بنجي هري ٿي. اوسي
پاسي وارا سڀ ڏينهن جي پورهئي ڪري نٺل ٻڌل. مرد
عورت مٿان جهڪي ٿو. عورت سور کان ڏفنجي ٿي
پاسو ورايو. سندس بدن ۾ چڻ سرنگون پيون لڳن. اوچتو
عورت کان ٻي بهوشي جي حالت ۾ رڙ نڪتي.
”گهوڙا... مري ويس...“ نيم سائي ٿي پئي. آڏو
ساه ڪڍڻ لڳا. مرد بازار ڇڏي ٿو. ”بت“
ڏاڍو خوش ٿيو رت مان ٻڌل ٻار ڏي چاڻي سان لڳائي
چڏيائين. اوچتو احساس ٿيس ٻار جي دل جي ٽڙڪڻ
بند، گوشت چڱو، جسم ٿڌو، چڻ نانگڻ چمڪي ۽

سندس بدن ۾ مٺي لٽي، بدن مان مٺي نڪرڻ سان جسم تي
وڌيڪ ڪمڻن مان رڙاٺ ٿيندي وڃي، ڪيڏي سڀني
ڪن ٻوٽ "پٽ" ڄاڻو ته مٺل، زال ڏسي ٿو، ڄاڻو ته
جي حالت ۾ اهيون سڀنيون ڳالهائون ٿي ڪري.

سوچون.... خيال.... ڪيڏي مٺا هيس پٽ جي. "پٽ
پٽ رولي وڌو آهي ته ڳڻڻ کان پري ڪيترن
رهن ٻر ڳڻڻ به هڪ سرڻو ته ڪونهي هتي اڃا اڳي
سڀري مزدوري لڳيو هوي."

پڙا.... سوچن جو گونان گون سمند.... ذهن تي زور
ڏيئي ٿو.

"مون کي ڇا ڪرڻ گهرجي؟" دائي ڪي ڪڍي
وٺي اڃان- نوري ڪي هٿ به هڻي- سار سنڀال به ٿي
آخر مون کي ٻار جو به بلو ڪرڻو آهي". ٻار آهي
ڪڙي ۾ ويڙهي- ڪڇ تي ڪڍي روانو ٿيو، پاڻ اونداهي
ٿرڻ جي ٿم ٿم- ڪڍي ڪڍي ٽانڊائو ٽڪري به.

شهر ۾ داخل ٿي ٿو، ڇپ ڇاپ.... رڪي رڪي ڪر
ها پنڪاٽ.... وڌا وڃن، وڏي گهٽي مان ٿيڻ لڳو
ڪهڙي لڪهڻي به زانا اواز ٻڌڻ ۾ اچي ته دائر ۾
گهر اڃا ڇڏيو آهي، ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي
ڪن ڏيئي ٿو.

"اما خدا مني والدني، هه سو اڪم، نه نه نه"
ڏينس، اٿون ٿي ڏسي سگهان" هڪ نوجوان عورت
جو آواز.

هڪ ٻوڙهي ڏڪارڻ آواز ۾ چيو: ”اها
بند ڪر ڪني، آئون توکي به ڪجهه ڏسندس، تير لسان
۾ سگهي ڇڏي آهي جو اها به ڪجهه منهن ڏسندس،
ڪهڻي...“

”مان مون کي ماري ڇڏ ڳالهه مون ڪيو آهي.
هن پسون جو ڪهڙو ڏوھ. مون کي مار توکي به
احساس ٿئي ته آندو ڪڍا آهن يا نه“ نوجوان عورت
عاجزانہ آواز ۾ ڳالهائيو ”آهستي ڳالهائو پڙوي. اچان
ذليل ڪندئين. پاڙي کي پڙائيندين... پنهنجي شجبي ما
ته؟ هڪر جو هن سال فرم ڀرجي ويس نه ته ڦاسي جو ان
ما، پر اچان به هن ٿڙي لاءِ مائدي پئي ٿين ٻوڙهي
ورائيو...“

”سنهنجي اکين ڳڻان پري ڪريئس پوءِ جيئن ٿئي
تيئن ڪري مون کي اکين تي پٽي ٻڌ...“
در ڪلهو. هڪ ڀڄو ظاھر ٿيو. جمال آڏو ٿي سٿو
هڪ عورت، ڪڇ ۾ هڪ ڌڻ ”ايتري ۾ تڙي جول
ار جي“ او... ٿان جو آواز نڪرڻ شرط ڊڄي ريو.
جمال به ٻٽ ورتي... ڀانڊ گم ڪرڻ ٿي وڃي. زال
جون ڏانهن... پٽ جي سڌ... زال جي سڌ...
جيئرو ٻار... مٿل ٻار... زال جي حالت ”مون کي ڇا
ڪرڻ گهرجي“. عورت ٻاڻ سار جي لڳل وڪڙ وه
ڏانهن وڌي ”پر منهنجو ڇا وڃي، هن حرامي ٻار ۾“
قدم ڍرا ٿينس ٿا پر ٻار ۾ انهي جو ڪهڙو دعو، اهي

ته اسان جون غلط رسمون ريتون آهن هن سماج جون رايون
 آهن. عورت کي سڄي ڄمار جهنگلن چوڏي-بيري ۽
 بند رکيو ته اهي نسجا نڪرندا. هن معصوم ڪمزور
 گناه ڪيو، سوچون.... هين جي رفتار نيز ٽيس تي ”هن
 کي دالينداسين هن سماج ۾ هي اسان جو پٽ ٿي جنم ورتو
 پر مون کي جلدي ڪرڻ گهرجي. جهنگلن مان
 ڪجهه سستي ڪئي ته هلي هي ٻار کي ماري ڇڏيندي.
 عورت هاڻي واھ جي ڪن تي پھتي آهي. اها هڪ
 ڊگھا مس ٿي ڪري ته جمال جنم ورتو هلي ٻار ڦري ٿو
 وٺي، عورت سراجي وٺي. ڊپ مان وات پھيل ٿي
 رهجي وٺي. جمال ۽ نيز وٺي وٺي وٺي. عورت
 ڊپ ۽ ڏکڻي ڏان وٺي ڪم ڏانهن پھچي، اونداھي
 رات ڇپ ڇاپ وري ته ساڳي ماڻ ڪاٺ چرپر ته
 ساڳيو وايو منڊل.

رات جا ٻه حصا گذري چڪا آهن. جمال دائي کي
 وٺي پونگي ۾ داخل ٿيو. نوري جي حالت ڪجهه ٺهڻ
 آهي. سندس پاسي ۾ ٻيل ٻار ڪنهن ڪنهن منڊل روئي
 ٿو. نوري سندس روئي تي بي ستر هڪ مٿاس ورائي
 ٿي ڇڏي. دائي کي ڳوڙ ۾ ڇڏي پاڻ واپس ٻاهر
 نڪتو. پونگي جي ڀر ۾ رکيل ڪوڏر رڻو هڪ هڪ
 ۾ جهلي اٿو. اونداھي سبب دائي ۽ نوري سندس چرپر
 ڏسي نه سگهون.

پونگي جي ڀر ۾ رکيل ڪوڏر جي هٿ ڪڇ ۾

ڪري شهر جي اوڀرندي طرف وڌڻ لڳو. وسندي کان
پرڀرو ٻڙن، ڪنڊن، ڪرڙن ۾ جمال کانسواءِ ٻيو ڪو به
زندو انسان موجود نه آهي.

انساني جسم ۾ ڇا ڇا پوريل آهن. مٿي مٿي سان
ملايل آهي ڪاٺيون مٿڙي ٿانڀو ٻاري اڌ وال جي ٽڪر
ڪوٺڻ لڳو. نرم رڻن ۾ رڻو اٿين وڌڻ لڳو ڇڻ زميندار
جو ڪوڙو ٿام. ڪافي دير بعد ڳٺڙي ڪڍائي منجائينس
معصوم جو جنازو ڪڍيائين، هيءُ کانسواءِ ڪوبه ٻيو
ڪاٺي موجود نه هو. اڪن مان رڻن سنڊيون لارون
وهي ٻڃان ٻارڙي کي غسل ڪرائي رعبون هيون. ويٺاڻو
تارو اڀريو قبر تيار ٿي ويٺي. سرشم فٽي جمال پونگي
وت پهتو. ڪن ڏيئي آوار پٿارين، پٽ ۾ ساه پيس.
شڪر نوري ڳالهائڻ جهڙي ته آهي.

نوري پوڙهي دائي سان ڳالهائڻي رهي هئي. رب
مرادون پوريون ڪيم. مون کي نه ماري ڪونه هئي.
ويچارو پئس نه هجي ها ته الاهي پٽ جو ڪهڙو حل
ٿئي ها؟ وري الاهي ڪٿائون ويو. ڪاٺي دهر کان
آهي ٿي ڪونه رب خبر ڪري.

”اي امان رب خير ڪندو، اچي ويندو.“

جمال سوچڻ لڳو رات جي پٽ ۾ سٺو ته ڪٿي
نه ڪلور ٿين ٿا ۽ ڪڏهن رات جي پٽ ۾ انسان ٽڪر
جا فيصلا بدلايو ڇڏي. رات ويچاري اوڳهڙ ڏيڪ آهي
پونگي ۾ داخل ٿي ڏيکي جي روشني ۾ نوري

ڏينھن ڏٺائين.

نوري به کيس ڏسي سر ڏيئي سڀني جمال به چيو
پر هر ڀار وٽ ويٺو ڏٺي نه ڏسڻ لاءِ ڏسي چيو ”
ڦلڻو ڀرو بچايو. ڀڄي مٿا مٿ جي پوي ٿي. هڪ
مٿس جيٺو آهي باقي اڪيل. ڇڏي ڏيئي وٺي آيس.
جمال مرڪڙي ٿي ”خير ته اسان جو ڀڄو آهي نه.....
..... ڪافي ڏينھن بعد درميان جمال ساڳئي آيو
وٽان لڳندي سوڙهي جو آواز ڪن ٿي سس. رب هه
شان، چڻ واه تي ملائڻ لڳو هو جو جهڙو ٺٺي ٿري
وڻم. ماڻهو سڄي ته ضرور ٻڌيئون هان خوار پوي ٿي.
رب جو شان نه نه ٿي جا ٿي وڃون ها.
”امان چڱو آيو ته ملائڻ ڪٿي ويس. نه ته تون
منهنجو جنن حرام ڪري ڇڏين ها.“
جمال پاڻ کي ملائڻ سمجهڻ لڳو، پر نه آئون نه
انسان آهيان....

اهو انساني عمل جو نتيجو آهي. انسان ڪوشش سان
قسمتون بدلايو ڇڏين.

ڀونگي ۾ ڏٺو نمڪي رهيو آهي. نوري ٻار کي
سندس ڪپ ۾ لٽائيندي چيو ”ٻٽ کي جهل ته آئون
ماني ڪٿي اهان.“

جمال ڏٺي جي جهڙي ڏٺي ۾ ٻار کي ڏٺو
لڳو جو ٻٽ ڪڙي ڪل ڪل رهيو آهي. جمال کيس ڇاڻي
سان لائي ڇڏيو.

[illegible]

مون زندا جي صلاح نه مڃي دوزخ ۾ ٿيو ڏٺو آهي،
معمولي آواز تي ڪن اڀا ٿيو وڃن، هي منهنجا ڪن
ڏاڪڻ تي ڪنهنجي پيرن جو آواز ٻڌڻ لاءِ آيا ڇو
آهن؟ آخر هر هر.... ڪير ايندو؟ پر ڪو ته اچي مٺ
کي مات ڏيڻ ڪوبه نه ايندو، منهنجي قبر ۾ سڀ
سهارا وقتي آهن، موسمي گل وانگر ٿڌو خوسبو ڪر
۽ وري ڪو ماڻهو وڃن.

ڪاٺ جي ڏاڪڻ وڃڻ لڳي ٿي، سندس منهن تي
 سرهاڻي جهلڪي، ڪير آهي؟ ڪا عظيم عسٽي هجي
 ڪجهه ٻل مون کي اڪيلائي جي طوفان مان ڪڍڻ
 جو سبب ٿيندي.

“هلاو جاني”

”ڙي جاني تهن، هن مهل خواب ۾ ڪونه هو تنهن“

بہشتی بہکون بنی ۱۱۰ "چکو و وہ پلان شان بی ۵۰۰"

”ما ذي خبر چا حال آهي“

”یارِ منوہی و مرگہاں پر دیکھو نہ ہو نہ تہوں اج

مالی ویشدین

”بس ٻار لوھ ٻيا آھيون، وجھم ھيو ته ھليو آيس“
 ”ڪيڏي مهل آيو آھين؟“

”اڄھو اڌ ڪلاڪ کن ٿيو آھي، گھر پهتس ھليو
 پي، وي سي آر سڄو ٻڙو گھر ۾ ھو، پوءِ ھليو آيس“
 ”ڏڍو سئو، آئون اڪيلو اڪيلو ويٺو ھوس، سو
 پئي ٿيس“

”تو ڪي چاھي؟ چڙو چانڊ نه گھر نه ٻار، اھا ڪوئي
 اھي ڪتاب آرام لڳا پيا آھن“
 ”بس پيا ڏورن ڏيون“

”نه بابا اتھي ٿيڪ آھيون، اسان کان ٻيچ گھڙڙا
 گھڙڙا وڌي نوڪري، وڌي بگھار ته وري اوترا ڪٿڪا،
 اسان کان ٻيچ ٿي ٿي نوڪريون ٿا ڪريون پوءِ به
 پورٽ ڪانهي، ٻه ٻھر آرام ڪونهي، ٻارن کي ۽ گھر کي
 وقت نشان ڏئي سگھون.“

”ٻار الاهي ڇا آھي، ماڻھو ڪٿي، خوش ڪونهي،
 اوهين اسانکي خوشنصيب ٿا سمجهو، اسين اوهان تي
 شڪ ڪريون ٿا پر هر ڪو ھاء ھاء ٿو ڪري.“

”ڙي بابا سولا آھو گھٽ جو گھٽ ۾ آھو ماستري
 وڻي آھي، اسان کان ٻيچ بل به ڇڻ ڪونهي، آئون
 ته سوچيان ٿو پورعيو ٿي ڪجي، ھاري ٿجي، ٻھراڙي ۾،
 شھر جي ھل ھنگامي کان پري ڪا ڀونگي ڪجي، پنھنجي
 ٻچن سان گڏ رھيو پيو ڪجي، نه روت ڪون، خبر ڇڏ
 انھن گھالھين کي پيو ڪھڙو حال آھي؟“

”بس بهو وقت کمری سر منم بهتم جو ڇران به
پوءِ ٿا ڪچهري ڪريون“

”ڇڏ باا چاٿين، چائين بي بي آندا ملو ۽ اهن،
قرآن ڪانه ٿي وٺي، تون ويند نه سگهي“

”هيڪا تنهنجي مرضي، هي نديو شهر آ، چانهه
پاري دوستن جو آڌر ۽ ڪندا آهيون، تون ما بهم توڙس“

”خير ها ته شادي پادي جو ڪو آسرو آهي؟“
”بس نه پڇ، ڪو آسرو ڪونهي، اسين ملڪ ماڻهن

ڪنهن کي پنهنجا بچا ڪڙا آهن“
”ڇڏو اڃان انهي نئو آهن، جتي ڇڏو هوماء“

”ٻيو ڇا ڪربان؟ هجي ڪو نڌو چڱو ۽ گهر گهات“
”باا شادي ڪر شادي، نه ته تباھ ٿي ويندين، عفا

فرستيد ٿي ويندين، هن پراڻي سلسلي جو ڇا ٿيو؟“
”ڪهڙو سلسلو؟“

”واه وڻو به ٿي سلسلا آهن؟“
”اڙي نه باا اها گهالهه ناهي، اهي ڏيئون آهن

شهنش، پنهنج نه ساري سگهياسين هٿ ڪري ڇڏا، تن،
پڻي ڪنهنجي حياتي نه ڇو تباھ ڪجي؟ ڪهڙو سلسلو

هو وڏا ماڻهو اسين پهاڙ جي ڀرن ۾ ڪري“
”وامه مانن تون ته ڪو صفا بدوقوف آهن، بهام

ته اها آهي تون هي برباد عورت وڇاري هوڏا ٻن عيشه
لاءِ گهائي جهڙي حياتي پڻي گذاريندي“

”پر بار ڪري به ڇا ٿي سگهيس، جو ڪم ڪڻ لاءِ“

ڪافي سؤچو ۽ غم نه وٺ ڪريو ته هڪجهڙي ئي
وساري ڇڏينداسين پر يار زينا ڪي پل به وساري نه
سگهيو آهيان، سندس بياد منهنجو جـسـر۽ جهوڙي ڇڏيو
آهي، وسارڻ ناممڪن ٿي پيو آهي، وس ڏيا ڪيا نه
پاڻ تي جبر ڪيو اٿم، دل تي پتر رکيو اٿم پر سڀ
ڪجهه فضول

”مون توکي پهرين ئي چيو هو ته اها نه ٿيڻي
ڳالهه آهي فطرت جي ئي خلاف آهي“
”پوءِ ڪو حل ٻڌاءِ، هاڻي آئون وڌيڪ سهي نشو
سگهان، ٻڌايائين مون سال پورو زهر جا ڍڪ ڀريا آهن،
مون پل پل گهٽ ڪري گذاريو آهي“
”آئون چوان ٿو تون انتهائي بزدل آهين، پاڻ ڪي
به تباهه ٿو ڪرين ۽ هڪ معصوم حياتي جو به قاتل
آهين، تون سندس چوڻ موٽائي خودڪشي ڪئي آهي،
بس هوءِ خوش آهي، ڪٿي آڪر، يارو ياري، اڄڪلهه
اهي وائون ڪلي پيون آهن، ڪورٽ ۾ پاهي ڳالهه
چئي ٿيندي، ٻه ٽي ڏينهن تڪليف ٿيندي لڙي پائي لٿو ته
س، نه ته به سنڌ گذرڻ کانم ڪاڏي آهي پر رڳو
يار راضي هجي“

ڪائس ٿڌو ساه نڪري وڌو منهن تي ڏک، جي
ريڪا آسري آئي ”ڪئين ٿيندو اهو سڀ؟“
”اڙي تون ته ڪو پاڙيو آهين، گدي، اڃان به
تجربا پيو ڪرين، وقت ويو نامي، وڌيڪ ڏاڍل نه ٿي“

ٿيائين ته پور پور ٿي وڃنداسين. ڪڪ نه ڪڪ ٻوڙ
ٿيندو. منهنجي صلاح مڃ، هل ته هليون پور ڪنداسين،
رڪونڪر ڪٽائينداسين پر ڪٿ ته هونديس.

آئون ڪس رڳو دل لاسا ڏيندو رهيو هوس ته زنا زور مار
وڃي ته منهنجو سنگ وڌيس، باقي وال ڇو ڪئون، پر زنا
رڙيون ڪيون هيون سنگ؟ تون چريو ته نه ٿيو آهين اسانجي
ن مان ڪا گهر ڄاڻي لائون لهي نه اٿئي، ڪنهن نياڻي
اڪيو نه هٿو، مونکي تون ونهي ڪندين؟ ائين چيو ته
بچين ٿو، منهنجي پائون جي بندوقن کان، بابي جي
اسرائي ڏيک کان، اڪيون پوري ڇڏيون اٿئي، توکي
خر آهي ته بابا وارن کي ٿورو به وڻ پيو ته وري
منهن ٿڌڻ لاءِ ڪندين! توکي ته سڄي خبر آهي
پوءِ به، پر مون هڪ به نه هٿيس، ٻارنهن مهينا ڇو
گذريا آهن ڄڻ ٻارن وهيون وڃائي ڇڏيم ۽ هو ڪوئن
جي ڪنگرن ۾ گم ٿي ويئي، اهي ڪوٽ ڪئين جوانيون
گهڙي ويا، ڪئين احساسن ۽ جذبن جا قابل آهن اهي
ڪوٽ، بس وقت جي وڻ زنا جي جوان نساڻن جي
نڀر، ڏي به لڙي ڇڏيندي، هو رڳو هٿن جي ۽ ز
ٿي وڃي، مٿس من ڪيو، ماڻاڻ ڪوري وڃي، ز
جي ٿوب ۽ اوڻ ٿوڙو رت به ساڙي ڇڏي، س رڳو ساء
هڻي ٿيندي، اهو باب اهو، اڙن بابي اهو.

ضمير جي خيال ۾ آئون سندس دڙي آهيان، اهڙو
ٿوهي جنهن جي ڪا سزا سمجهي نٿي ڪونه ٿي.

هو لاڳيتو سوچيندو رهيو. اهي سوچون سندس وجود
 ڏسائي ڇڏينديون هيون. هن جي ذهن ۾ ائين ٿي
 وڃڻ بدران ڪٿ تي ڏو هو. ڀلا منجهه به ڪهڙو
 ڏٺ به ڪونهي. بس هڪ ئي سڱ به آهي ڏٺ. م
 بيار جو رستو ڀاڱو به جهيڪڻهن بيار ۾ ڏٺي ته ڇا به
 رستو ڇا جو رت. رشتا سڀ آڏن بيار ڄا. بيار تي اهڙو
 جذبو آهي جنهن ڪري هي دنيا قائم آهي.

سندس ذهن جي اسٽيج تي عجيب خيال هئا، وڏي
 هٿا وسوسا هئا. هن ڪو فيصلو ڪرڻ ئي چاهيو. هن جي
 گپارڻ لاءِ ڪا واٽ وٺڻ ئي چاهي.

۽ پوءِ هڪ ڏينهن شام جو سڄ لڙيئي ڪاهي ويو
 جهنگ ۾، شهر کان پري، سڌي واٽ ڇڏي اڙنگي
 پيچڻ تان هڪڙا لٽڙيندي وڌندو رهيو. اهي اڙنگا
 سال اڳي ڏسي چڪو هو. سندس آڇيان لاءِ ڪرڙ ڪرڙ
 اڀا ٿي ٿي ويا ڄڻ صدين کانپوءِ هتي آيو. سڄ
 لٽو ته رات جي اونداهي گهري ٿي ويئي. سندس مٿي
 ويجهي هئي. پر پر ۾ ڏيئي ماضي نجات جي ڀڙنگ
 ۾ ڪوڙي ويو. اونداهي رات ۾ سوچڻ لڳو.

ويجاري ماضي نجات، اڃان ساڳئي حال ۾ آهي
 سندس پڙنگي ڇڏي ڇوڙ ڇوڙ ماضي ۾ ڇوڙ
 ملندو هو. نه ڪنڌي ڏانڊڪي ۾ وڌندو ٿي وڌندو،
 ماضيءَ لاءِ ماضي نجات ۾ ڏي ڪٿي ڇوڙ ٿي هئي،
 سامان سڌو هٿ ان وٺي ڏو هو، ماضي ويجاري ماضي

پڇاڻي ڏيندي هئي ٻڪيوار تي شمس خرچي منندي هئي
ته هڪ مڻي ڪري دعائون ڏيندي هئي.

ابتر ۾ پوڙهي به اچي ويئي. مساجس ڪئي ٿيلي
پاريائين منجي تي ويٺل ماڻهو ڏسي هراسجي ويئي.

”ماسي اڪو نه ڪر پنهنجو آهيان ڪنڀراءُ نه!“

اڇي ڪنڀوڙا تون بچين شل تو، ته ماءُ ڪڍيو هو

کيس پاڪر پاڻي هڪ ئي چمي ڏنائين اڙي ابا هئي

وڏين ڀر توکي شاباس هجي. ٽڪڙو ور ڪيو اٿس.

پلا ڪنهن ڏلو وائو ته ڪونه.

نه ماسي چريو ٿوروئي آهيان تون ڪونه ڪٿڪو

نه ڪر، تون ڏي حال احوال.

اي ابا تون ته باهه هاري هليو وئين، پويان ڇا

گذري، پراني نياڻي سان ڇا ويو واپريو سا خبر خدا

کي آهي.

ماسي ڇا ٿيو پلا، پڌاء ته سهي؟

س ابا اهو به چڱو جو هي پونگي گهٽ کان هاسري

آهي. مڙس اچي مهنه ٻئي، اهو پٽ پٺيان ولايتون ويو

ڪئي. پٽ سان جو ڪونهي اهي نياڻيون وڃي ورن

پٽيون ٿيون. عبد مراد اچن پوءِ اڪيلو سر آمان، اها

پونگي اها آئون. پر بابا رهجي آئي ڏٺن ئي خبر ٻئي

ته سون غريب کي گولي مان ڪين هاءِ هيو وڏا

ماڻهو اسين سندس در جا ڪتا.

ها ماسي زينا، جا ڪهڙا حال آهن؟

ڏيکون ڪندي ۽ پاڪارندي آهي، پوڙهي ڳالهه ڪندي
روني ڏو، گگ ڳڙي پس، پوتي ۽ سان گگ اگهي
چون لڳي ابا تو چڱو نه ڪيو، پڙي ۽ ۾ چڙهي ڦرعو
نه ڪڍيو آهي.

بس ماسي، ڏوهي آهيان زينا جو، پر هاڻ به وقت
آهي مڙهي ڪر.

تون چئو ڀلا آئون ڇا ڪريان؟ ڪرڻو ته اوهان
کي آهي.

بس زينا کي ٻڌاء ته آئون کيس هميشه لاء پنهنجو
ڪرڻ ٿو گهران، ٻئي پيري ايندس ته زينا کسي ساڻ
وٺي ويندس، تون رڳو آسڻ جو ٿڻ پڇي ڏي زينا کان.
اڙي ابا شل ڪا الله توکي سگهه ڏي، آئون آڻي
هيس بتي ٻارڻ، هي پت گراهه ڪاء اڃان پٺس کي ڪير
گرم ڪري ڏيڻو اٿم، ماڻس کسي زور ڏيڻا اٿم پوء
ڪنڊ پاسو ڪري چوانس ٿي. پوڙهي ويندي ويندي بتي
اڇهائيندي ويئي، هن پت مان به ٿي گراهه هنيو ۽ گهڙي
مان پاڻي پي ليئي پيو، خدا ڪري زينا تيار ٿي، مليا
وينداسين، هتان ڏور تمام گهڻو ڏور جتي ڪوبه مڃاڻو
نه هجي، ماسي نيامت به نه، جتي رڳو زينا ۽ آئون
هچون مزوري ڪنداسين، ڪا پونگي اڏي رهنداسين،
دنيا ئي الڳ اڏينداسين، پيار جي دنيا، پنهنجائپ جي
دنيا پر جي زينا نه هلي ته؟!! اهو احساس ٿيندي سڄو
ونجي وڃي ٿو، ٿو ڦري ويس.

هن وڃ وارا ۱۲ مهينا الاهي ڇا ڇا سوچيو هجي؟
ڪهڙا فيصلا ڪري چڪي هجي؟ حالتن سان ڪم
ڪري چڪي هجي؟ نه نه هو اهڙي ناهي، زينا
اهڙي ناهي.

انئن وڃڻ وڃڻ ۾ ڪافي رات لنگهي ويئي،
آڏي ۽ تاري پوڙهي نياست ٺڪا اچي ڪيو، لوڪ سمجهي
پيو هو، ٻئي ڀري ته نياست جي منهن تي سرهڻي ٽٽڻ،
ها ماسي ڪا خير جي خبر؟

المد حياتي ٿيس، مائس ڪي زور ٿيئي واري ٿيس،
سندس ڪوئي ۾ ڪهڙيس جاڳي پري، تنهنجو پٽي
چري ٿي پئي، چنبڙي ويو، پاڪر وجهي سڌڪا پڙ
لڳي، بس ابا ڏوٽ سڄو تنهنجو آهي، تو پيا ڪي
هلاڪ ٿين، هن ڪي به رب رٿا ٿيئي، بس هڻ رڳو
پنهنجو بندوبست ڪري جمع رات سومهڻي مهڻ ڪوٺ
جي انڙين ڪنڊ وٽان نه جي وٺ هيٺ پيو هجڻ،
پسي ڏوڪڙ هو ڪوٺ الڪو نه ڪجان، ڪوٺ ۾
پل تمل جو ڀرم آئون اڀو ڪري پلندرس ڪرڻ ۾
ان مان چڙهي ڪوٺ ٿي اڀري ڏو وٺ، ڏو ۾
هڃڻ، پوءِ ڏنڻ پياڳ، اوڀاڳ، م ڪير ڪي ڪي
ته جواني مائي، سڪ جو مام ڪڍي.

ڇڱو ماسي آئون ملان ٿي، سج رات مان اڀري،
ابا آڏي مهل ڪيڏانهن، ترسي پئو اسر ويل جهونجه ڪڙي
۾ هليو وڃان.

نه نه منهي ڪو به ڏاڍو ڏاڍو ڏاڍو ڏاڍو ڏاڍو
ڪنهن ڪوڙو ڏيئي نه ڪو نه ڏيئي نه ڏيئي نه ڏيئي نه ڏيئي نه
واپس، زينا کي پڪو ڪنهن جمع رات آئون ايندس.
ڇڪو اها خدا چڱي ڪندو.

هو آهستي آهستي ٺڪري ڳوٺ کان ڏور جهنگ
۾ گهڙي بيٺو، پير پٽ تي نه پئي لڳس، رات جي ڇپ
ڇپات ۾ وڌندو وڃي، تڏ جي چرچر واپس منڊل ۾ عجيب
آواز پئي پيدا ڪري پري کان ڪو گدڙ اونڌي
خاموشي جو سڀني ٽوڙي ڇڏي آواز کونجندو وڃي پري
پري ڦٽين.

رات اڃان ڪافي آهي سندس ڏڪاڻو اڃان اڌ ميل
کن ٿيندو. هن مهل شهر ۾ داخل ٿيڻ ٿيڪ ناهي،
چوڪيدار ڏسندا شڪ ڪندا. صبح جو موڪل وٺي
آرام ڪندس، هن ڪپڙ ڪي ڀر ڏيئي ٿو سهڻا، ڇڻ
صبح ٿيو.

ٻانهن سري کان ڏيئي آهي ٿو پئي، نيل نيل نيل
ڀاڪر ۾ وٺي ڇڏيس، پرن ۾ ڏاڻ لڳي، ڦوڪ سان ڏنگ
۾ جن ڪنهن لڪ هلي ڪڍي، ٻو ڌڪ لڳو سندس
ات رڙ سان پٽ تي هڻڻ لڳو سندس پرن ۾ ڏنگ
ٽوڙي رهيو آهي، سندس درن مٿان ٻن مٿن رات ٿي
رهيو آهي، سور وڌڻ لڳو، مٿو ڦوڻ لڳو زيان ٿي ڇا
ٿيندو؟ آئون هلاڻ ٿو ڏور ڏور ڏور ڏور ڏور ڏور
نه ورنڊو آهي، زينا پنهنجي ڀاڳ ۾ ٿي وڃيڙو آهي،

هاڻ ته مون تي ميار ڪونهي، مهر هسي ست دل ۾
 محسوس ڪيائين چرڪ ڀري جاڳي پيو.
 سامهون پرهم ڦٽي جي لالڻ شين تي چاڻهي رهي
 هئي، پڪي لائيون لٽوي رهيا هئا، سندس منهن تي
 تري آئي.

اوسيارو

گگهم اونداهي رات ۾ هن اندري شهر جي سسڪ
 گوئين ۾ رڳو ڪنهن مهل ڪن جا سوڪا پڌن
 ۾ ٿي آيس، بدلي بنا هن ننڍن شهرن ۾ سڄ اهي ڏان
 پوء ڪڪڙوڪو لڳي پيشي آهي. پير سنڀالي رڪندو گيت
 لتاڙيندو وڌندو وڃي، ساڄو هٿ زري زري ور ۾ لڳل
 ڪنهن ٺوس شيء سان لڳي وري ڀرڪي ٿي ويٺس.
 راتين جو رولاڪ هو، اڄ وريهن ڪن پوء هن شهر
 ۾ اونداهي رات ۾ پير پاتو هئائين، وڃ واري ساري
 عرصي ۾ شهر ۾ ڪابه تبديلي نه آئي هئي، ساڳيون
 جڳهيون ساڳيا روڊ رستا.

هڪ در وٽ بيهي ٿو رهي، هيڏانهن هوڏانهن ڏسي
 در کي ڪن ڏيئي بيٺو. رڪي رڪي ڪو ڪنگهم جو
 ٽونڪار پڌن ۾ آيو ٿي ته بس. گهاگهم شڪاري
 هو پل ڪن ۾ پرڪي ورتائين ”ڪنگهندڙ ماڻهو پورو ٿيو
 پيو آهي. ست ٿي ڪونهيس، اجهائو پيو آهي، هر جاڪ
 هجي ته به مون کي ڇا ٿو ڪري سگهي، اڃان پاڻ
 ۾ پل آهي، ور ۾ رات جو ساڻي آهي، رڳو اڇاڻي ڏهن
 جي دير آهي رستي جو ڍڪر ڀير ٿي ويندو.“
 سندس ڦڙت بدن ۾ سڪو، آني ايءُ گهڙي غموار
 ٿي گهر جي اڪڻ تي پهچي ويٺو هو، اڃان به ريس
 ڪوڙيائين ته هڪ ٻاڇو پاڻ ڏانهن وڌندو ڏٺائين، ور
 مان روالور ڪڍي تيار ٿي بيٺو. ٻاڇو ڇهيو هيو ۽

سڀات ڪن پيس، در ڪليل هو پوءِ مٿان جو ٿو ڏئي،
تون هل رڌي وٽ پيل ڪٽ تي ويٺو، آئون اچو
ٿي اڃان”.

عورت جي گجھارت سمجهه ۾ نه آيس. ڪي گهڻو
سوچ ۾ پئجي ويو ”نه چئبو مون کي پنهنجو چڱو سمجهي
ويٺاريو اٿس. مٿس ڪان چورِيءَ ٻئي جي پکن جي
ست ۾ رات جو اوجاڳو ٿي ڪري، اڄ وهون ٿا ونگار
خير ۾، ۽ گوليون خرچ ڪري هن رن کي مڙو چڪاڀان
ته چڱو ڪيئن ڪبا آهن، ڪنهي رن مٿي چڱي آهي
مون کي ڇا آهي ٺڪاءُ مان وڃو ٿي ويندس پويان
پيا لوڙيندا.“

عورت اچي سدس ڀر وسائي، پانهن چيلهم ٿان ورائي
ڏوراپا ڏيڻ لڳي ”ست ڏينهن لاڻا اٿئي ڄڻ ست سال
گذريا آهن“

”خبردار اڳي ڪچي آهن، ڇون به ڪيئي ته ڇو ٿي
گوليون پار ڪندو سانءِ، گهڻا ڏينهن چڱو سان
رنگ رليون ڪيون اٿئي، ٻڌاءِ ڀر ڪير اٿئي“ سدس
ڳڻائڻ ۾ ڪروڌ جا تير هئا، عورت جي اندر جي آهن
سڌڪن جي صورت ورتي.

ڇاڳ ڇڏي لوڻڀي! ڪري ٿي چڱو وري رڌي
ٿي، ڏير ڪڍي ته اٿت ماريڻو سانءِ.“
عورت گهڻل اوچنگار ڏئي، دريان ڪنگهه جو ٺونڪار
بند ٿي ويو هو.

”خدا جو واسطي مون کي ماري ڇڏي، منهنجي جلد
جئي پوي هن سورن مان، خون خدا ڪارڻ معاف اٿئي
مون کي هن عذاب مان ڇڏاء“

”ڇا ٿيو هن کي، مرڻ لاء تيار ٿي ويئي.“ مرڻ
جي سڌ ڪرڻ ته سولي آهي پر مرڻ ڏکيو“

”نه نه سچ پچ، آئون مرڻ لاء تيار آهيان۔ مون کي
هن حياتي ڪمان نفرت آهي، نٿي جيئن گهران، هيءَ
گهڻي جهڙي زندگي نٿي ڪپي.“

”اهيو ڪنگڙو ڪير پئي“

”اهيو هن نياڳي جو ور آهي“

”ڳالهه ڇا آهي؟ ٻڌاء مون کي، سچي ڳالهه ٻڌاء
تو ته مون کي ٻڌڻ ۾ وجهي ڇڏيو آهي۔“

”ٺيڪ آهي انهي وچن سان ته توڻ اڄ مون کي
هن حياتي مان جند ڇڏائيندين ۽ آئون اندر ۾ پرنڊڙ
آڱ هڪ ڀيرو ڪنهن کي ٻڌائڻ گهران ٿي“
”نون ڳالهه ته ڪر“

”آئون ڪاليج ۾ مس داخل ٿيس ته منهنجي مڙس
۽ منهنجو پاڻ ۾ حياتي جو رشتو ڇڙيو، اسان مائٽن ۽ سماج
سان بغاوت ڪئي، رستن روشن ڄا پندڻ ٿوڙي مٿ مائٽ
ڇڏي لوڪ ڏان لڪي نئين واٽ ورتيس ڀار سال
لنگهيا ۾ ڀار ڏي ۽ پٽ به ڄاوا پر منهنجي مڙس کي
سالم وٺي ويئي ۽ اهي ڳوڙا جهڪيا، ڪلارڪ
ماڻهو اڏي ڇڏي ميڙي ڇڏي علاج ۾ ۽ وري

ٿي ويئي، ڏنڌي جي ڳولا ڪم پر اسان وٽ عورت
 ڪي ڏنڌو ملڻ به وڏي ڳالهه آهي. مٿن مائٽن ڏانهن
 ڪهڙو منهن ڪڍي وڃون انهن کي نه وري اسان جي
 خبر هئي. پوءِ بڪون اچي وريون.....“

”اهو ڪير آهي جنهن لاءِ ست ڏينهن ست سال ٿي پاسي“
 ”اهو به تو وانگر رات جو شڪاري آهي جو جسم
 جو ملهه پنج روپيا ڏيندو آهي، انهن مان ٻيٽ ۾ گرام
 وجهندا آهيون پر هو مردار به ستن ڏينهن کان آيو ٿي
 ڪونهي، ٻچا پڻ ڏينهن کان هڪ ۾ نستا ٿي ڪري
 پيا، اڄ ”پاڙي وارن کان ٽڪر وٺي ڪارائي سمهاري
 آئي آهيان، هاڻي دير نه ڪر، سون ڪي هن حياتي مان
 ڇڏاءِ خون نوڪي معاف آهي پوءِ ڪڍي پوئين جو ڀاڳ
 ٻيٽ لاءِ ۽ ٻچن لاءِ اهي اٽڪل به ڪم.“

روالور ور ۾ هئي، هٿ ڪيسي ۾ وڌائين، هٿ ۾
 ڳاڙهو نوٽ چڪجي آيو سندس پنهنجي پسيان ٿوڪ ڳڙي
 نوٽ تي ڪريا، هٿ وڌائي نوٽ عورت کي ڏنائين، ته
 هو حيران ٿي ويئي انتظار ڪرڻ لڳي وري به پابصراط
 تان لنگهڻ جو.

راتين جو رولاڪ اڳتي وڌيو، عورت جا هوش حواس
 ڪم تي ويا وري به ساڳيو بت ٻنهي رهي، هر
 هو در ڏانهن وڌيو ۽ عورت جي ڪن تي رڳو هي
 پڙلاءِ پيو ”آئون هر هفتي اٺن منهنجي پيڻ، تون
 منهنجو اونهو ٿو ڪجان.“

لکا ٺاهي لوڪ ۾

هونئن اڳ کان لکي ۾ لکيل آهي ته
 ”نظاف!!!“ اندر اسلام ويٺو هو.

هاڻو مسٽر ڪئمڙا حال ائين ڏسڻ ۾ ئي ڪونه ٿو
 اهن مرڪي جهڙن- جهڙن جو ڇاڻن.

بار انبيي آهيون جتي اوهان ڇڏيو، گهٽ ۾ گهٽ
 لکيو سا آهيون. تون ڏي خبر ڪڏهن اچڻ ٿيو؟

ڙي باا بن ڏينهن کان اتي ئي آهيان. تون ملين ٿي
 ڪونه ٿو. پلا هتي آهي به ڇا؟ ڪٿي ٿو آرام اچي.

س ڀر گهٽ آهي ڇڏيو نٿا سگهون. نه ته ڪر منهن ٿي
 نه ڪريون وري اچون ته اوهين بار دوست به ڪونه ملو.

”ها اسلام ڪراچي جي هئا پڇڙي آهي. اسين نه
 ڪڍ ڏيو ڪريو ماستريءَ کي لڳا پيا آهيون.“

”ڪهڙن گهريل سرن هٿن ۾ ڇانهه جو ڪوپ جهلي
 بچل اچي مٿان بيٺو مونکان لهرائڻ لڳو.“ بچل هٿ

اسڪول نٿو اچين؟

”سائين ماا نٿو ڇڏي“ مونکي پنس جو سڙيل آڻڻ
 اڳيان ڦري آيو مڙني کان مڙني جي ٽپ ۾ سڙيل ٿوڙو ٿوڙو

پيءُ جو ڀرجيل ۾ ۾ ڪاهو ٿي ۾ آهي.
 اسلام جي ڇڙپ ڇرڪايم ”اڙي پورا ڪرايم“

ڌوئسي وجهندو ڪري ڀڄان ڀڄان ۾ باقي اٿس
 پيشگير يون ڪري مري ويا.“ مون ٿي ۾ ڇڏي

“امانجي قوم ڪڏهن سڌرندي، ڇوڙا دس ديوانن تي به
 ٿيڪون جهلندا پڙهندا ڪونه ڀلا اڳي سڀئي سڀئي ه
 ڪندا؟ هن کي پٽس پڙهائي ڇو ٿو؟”
 دل ۾ آيو ته ٿڌو وهائي پڇانس ٿو ته ڪڏهن ان
 کير جي خبر لڌي آهي جنهنجي بهت گذر جو وسر
 اهو معصوم ٻار آهي، پر ناڻ جهلندي چير ٻيلا اهو
 ڪٽڙو نڀاڳو مائٽ هوندو جو چاهيندو ته سندس حڪم
 جو ٺڪر نه سڌري، هن جي کير جي بهجن پاسن کي
 سنڀالڻ وارو اڪو ٻار ٻيڙي ۾ ڪنهن کان منجهي ٻيڙي
 آهي. هي ٻار چار ڏيڪر ڪمائي ٿو ڪڏهن بهنجهو
 بهت ڀرين.

“خبر ڇڏ ٿيڻ گالهين کي وڃي ٿوڙ ٻائي، ٻيلا
 ٻي شادي ڪڏهن ٿو ڪرين؟ ٻار توکي شاباس آهي
 ڏهاڪو سال ٿيا اٿئي زال مٺي سڏائين ائين ٻيو هٿس
 مسٽر (No life without wife) سچي ٻڌاء ٺاهڻ نه
 نه ٿي ويو آهن ڪا... ها... ها” کيس ڇا ٻڌائڻ
 “بس ڇڏ ائين گالهين کي، ٺاهڻي جو ٺهڻ به شرم
 ڇوڙا بهت آهن، باقي شادي به ماضي نه آدم ڪيو
 آهيان جو ڪڪ مان ڄڻيان.”

“هائي هئي ٿو ٻڌاڪ سندس ڪلاس وٽ ڪامورا
 ٿيڻ لاء وڌيڪن وٽ گسڻ جو دفتر ڪٽولي ويهي رهين
 وڏن ماڻهن جي دوستي تي انحر، عيش عشرت جون گالهينون
 وات مان گڻ، ٿو بهت چئي جو بهت ڀري ڪمائي ها

فرارند، اسلام ورتا سڀ ڪجهه آهي. سڀ حساس دل
 ڪانهي، پنهنجي ذات لاءِ مڪري ڇهه زندگيون ورتا
 ڪريان، ڏکيو سڪو وقت پائڻ ڪم، خرچ ڪم ٿيندس
 سگرمٽ پان کان اڳوڻي پري آهيان، ڇانهه؟ ڇانهه؟
 ڇڏي ڇڏي ٿيندي ڪجهه ڏينهن سنگتي ساڻي ڪم ڪندي
 جا ميهڙا ڏيندا هر ڇهن حياتين کان مٿي اها علامت رهي
 خوشامد مٿي ڪانهي، خواهشن ڪي گهڻا ٿيو ڪنهن جو
 قول آهي؟..... ”زندگي آهي هن ڪاٺ جي
 جو نالو“

ڇانهه اسلام پياري، اٺ آنا بچي پيا آهن، ڇا وٺڻ
 اخبار؟ پر اخبار ۾ ۵۷ ٻڌڻ آهي، ليڪ آهي، اخبار
 ٽرمون سيٽ وٺڻ پڙهندس، هنن ٻنهن سان ٻارڻ لاءِ
 شيءِ وٺندس، ويچارا گهر ۾ گهڙڻ وقت ڪم ٿي ٿوري
 سان اکين اکين ۾ ڇڏندا آهن ٻاڻا شيءِ.

سامهون سيٽ سنڌو ويٺو آهي، نوڪر نور ۾ رٿڻ
 آهن، ڪپڙن ڦٽل ڦٽل ڏريل سزور مڙا ويڙگر وارو وٺڻ
 لاءِ بنيا آهن، مندن اڪيون ڀريل دڪان ۾ قسمين ڪري
 ڏسو وري ڪيسي جو خيال اندر ۾ ڪم ڇڏي ڇڏي
 ”اڄ سائو ويٺو“ سيٽ ويٺو لاءِ چيو، اخبار ڪٿي

پڙهڻ لڳس، اٺ آني ڪم ۾ جهلي ٿي.

”ماسر اسلام سان مليو آهي؟“

”ها اچيو مليو اچانس“

ڇالو ٿي ويو، ڪواس ۾ ”ٻيلي موهون آهن انهن

ديشي، شتن ۾ حرڪت آئي. اٽ آنا ڪشي مائي جي ٿري تي رکيم. موت ۾ دعا جا جملا جن ڇهن تي پڳڙاڪ جي سدا هئي تن تي خدا جو نالو پڙهڻ لڳو ”خدا بخوش رکندو.“ ٻچا ٻچندو، سائين لک ٿيندا.“

گهر هاڻ لڳس ذهن تي ڪئين سوال. سوچن جي وڇوڙن ۾ وڃڻ لڳس ڀرڻ لاءِ شئي. فقير دائي جا اڳواڙا ٻار، هيٺا هٿ. سيٺ جي بي رحمي. اسلام جي مري خسارج مروج، گير اندر داخل ٿيس ڀئي ٻار نمائون ماڻڪيون ڪشي خالي هٿن ۾ تڪي رهيما هئا. منهنجا هٿ خالي هئا پر ذهن جي پردي تي فقير دائي جا ٻار رکي مائي هٿ ۾ جهلي خريش مان گائي رهيما هئا. رکي تي به سرها هئا.

ماڻهو اڃا دلون نه جوڙين

شام جو وايو سنبڻ هن ننڍڙي اسٽيشن جي ڪراسنگ پل مٿي الهنديءَ ڏس منهن ڪريو پيو آهي. سامهون سڄ ٽڪرين جي چوٽين پٺيان لڪي رهيو آهي. وري سڌو ئي پٺيان نھاري ٿو. سندس نڀ ڪڇين جي گھائڻ جهڳٽن تان ترڪنديون وڃي ڪينجھر جي نيري پاڻيءَ تي پيون. ڪينجھر جو نظارو نظر ڪٽ تائين پسندي ”انسان جي دل ۾ ڏنڊ آهي. منجهس هزارين لکين مانگريچ پيا پلجن“ سوچن جو سنبڻ آٿلي پيو ”هن ننڍڙي شهر ۾ شام جو وندر لاءِ هي اسٽيشن ئي ته اهڙي جڳھ آهي، جتي ڪي پل سڪون ۽ تازي هوا پلڻ پئي ٿي پر ڪا ريل گاڏي زوزات ڪندي سئيندي ته اهي سڪون جون گھڙيون به ڏيڻ ٿيو پون. هي جيون به ڪو جيون آهي؟ سماج ڇوڻ ست سسٽم واکاس!! هڪ مسئلو حل ڪجي ته پيو ڪر ڪنيو پيو آهي. صبح واري ڳالهه هيٺين تي هري آيس. ”ان مهل زمين جاءِ ڏي ته گھڙي وڃان. ويڃاري ادي، لڏوڏوڏ مان بالبل پڻ، ڌيءَ کي ڪڇ ۾ کڻي آئي“ ادا هي پنج رڳا وٺ، ماني ڀاڳل جي رلي ڏانڊم تنهنجا مليا اٿم. هن تبصري جي حالت ته ڏس. هن حال ۾ مڙهيو اچي ٿيو اٿس. رات جو رڙيو ٿي مري. ڪا دوا وٺي ڏنس.“

پڻ جي اکين ۾ لڙڪ ڏسي دل جهڇي پيس ”دا

۾ ٿي ڏٺو ڪو به نه ڏٺو ڪري پوءِ سندس
 ”کيس ڪش سمجهان ته منهنجي جهڙي ڀڻ تنهنجي
 ڪريءَ جون رڙيون رات جو مون کي به سمهڻ نه
 ڏينديون آهن. جڏهن ڪسي ”ابا... ابا...“ ڪري
 ڏانهن ڪندي آهي، تڏهن دل تي ڇا گذرندي آهي“
 پاڻ رڳو ڪنڌ جهڪائي ڇڏيو هئائين. پئس هلي وئي
 ”دي جو ڪهڙو ڏوھ؟ ڪنهن کان گذرندي؟ ائون ئي
 ته سندس سهارو آهيان، پر پنهنجي اولاد لاءِ ڇا ڪري
 سگهيو آهيان؟ ڪجهه به نه؟“

سندس نگاهون لهندڙ سچ جي پيلاڻ ۾ ڪهي ويون
 پٺن وارن تان هٿ ڪيڙي تان ٿيندو ڦاٽل ڪالر تي
 جملي ويس. ڪالر تان هٿ هٿ ڍرڪي ڳل تي آيو
 ڏاڙهي جا وڏيل ڪهرا وار هٿ تي لڳس. ”ڏاڙهي
 ڪوڙيندي به هفتو ٿي ويو آهي اوچتو پل هيٺان تيز ڪم
 اسيءَ جي اسپيد ۾ گهڻو گهٽ ڪري اچي مٽي، سندس
 سوچن جو سلسلو ٽٽي پيو. تيز ڪام جي آخري گڏي
 جي ڪاري پٽ ٽڪڙو پري ٿيندي وڃي.“ ڪاش
 مونکان سور ۽ پور به پل ڪن لاءِ ائين نڪو ڏور هليو
 وڃن! ته سانتيڪو سامهه ڪٿي سگهان!!“

”اڳي هن مهل ته دوشن جي جهڳڙي ۾ هوندو
 هئس، کيسا ڀريل هوندا هئا، اچسا آجڙيل ڪپڙا پل
 هوندا هئا، پئسي کي ڪا اهميت ڪونه ڏيهر، دوستيءَ
 ياريءَ تان نوٽ گذاريندو هوس. لڳ ڀڳ ڏوڪڙ هئا

وڊو. هڙي ڏاڏن نه ڏانهن چور نٿا ڏسڻ ڏين. چوري ڏيڻ
 رهيا هئا. ڪاڏڙ ته ڏاڏي آس پر سور ٿي ويو. هڪ
 ڀات ۾ ڪاٺيندڙ يار به.... پر وڃي ڏوڙ پالين.... سڀ
 هڪجهڙا به ته ڪونهن. ويچارو سا ڪر....!! اڃا ڏانهن
 ساڳئي پيار ۽ حب سان ملندو. آهي به مون وانگي هٿن
 تي ڀانگ مٿس. تڏهن ئي نه قرب سان ملي ٿو سفيدي پوس
 هجي ته پڇي ئي ڪونه. ها، ان ڏينهن هو هروڀرو دانشور
 آڏو آئي ملهيو.... ملي جهل ئي نه ڏي، گف ٻئي وهيس،
 اخبار ۾ ڪي به ليک ڇپيا اٿس ته زمين کان مٿي پيو
 هلي. پر مون ڪي ته آهي به سندس لکيل نه ٿا لڳن.
 جنهن ماڻهو ڪي ادب جي الف جي به خبر نه هجي
 سو پاڻ ڇا لکي سگهندو. پڙهي ٻڌج به نه. ويچارو سا ڪر
 جيئو اٿس عقل ۽ عمل اوترو آهي سادو.

هاڻي شهر جي پوئين گهٽي ورتي اٿس. وڃ مان
 وڃر به ڪيئن؟ منهن ۾ ٽاڻ مل جـ قرضي، ٿورو
 اڳيان گاڏي مل جـ ڪپڙي جا پشما. ٻڙ واري هون
 تي وڃڻ هونئن ئي بند اٿس ويچارا وائيا اڃا به فضيلت
 سان قرض جي گهر ڪندا پر مسلمان جو قرض هوندو
 ته خوار ڪري ڇڏيندو، اچيو سامهون ماستر هو اچي
 هاڻ جهاجي ويس.

”هاو جناب سارنگ صاحب.“

”سائين وڏا، خوش آيو ڇڏا ڀلا جوڙ، ڇا حال آهي؟“

”بس ٺيڪ آهي. يار سارنگ، پنهل ڪي ڪتاب ته

وئي ڏي مل ۾ وئي ۽ ماما آهي. مار سڪال آهي.
اوھن پڙھيل ڪڙھيل انبب ماڻھو به ٻين تي توجهه
نٿا ڏيو پوءِ ڀلا ڳاڏو ڪيئن ھا سو؟

”مار سندن شرمندو نه ڪرڻ ٻئي سٺي ٻن ٽن ڏينھن
۾ وئي ڏيندو سانس.“

”ڇڏو ڀلا مان ھلان ٿو! ادي جا مھمان آيا آھن
ڪم مان ٻيو ويان، ڪوشش ڪجانءِ“ ماستر ھيو
ويو پاڻ اڳتي وڌيو.

”يار ماستر اٿئي ڀاءُ جو ٿڪو جو تپداريءَ مان
ٻيو پورٽ ڪري نه ته خبر ناچي ويئي ته ڪڏهن
ويھن سٺو آهي.“

چوڌاري ماحول ڪان بهير ساڻا ٻي ڪڏھو وڌندو
وڃي ”هان هن پنجن رين مان نينگري جي ڪپڙي
دوا ملندي؟ سڪي اچي ڪنڊا ٿي آهي، رات ته ڪنگي
۽ ڪانه ٻئي سگهي، مس ڪو چونڊا ٿي ڪيئن“
ايتري ۾ ڊاڪٽر الطاف جي اسپتال ويجهو اچي پهتو
”واڌ جو موقعو آهي ڊاڪٽر هن مهل ويو هوندو گهر،
ڪمپائونڊر کي ۽ ڏوڪر کيسي ۾ وجهي ڪي گورون
ڪا مڪسچر وٺي ويان، ٺاڏو ته ڪونه ٿندو ۽ راديءَ
جي دل کي ته تسلي ٿيندي ۽ ٿوريءَ ۾ ڪم ٿي
ويندو“ اسپتال ۾ ڪهڙيو ڊاڪٽر جي ڪرسي خالي ٿي
رھو ٿيو.

ٻاهر نڪتو ته سندس پاسي واري کيسي ۾ شيشي

احساسن جون سرحدون

هن ڪمري مان منهنجي ماضي جون گهڻيون
 جڳريل آهن. ٻيادن جا ڪڪر ڪٽڻ ڪٽي اچن
 ۽ ماضي جو الهم اٿلائيندي سسوح اتي اچي پيهندي
 آهي. سڄي هاسٽل کان پري نوبڪلو هي ڪمرو چڻ
 ٺاهيو ئي اسان لاءِ ويو هو، چڻ اسان جي ننڍڙي ڪائنات
 هئي. ۾ ماڻهو ۾ ڪٿون، ۾ ٿيلون، ۾ ڪريون، منهو
 ٿلهو سامان هڪ عدد ريلوي پٽي دنيا مان واسو
 منهنجو ته هو، البت نواز جو گيت منهنجي غير موجودگي
 ۾ سندس رهائين، پٽيوالي رمون سان ٿينديون هيون.
 صبح جو اٿي تماري ڪري ڪاليج ويندا هئاسين،
 موٽي اچڻ کان پوءِ ڪجهه دير آرام ڪري آئون راهي
 ٿيندو هوس پنهنجي روزاني ڪرت تي.

ادبي دوستن سان ڪچهري هونئن به هن شهر ۾
 ادبي شاعرن ڪامريڊن جا نه گودام آهن. مون کي
 نواز جو اهو هوندو هو ته همراه اڪيلو هوندو، سو
 پڇڻ هي ڪندو هوس. ننڍو ڇڏي ٿيندو هوس. ڏندو
 سٺو وقت گذرندو هو، ڏاڍو پيارو، اٽيو، کڻ خوشي ۾
 گذاريندا هئاسين. پر رات ۾ منهنجو مات نه ٿيندو هو.
 ماڻهن جي ميڙن ۾ گذارين ٿاڻ ڪهڙو ٿيندو هو. سن
 کيس ڳوڙڪاڻي ويندا.

ڪاليج جو پوڙهو پٽيوالو به اچي اسان جي ڪمري

وڃي اٿا! ڪڪ ڏٺو، رڻ بهائون مٿي نارا تولا
 ٿي موٽندا آهيون سچ ڀين ٿم سگهم سوٺيو اچي ۽
 حسرت ڀرڻ نٿس سان مون ۾ ٽڪيندو رهندو هو. ته
 سامهون پري جهڙندو ”ما يار سڀاڳو آهين“ اسان جا ادا
 پاڳ ڪڍي!“

ڀلا ٻڌاءِ نه ڪئي ڳوٺ ۾ تير ڏي سڪ چيو ته
 اچي؟ مٿيڙي ڳالهه آهي.“

بس يار ڪي اهڙيون به ڳالهيون هونديون آهن جي
 دل ٻڌڻ تي گهڻو هرڪانهندي آهي پر چئي به نه
 سگهبيون آهن ڪي گهريلو مسئلا هوندا آهن اوڙي
 ٻڙي جا ڏچا هوندا آهن؟“

”بوءِ مان ته ڪو دشمن ڪونه آهيان؟“

”ڏس تنهنجي سڱت مون سان آهي، باقي انهن ڳالهين
 ۾ تنهنجو نڪو اچي نڪو وڃي.“
 ائون ڪڍي ڇپ ڪندو هوس.

هڪ ڏينهن ڪلاس مان پٽوالي نواز ڪي سڏي
 ٻڌايو ته ”ٻاهر همراه ٻيو سڏيئي“ ڪلاڪ ڪن ڪن
 بوءِ موٽي آيو سندس منهن تي هڪ عارجي ويهي هئي.
 جن ٻڌڻ ۾ نه ٿي ڪو به شڪ، اچي ڀر ۾ ويٺو هو
 ڪي اڻ ٿڻ ٿي.

”ڇو خير ته آهي نه ڳوٺ ڏانهن؟“

”سڏيئي خير آهي.“

بوءِ ايترو اٿل ڇو آهن، همراه ته غري آهي نه؟“

ٿورو ڪه به وجهي ڇڏيائين ”اڙي ٻالا سڀ خبر آهي،
 همراھ مڙيئي ماڻ آيو آهي.“

موڪل ملي ٻاهر نڪري ڇيائين ته ”تون هل ڪمري
 تي آئون شهر مان ٿورو ڪم لاهي اچان.“

در کوليم، همراھ ڪيڪاريو، ويٺاسين، رواجي ڳالهه
 ٻوليم کان پوءِ ڇپ ٿي ويس آئون همراھ کي ڏڪڻ
 لڳس. ڄڻ نواز کان ۲۰ سال وڏو ويو هجي. شڪل شبيهه
 ڄڻ نواز پاڻ ويٺو هجي. خبرون چارون ڪيوسين، ”ادا
 آئون نواز جو سؤٽ آهيان پر سمجهه ته ڳالهه ساڳي
 آهي هڪ گهر جا ڀاتي آهيون ماڻ آيو آهيانس.“

ماني ڏکي ڪاٺي همراھ ٿيو روانو. مون شهر ڀڄڻ
 جي ڪئي رات جو موٽيس ته کس ۾ ڇاڇو رسون مليو
 هئي ”بابل پاڻ وارو ٻار ڇاڪ آهي؟“

”ها ها ڇو؟ آئون ته ڇڱو ڀلو ڇڏي ويو آهيانس.“

”بس ٻار مزو ئي ڪونهي منجهس ٻيلي همراھ مل
 جو آهي درياھ سونت ڏئي ڪونه ٿو. آهس ته جهوري
 ڪمري ۾ گهڙيس ته رلي مٿان ڪريو لڏيو پيو آهي.“
 ”نواز! طبيعت ڏيک ائين؟ ڇو ڀلا وٺيو هئو
 پيو آهين؟“

”ڪجهه ڪونهي، اهڙي ڳالهه ڪانهي. تون سمجهي
 پئو، مون کي ننڊ ايندي ته سمجهي هوندس.“

”ٻار ڳالهه ٻڌ پاڻ دوست آهيون. ڏک ڪم ۾
 گڏ ٻارن سان ڪي ليڪا دل ۾ رکڻ اها چڱي ڳالهه

نه آهي؟ هاڻ تون سڄي رات سو اچن ۽ آئون سو
 سو هجان. هلي مڙس ٿي جيڪا من ۾ ڳالهه آهي،
 سڄي مڪر ته جيڪي دست لهي، رڳو ڳجهار ٿو پيو
 آهي آخر ڪهڙي بلا آهي جا ڳهندي وڃي؟

رکي الاهي اٿي وينو ”اوهن اديب رڳو ٻارون هلي
 ڪنو اوهن جي ايڏي گجي ڪانهي جو ماڻهو ڏک
 سور هضم ڪري سگهو آخر تون ڇو اچي منهنجي پٺيان
 سو آهين، تو ۾ ايتري ٿور ٿي ڪونهي جو منهنجي
 اندر جو احوال ٻڌي سگهين. رڳو ٻائلاڳ بازي ڪري
 ڄاڻو. حقيقتن کي ويجهو وڃڻ پرڪڻ پرورڻ کان ڪوهين
 ڏور رهو، هاڻي بڪ بند ڪري سمهي پئو.“

”ها ها اسين ته ٻاڙي آهيون باقي تون دولهه دريا خان
 آهين گڏ رهون. ڏک سک ۾ ساڻ آخر ڪهڙو ته
 تنهنجو ڪنڊ جو جهاز ٻڏي ويو آهي، گهر کي باهه لڳي
 خبر لڪاء لڪاء سڙ، سج، ڀر ڀر ڪڙو ته نه ڳالهه.“

شيخ ٿي ويو ”ڇڙي وٺن نه سج تي سج لڳي
 نه؟ ڇڱو؟ سڌو ٿي وينو ”ڇڱو اٿڻو خد اٿي ته
 ٻڌ ڀر اهو واعدو ته تو ٻڌي مون ٻڌي باقي هن کان
 پوءِ تون ۽ آئون هميشه لاءِ ڌار ٿي وينداسين ڇاڪاڻ
 ته آئون تو اڳيان ڪاڌارو هوندس ۽ توکي ڪڏهن
 نه ڪڏهن مون کان نفرت ضرور ٿي ان لاءِ اهو
 نمونو هٿيائين ڇڻ حياتي جي ڪنهن مڇري ڪڪ
 ڀن وانگر ٽڪريا هٿيائين ۽ وڇڙي وسائين هميشه لاءِ.“

مون ڳالهائڻ جي ڪٿي پر روسي ڇڏيائين ”س
 ٻڌ هائي ڪپ نه ڪر“ سندس اکين مان ڏاڍي ڏک
 زندگي جو سچو زهر مون تي ڇنڊڻ لڳو ”بابا دي عت
 ڌيءَ ڄڻ کان پوءِ ڪو به اولاد ڪونه ٿيو. پٽ ڏاڍ
 ڪندو هو. سندس چورڙو ڀائيتو پٽ ڪري ساليائين
 گهر جو سچو ڪاروبار سندس حوالي ڪري ڇڏيائين.
 ڀائيتو به تمام گهڻو هئس. وڃ ۾ به ڏهاڪا سال ائين
 لنگهي ويا بابا اکين کان ويهي رهيو ايتري ۾ امن
 ڪي وري نه اسيد ٿي جنهن سان بابا جي دل بهار ٿي
 ويئي اتساه ۽ اڪر جو درياه ڇوليون هڻڻ لڳس ته
 هاڻ پهري ۾ من ڪو رب ٿي رحم پوي. پٽڙو ڌي
 ته پٽ سڃاڻي ٿيئي منجهي وڌي پيڻ سان ٿي.

مون هيائي جي اوڀر ۾ اوڙي پاڙي واري جي ٻار
 پري نگاه نه ڏئي. ڄڻ سڀ اکيون مون کي نظر
 جا ايٽم هيون اڇلائين. ۽ سندن سس پس مون کي
 ڏڪائي ڇڏيندي هئي. عجب و هم ڪٿي اچي
 گهر ۾ بهي پوندي هوس. تان جو ماڻهن جي سڙ
 کان بچان اچڻ لڳم ۽ اڪيلو رهڻ ۾ پاڻ کي ڀڳ
 وارو سمجهندو هوس.

اسڪول وڃڻ لڳس. سڪو ستاو هئس. سڀ منهن
 تي خوشامد ڪندا هئا ۽ پر پٽ آگرهون ڪڍندا هئا.
 ٻچڻ تي ڳالهه گهڻي وڌندا هئا. انهن ڳالهين تان به
 ٿي پيرا ڪجهه ڇوڪرن کي مڪون وڃائي ڪيڏين

هڪ ڪوري روئندي جيڪي انڙ ڏيکيا آهي اڄ
 سڀني ۾ ڀالي وانگر ڪتل آهن
 ”ڪهڙا لفظ؟“

”نون ڇپ تم ڪر پوءِ ٻڌايائين ٿو ته يا ڪڏهن
 ڪا ڳوٺ جي ٻوڙهي چوڻدي هئي چوڪري ۾ ٻڌس
 جي ڪابه آهنياري (نشاني) ڪانهي“
 من ۾ ماڻڻاڻ مٿل هو. اٽل پٿل هئي، گهر جي
 ڪپت ۾ لڳل ٺڪ ۾ پاڻ ڪسي ڏسي ڏسي ويندو
 هئس. مون کي پنهنجي شڪل کان نفرت ٿيڻ لڳي.
 ننڍ مڪلاڻي ويهي“

”هڪ رات جاڳندي پور پڇائيندي وڃي آڏي ٿي
 ننڊ نه آڻي، اٿي گهر ۾ چڪر هڻڻ لڳس، انگڻ ۾
 اڏي ٻارن سوڌي ستي پئي هئي پريان بابا جا ڪوري
 ۾ ڪونگهرا پئي لڳا. سوٽ عارب جي ڪوري کان
 پهرين امان جو ڪورو هو جنهن مان هڪڙي روشني
 در جي چئن مان ليٽا پائي رهي هئي. هن مهل تڪڙين
 جاڳي پئي پر امان ته هونئن ٻئي وسائي ننڊ نه ڪري
 سگهندي آهي. وڏي ويس، در جي سر مان اندر جهاني
 ٻاهر، جو مظهر ڏٺم سو ڪنهن ۾ جي ڌماڪي کان
 گهٽ نه هو امان ۽ سوٽ هڪڙي کي چٽوڙا ميا هئا.
 بس ڪيئن اڳتي وڌيس، انگڻ ۾ ڪيئن لنگهيس.
 ڪٿ تي پوڇڻ جي به مون ٿي مار ڪانه هئي.
 رات ڏاڻ آهي. اونداهه ۾ ڇا ٿو ٿئي پره ڦٽي ۾

سهائي تي سڀ ڪجهه لڪ ٿيو وڃي مون رات ڪمڻ ڪاٽي؟ پرهم ڦٽي جو بنا موڪلائي چڪيم پنڌ ڪي. ڪئين سوچون هيون احساس جي ولوڙ ۾ ولوڙ جندڙ وڌڻ لڳس. مان بيغيرت آهيان. بزدل آهيان. حرامي ڦر آهيان اهي ئي لفظ هئا جيڪي اسڪول ۾ چوڪر مون کي چيا هئا ”مان حرامي ڦر آهيان“ چو بندوق جا ٻئي نال نه چوڙيم. پاڻ کي ساري ڇڏيان ها، گهر کي به ڏيئي ڇڏيان. پر آئون جيئرو چو آهيان ٻڌاءِ دوست آئون اڃان زنده آهيان يا ڪو چرندڙ ڦرندڙ لاش آهيان ”ٻڌاءِ“ مون کان سڏو نه ٿيو چيم ”نوازا! بس ڪر بس ڪر نوازا“ منهنجا دوست مون تنهنجا ڦٽ اڪوڙيا آهن. مون کي معاف ڪر پيارا مون وڏو ڏوھ ڪيو آهي.

”نه نه تنهنجو ڪوبه ڏوھ ڪونهي ڏوھ ته منهنجو به ڪهڙو آهي؟ پر جاني ڪڏهن ڪڏهن ويندڙ وڃي جا ڪيتا ايندڙ وڃي لوڙيندي آهي. مون ڏک ساڻ اڪيون ساڻي جنگ ڪئي آهي. پر تون ڇو ٿو ڏک وٺين مون کي هي حياتي جو هماليه پنهنجي سر سر ڪرڻو آهي جي ست ساري نه سگهيس ته ٻوٽ ڪري ڀري پڪ ٿي ويندس پر توکي ڪهڙو حق ٿو پهچي منهنجي ذاتي مسئلن ۾ دخل ڏيڻ جو“

رات نياڳي سڄو وقت تڙيندي رهي لڙيندي رهي پرهم وايو منڊل جي منهن تي سهائي جا ڇنڊا هنياءِ هو بيگ ڪٽي وڃڻ لڳو. مون وڏي وڃي ٻانهن ۾ هٿ

وٽس. ”مون کي ڇڏي ڏي. رڃڻ ڏي.“
 ”ٽس پهرين توڏي ڇو هيم ته هاڻي پاڻ ڏي رهي
 نه سگهنداسين ڀلا مان پنهنجي حياتي جو بار ٻين تي
 جو ڪيران جي دوست آهين، همدرد آهين ته پوءِ
 سمجهه پل اڀل لاءِ ملڻا هئاسين ۽ ڇاڇوڙن ۾ وهري
 وڃڙي وياسين ڙري ڪهن لهر ۾ لڙهي مياسين ته
 راءِ نه ته به موڪلاڻي۔ بارو ٻاري.“
 هو وڌندو ويو، هڪ قدم به قدم فاصلا وڌندا ويا.
 منهنجا حواس ڪم ڇڏيندا ويا، احساسن جون سرحدون
 ختم ٿي ويون.

سوره سنڌي ادب

Sindh Sindhi Adab

پروفيسر سوره سنڌي

Ph: 0344 3919786

0300 3404488

سج سڀاڻي اپرندو

نه ونام ٻڌو، نه اڪيو. نه ساڻ سنوڻ نه گهچ ڳاڻي
کيس ڪپڙا پارايا ويا، شادي لاکس نئين ڳالهه ته
ته هئي سندس ذهن ماضي جي دفتر تان ڊوڙندو ۱۹
سال پوئتي هليو ويو.

جڏهن رت ۾ ست آيو هوس. جواني دير وڃي
هئس، چاڻي تي به هماليه جون چوٽيون اڀريون هيون. بدن
۾ قدرتي سگهه آئي هئس. رڳن ۾ رباب وڃيا هئس.
سڀني ۾ سرندو ڀريو هو. اوچي تبديلي تي حيران هئي.
وري پاڙي جي ڳيرڻن جون نگهون هئس ڪچنڊيون
هيون ته هٿن جون ئي نه. شون ڪس خبر نه هئي پر
ماڻس چنڀيندي هوس.

”اي چوري قابل ڳره تان ڀلاند ته ورائيندي وڃ
هاڻ ٻار ته ڪانه آهن. اڻ جيڏي اچي ٿي آهن.
ڪجهه حيا مڪ يهنجو پرائو ماڻهو ڏسي ڀلاند
ورائيندي وڃ.“

تڏهن کان اوڀرو ماڻهو ڏسي ڪڍي پايو ڪندي
هئي. ڪونج جهڙي ڳچي سان گهٽ ڪنو پئي هلندي
هئي سو جهڪي ويندو هوس، ماڻس جي ٿوڪ لاکس
پئجي ٿي پئي.

ان ڏينهن سڀ ڪو نه گڏيون ته هڪ جيڏيون
ڪيچل ڪرڻ لڳيون. پاڻ ۾ سڙپڙ لڳي پئي هين.
ڪٽو ڪي موڙو ڏيئي چيو. اڏي ويڃاري

۾ وڃڻ لڳي. ٿيڪون ٿي نه ورتس. پاڻ کي سوچ جي
گهري سمنڊ ۾ هلندو نرندو ڀانئين ”ڇا بابا مون کي
لاڏ ڪوڏ مان سايڊوئي ان لاءِ هو ته دادو
مئون حياتي جو ساٿ ڏيئي سگهندو. هي زندگيءَ جو
معاليم سر ڪرڻ ۾ توڙ ٺپائيندو“ ۽ پاڻ کي هميشه
ن ڪرندو جهرندو محسوس ڪيائين.

دلا لاهي مائس جي ڀر ۾ ويئي. هل ڪن لاءِ اڪيون
مليون ته مائس جون وايون بتال ٿي ويون. ”هڏو زءُ
اڪين ۾، ستل شينهن ڪنهن جا گهاٻو؟ ڪٿي سڄي
قصي جو پتو ته نه پيو اٿس.“

نيٺ مائس ڪٿي ڪنڌ هيٺ ڪيو. اڪين مان ۾
گڙها گڙهي پيا ۽ اهي زمين گهٽي ويئي. ڌيءَ کي
ڇڪي ڪٿي پاڪر وڌائين.

”امان بابا کي ٻيو گهوٽ نه ٿي سجهو ته ڪهڙي
ته هئي. ڏکڻي هڪ ڪرينر ها. تون به راضي آهن.
منهنجي تباهيءَ ۾.“

”منهنجي مٺي تون نه ٿي مون کي ذوماري ڪريو.
مون تولا ڪري جڻيون جهليون، پانڊر ڪڏا، هر حيدر
آءُ به ته تو وانگي زال ذات آسان نه؟ عسي ۾ سڃاڻ
مرد جي ٿي هلي. پنهنجن ڪپڙن پٺي، مٿو آهستي چڙهي
اڪيلو سئوٽ اٿم، ناکو سر آهي، پچاڙيءَ ۾ اورو به
تخيال نه ڪريانس. حياتي تي ڪهڙو ڀروسو، ڌيءَ مٺي
سهايم هر سئوٽ ته سماو ڪريان راج ۾ ڪنڌ ڪڍڻ

جهڙو ته ٿيان،

هي وري مڪوڙي ٿي. گهوت، پيش، اس، مڪوڙي
نه شراندي، دٻڪ ڀت جي ٿڌو رات جو راج ڪن مان
گڏ ٿيون. ڇن مٺي جا ڪانڌي ٿي (مارائين)، اس
ڪرا مارا ويا پر ڪس خبر ٿي نه هئي. ڇن ڪنهن
پر ڏير هي سئو سال پر ٿي قبر تي پڙ پئجي رهيا هئا.
ڪو گرشت جو ڊگهه جنهن کي ڳجهين پئي رهيون
هيون، سرٿيون لامارا ٿي رهيون هيون. ڪپڙا پيا، جن
پيري ۾ بند ٿي ويئي. شين جي ڪوٽ ۾ جڙجي
ويئي. ٿوري دير بعد چڱو مٿس آيو ”مان ٿيل وارث
ڪنهن کي ٿي ڪرين؟“

”وارث“ لفظ ٻڌو بچي دماغ جي گهٽ ۾ گهٽ
ٿيو. ”وارث وارن هين نيلام ٿينديون آهن. منهنجو
ڪو وارث ڪونهي؟“

ٿوري جي آواز ڇڙڪ ڪيس. ”مان جيڪي وارث
ڪنهن کي ٿي ڪرين؟“

سال جو ٿوري مٿي ۾ ڪي ويس ۽ لفظ ٿوري
هئا ”.....“ ۽ ۽ سندس زندگي ۽ سالن جي
دادو مان سال ساڙجي وئي. هر مل ڪيائي هو ٿورو
هو سندس وجود کي سڙي وائي ٿورو رهيو. مس
ٿوري مڪڙي سڙي وئي. ماضي جو اوڇو
جو مٿس حياتي جو دٻاءُ، مڪڙي ٿوري دادو ملو
جڏهن ويجهو ايندو هوس ته سڌي وڃي ويهندو هئي.

ڪنهن پي دنيا ۾ گهر ٿي ويندي هئي، خيالن جي
 گونا گون سمنڊ ۾ غرق ٿي رهي هئي، مٿس جا
 پاڪر لاکس ڦاسي گهاٽ جي رسي هئا، پوڙهن جن
 ڪهرن وارن جون چميون ڦٽڪا همون جي سندن وجود
 کي ولوڙينديون رهيون. مائٽر پٽس به وقت جي راکاس
 جي ور چڙهي ويا، وقت جي وير ڪير روڪي، خبرن
 ڏي چڻيائين، سيارو مليس ”ننڍيءَ کي لٺ مٺي جڳو
 ٿيو هن مان وندريو ويٺي هونديس.“

زندگيءَ ۾ گڏ ڪيل محبت جا ڏيئي ٿي اوڻ لڳي
 مٺ پلڙي ڪسيون ٿي ويا. ڪسين مان واه، تان
 جو محبت جو ميران چواريون هڻڻ لڳو. وري وقت جو
 ڦيرو ڦريو، پيو پٽ، وري ڏيئي، اٺن سالن ۾ ٽي ٻار.....
 ڪجهه وقت کان پوءِ مڙسينس به اچي گوڏا جهڪايا
 گهڻو تڳيو پر نيت وڃي قبر پيوڙو ٿيو. تڏهن احساس
 ٿيس ”دادو ملڻ سنڌر مڙن لاءِ وڏو اجهو هو، هلي
 ڪير سندن سار لڙندو“ اهو وقت به آيو جو ويلا
 ڪيلڻ لڳي، معصوم بک مرڻ لڳا.

ويجهن سائين ۾ گجهون گاهيون هليون پر هن
 اڳي وانگر الهڙ ٽينگ ٽپا ڏيندڙ ڀرتي ڪانه هئي جو
 پتو نه پويس، ”ڇهندم ڪو پيو گت گچيءَ ۾، پو
 ته ڪونهي باقي هي حاجي رهون پيو اڳيان ٿي، ان
 سان ته ڪو نه ٿا ڦاسائين“ ٿيو به اٺن، شام
 جو ماڻهو مڙيا، نه واه پٽو، نه اڪيو پٽو، نه ساڻ، نه

سورڻ ۽ نه ٿي ڪڇ ڪڇو. تنهن ڪري ٻاراڻا ويا. وري
 ڪڇو ۽ ڪڇو مڙس آيو. ”اڃا وري منهنجو واک ڏيڻ
 ٿيو آهي.“ ڪڇو سڏي. ”امان ٺاهيل وارث ڪنهن ٿي
 ٿي ڪري.“ وري به ساڳي سوچ. ”اڃا منهنجو وارث
 ڪير آهي؟“ ”نه ڀاءُ آهي نه ٻيءُ.“

حساب ۾ اوچنگار چٽي جنهن سان ٿي معصوم اوچنگارون
 سائن ٿي ستن آسمانن مان زوزات ڪنديون هليون ويون.
 ڪڇو مڙس جنهن جو نيت ايريا وڌائي ويو هو. ٻيٽ
 سڏي. ”امان آئون توهان آهيان وارث ڪنهن ڪسي
 ٿي ڪرين؟“

ڪاڪا سون نانگي جو ڪير آهي. تون ٿي
 ڪڇي ٿي!!

نڪاح پڙهجي ويو آهي، سندس ٻنهي معازي خدا جا
 ڏنل به ڪري پيا آهن دادو ملن کان ڏهاڪو مل
 وڌو آهي، هي به مرڻ ڪندي ٿي آهي.
 هن کان سڄو ٿيندو ڪردان پاڻ ڪي پورو سورن
 کان چٽي پوان، ذهني واپو ٿيڻ ٿيندي وڃي. هر سورن
 جو ڇا ٿيندو؟ هو ڪن جيئن ٿا؟... نه پڙهجي ڪري
 هنن جي زندگي تباهه نه ڪندس. جڙو رعي ٿي
 جيئن ڪاربنديس. سندن ڪاڏي پاڻ واک وٺي
 ڪنديس. ڪن صحيح رڳو، لائينس پورو ڪري
 ڪن پڙهائينديس.

پنل ٺيڻ

ماڻهن جو مڙاڪو آهي. ڦاٽل هٿن ۾ اوسڻي هي
 ڪوهڙي ۾ وڪوڙيل آهن. جنهن مهل به پٽيوالو
 ڪنهن جو نالو وٺڻ لاءِ ڏانهن منهن ڪري پڪاري
 ٿو ته سڀني جا گپاٽ اوڏانهن ڪڇبو وڃن، ڪن پٽيوالي
 جي رڻپ ٻڌڻ لاءِ ڪڙا ٿيو وڃن. پٽيوالو واري واري
 سان سڀني کي پڪاريندو اندر موڪليندو وڃي.

جن وٽ ڪنهن وڙناتي ماڻهن جا هٿ اڪر آهن تن
 جي منهن تي سرهائي آهي، جن وٽ ڪو جٺيڪ
 ڪونهي تن تي نراسائي جو راج آهي. انور به انهن
 اڀاڳن مان آهي جن وٽ ڪوبه جٺيڪ ڪونهي. سڀ
 اوسڻي ۾ آهن، انڌرو به جي سڏ لاءِ.

هو به صبح سان گهران سليماني چانهه سان اٿيو
 ماني جو اڌ گراهه گڙڪائي اچي بيٺو هو، نمبر اچڻ
 جي انتظار ۾.

هي انڌرو به سلسلا ڪڍڻ ڪنڌار پائو به هڻو
 ته تنگ ٿي پيو آهي. رات به ڪاوڙجي پيو، چئي ويو
 ”اهڙو مون ئي گهوريو جو ڪن چئي- پڙهيو وڌو آهي.“
 پيو اسان تي چئي- هاڻ ته توکان مزوري به ڪانه
 ٿيندي.“ سچ ته چيائين پئي، جي ننڍي لاکون مزوري
 تي هريل هجان ته ڪر ادا سان گڏ گهوڙيون ڏيوڙو ڏو
 ڀيٽ گذر ڪريان ها... چڙ... ٻيار... نمرت... قرب....

اهي سڀ انسان جي فطرت آهن، جنهن ۾ اهي جدا
 ناهن اهو انسان ته نه سڏبو.

پنن تي هٿ لڳس مڙي ڏنائين ”هلو نواز.“
 ”انور ڀلا ڏي خبر ٿيندو سڏ سرڪار جو يا انهي
 سري وينداسين.“

”بس يار مٿا ٿيا جيئن وس، وس وارا آهن.“
 ”يار ماڻهو ته تمام گهڻا آهن، جايون گهڻيون آهن،
 توکي خبر آهي. پر تـو چالاڪ ٻيلا ڪيو آهي.“
 ”مون هيلپر لاءِ درخواست ڏني آهي. هاڻي ڏس نه
 ڪلارڪي جون جايون آهن اٺ، ساڍا چار سئو اسيدوار،
 پوءِ اسان ڇوڙا مسڪين ڪٿان آئين سورس.“

”اڙي بابا ڪم اڳيئي لڳا پيا آهن مڙي فارملي
 پوري ڪرڻي، پر توهان خير- ڇو هيلپر لاءِ؟ پوءِ هي
 ڊگريون ڪڏهن ڪم اينديون؟“

”بس ٻيلي ڊگرين جي آسري ۾ بک ته ناهي مرن،
 ٻيو ته سڀ ڪجهه آهي جيئڪ مان، پاڻ نانگا ماڻهو
 تن جي ڀارت به ڪير ڪندو.“

پٽيوالي رڙ ڪئي ”انور پٽ عارب سمون.“
 فائيل ڪڇ ۾ ڪري اندر گهڙيو اٿرويو ڪمپني
 جي هڪ ميمبر اصلي سرٽيفڪيٽ گهريس.

(انور پٽ عارب سمون، ايم. اي اڪاء، ڪس فرسٽ
 ڪلاس.... ايم. اي سنڌي فرسٽ ڪلاس.)

صاحب جون اڪيون شيڪجي ويون. ”اڙي بابا هي

ڇا ٿو ڪريو؟ ڏهن ڏينهن ۾ ڪم ڪري ڏيکاريو
ٿو ڪريون؟“

”بس ڏهن ڏينهن ۾ ڪم ڪري ڏيکاريو.“

ڏهن مهينن ۾ ڪم ڪري ڏيکاريو.

”پر بابا اها ته اسان جي اداري جي پهرين ڏينهن
آهي ۽ ڪو به ڪم ڪري ڏيکاريو. اسان جي ڏينهن ۾ ڪم ڪري
ڏيکاريو.“

”سر تعليم کي مان گذر جو وسيلو نه ٿو سمجهيان.
مون کي پيٽ گذر گذر ڪري، آفيسر ٿيڻ لاءِ ڪنهن معشر
مانهو جي نوازش ضروري آهي. ان نعمت کان محروم
آهيان. انهن ان ۾ پنهنجي عزت سمجهان ٿو ته محنت
مذوري ڪري پر گرم پيٽ ۾ وجهان.“

ڇهين مهينن ۾ ڪم ڪري ڏيکاريو. ”ٺيڪ آهي توکي
نوڪري سان ڪم ان جو ڏسو مان ٿو ڪم ڪري ڏيکاريو
پر پنهنجي لياقت موجب ڪم ڪري ڏيکاريو. ته ٻين توکي
آڏر ملندو باقي اڄ ته لوئر ڪلاس جا ٿيڻ وارا
پيا ڪريون.“

”سائين تيسرائين مون کي هيلپر ڪري رکيو آهي
پوءِ ڏهن مهينن ۾ ڪم ڪري ڏيکاريو. انهن ڏهن
”پر بابا تيسرائين تون ڪيترن ئي ٽرسٽن ۾ ٿورو انتظار ڪري.“
”سر هاڻي انتظار ڪرڻ جي بهنج مون ۾ ڪونهي.
حالتون نازڪ آهن.“

”نه بابا نه اسان کي هيلپر لاءِ تجربيدار ماڻهو

”سر عرض آهي.“

”مان ٿو چوان گيت آئون ٿري وڃ هتان.“

سندس انا جي ڪنن ۾ ڪر ڪنيو ۽ اکين ۾ آڻا پري
آيس، هڪ غضب جي گهور وجهي ٻاهر نڪتو.

هلندو وڃي، ڌرتي سندس هر قدم تي ڪنجھي

ٿي پئي.

گهر جتي بک آهي جا واکا پئي ڪري، پئي

آهن جن جي انگ تي سگهو ڪپڙو ڪونهي پونگي

جنهن ۾ سيءَ جو جهلو ڪونهي، اونھاري لڪ لوسائو

چڏي.

شام جو ڀاڻس ڇانڻ ٿيو، مٿس نگاهه پوندي چچي

وينو ”انور ڇا ٿيو تنهنجي انٽرويو جو“ هن رڳو هڪ

پرو چٽائي ڏنو ۽ اکيون پٻڙن ۾ اڏڪائي ڇڏيائين.

ڀاڻس سمجهي ويو، جذبن کاتي، ڪاوڙ جا

ڪڙا ٽٽي پيا ”پرواهه ناهي، بابا پرواهه ناهي، تون

گهٽراءِ نه اڃان پانهن ۾ پل آهي. ڏکيا سڪا ڏيئين

گذري ويندا ويندا لڙ لهي.“

ويجهو اچي ڪاهي تي هٿ رکيائينس پئي جي

ماڻڪين مان ۽ ۽ لڙڪ لڙيا، ڌرتي گهيبي ويئي، پٺل

نيئن سان هڪ پئي ڏانهن ڏٺائون. پنهنجائپ جو سنڌو

ڇوليون هڻ لڳو ۽ پئي پکين پئجي ويا.

وڏي وهنامي راتڙي

سندس ڏند ڪر ۽ ٻري ٽسڻ، ٽسڻ ۽ ٽسڻ،
 ٽسڻ ٽسڻ، ٽسڻ ٽسڻ، ”ٽسڻ ٽسڻ ٽسڻ ٽسڻ“
 ٻري ڪٽ وڌي اٿئي ۱۹

”بابا، ٻچو به آئون، سان وري ٻاري اوڙي جا نار دوست
 ڪڇيري تي به اچن سو ٻري ٽيڪ ٿيندو.“
 ”ٽسڻ ٽسڻ ٽسڻ ٽسڻ ٽسڻ ٽسڻ ٽسڻ ٽسڻ،
 سال جي سار سنڀال ٻيا ڪجو.“

پڻ دل ٽي دل ٻي ٽري ٻيو هو، هن ته رڳو اڪيلائي
 ٻئي چاهي، سڪون ٿي چاهيو، هڪلائي ۾ جلدائي
 جي ٻن جو حساب ڪرڻ ٿي چاهيو، روڻ ٿي چاهيو،
 جيئن سندس سڌڪا ڪوبه ٻڌي نه سگهي، سندس اندر
 جي آئون جا الا ڪونه محسوس نه ڪري سگهي، هن
 ته ٻچي وڃڻ ٻڌي چاهيو، گير کان ٻري، وسندي کان
 ٻري، آوازن کان ٽوري، صفا ٽوري جتي ڪو ٻڌڪو نه
 هجي پر اهو سڀ ڪري، نه سگهو تڏهن ڪٽ ڪٽي
 ٻچي ٻڌو وڌي هٿن، سج لڙهي، سال وڃي
 ڪري اچي ڪٽ تي لٽيو.

ڇو اڀرڻ جي وري هئي، وس وٺي وسندي ۾ خوشي
 هي لهر هئي ڏڪارنا دٻي، موٽي ماڳ آيا هئا، ٻوٽاري
 ڇڏڻ جون چونگاريون هيون، صبح سان ٻوٽيون پٺن تي
 ٻري ٿي هيون، ٽنارن جون ٽناريون ۽ چنگن جي هونگار

سڄي ڀون ڀرائي ٿي ڇڏي، وٺي جن هڪڪار، ساريت ۽
 سبزي هر دل جي مورني ۾ ڪٽي رکي پري ٿي ڇڏي.
 پر سندس مک ويتر تڏهن ڦٽي جڏهن پاڙي جا خاني
 ڀرنگا وري آباد ٿيا هئا. سندس زندگي ۾ عجب ان ۾
 پيدا ٿي پئي هئي. مال وجهه جي ڪم ڪمار کان
 وٺندو ٿي اچي ڪٽ تي لٽيو هو. سڌو ئي وارن جي
 جهرمر کي ٽڪڻ لڳو، ڇنڊ به نروار ٿي رهيو هو. تارن
 جي چورس ڇنڊ جي چڙهي اچڻ سان جهڪي ٿي رهي
 هئي. ڇنڊ سونئون جو ساڌاري حسن جو مثال ڪنهن
 وهي ۽ چڙهيل ونهيءَ جي جواني ۽ جوين وانگر پوري
 آب تاب سان پنهنجي روشني ڌرتي تي ڀڄاڙ ڪري ڇڏي.
 هو ڇنڊ ٽٽي ٽڪيندو رهيو. ڇنڊ جو مک محبوب جي
 ياد ڏياري ته دل ۾ ويهيو. سندس تصور جي آسريءَ
 تي ڪا سورت اڀري آئي. گول منهن ويترو، پورو
 رنگ، گچي جهڙي ڪونج، سنڀا هپ، ڏمڻون ڪريور
 اڪيون جن ۾ ڪا ڇڪ هئي. جي ڏس ته ڀڳت، ڏي
 ڇڏين، واسينگ جان وگ وجهي ڇڏين، ٻي ڀڳت جو
 اڪيون تي هيون جن سندس ڄڻن جا سڀرا ڪسي ورتا.
 هئا، مک حيا سامهون رکي ڇڏيا هئا. سر هلي ۽ پير
 وجود مان ڀنگهر لنگهي ويندو هئس. اندر ۾ ڌارون ڌار
 پوندا هئس، ڌاڪا ڏيندا هئا پر عام هئا ۽ ڪو به ڪو به
 جڏهن کان ڀڳل وارن وري اچي ان ڀڳت وساريا هئا
 ته پاڻ ڪو به ڪا به ڪا به ڪا به ڪا به ڪا به ڪا به

سندس ڪام دلچسپي ناهي ڀاڳل ۾، اڪائي نه هئي
ڏڻ چاهي، پر ڀاڳل ڪي وٺڻ سندس وس ۾ ئي
نه هو.

ڀاڳل جڏهن برتجي ويئي هئي ته پري پيو هو، پر
به اتي ئي رهيو جنهن سندن اثبوت هئي، خون جا ويرا ته
ڪونه هئا پر راجوڻي ۾ ٺهيل نه هئا، ڏک ڏورايو هئڻ
پاڻ ۾.

هن مهينن جا مهينا جاڳي گذاريا هئا، دل تي پڙ
رکي سڀ ڪجهه سٺو هو ۽ پٽ تي ڪرڻيون ڪاٽيندو
هو، جنهن پنهنجي انما ۽ غرور ڪري ڪانئس ڀاڳل
ڪسائي هئي، نه ته ڀاڳل جو پيءُ پٽس وٽ لنگهي
آيو هو ته ”ڀائر آهيو، پنهنجا ٻچا اوهانجي جهولي ۾
ٿو وجهان، رڳو پنهنجي پٽ جي مٿي تي هٿ رکو.“
پٽس رکو جواب ڏنو هوس ”نه بابا اسان ننڍا وڏا
پنهنجا پاڻ ۾ ڳنڍينداسين، پنهنجو پٽ وهي ڇڏيو.“
خير آهي، پاڻي اڄ ننڍي سڀاڻ وڏي لائق ٿي پوندي،
پنهنجي ڌيءَ اڳيئي ڀائرجي پٽ جي نالي ٿيل آهي.“
هن وري به لڳل هو ”ادا آئون به اوهانجو پيءُ
آهيان مون مور پٽ سوڌي اوهان حوالي ڪئي، سوڌو
پٽ اڃا معصوم آهي جڏهنوڪا مينهن ٿڌوڪا پائي
پر ساماڻل نياڻيون ڪيڏانهن ڪنهن؟ مڙهي گهٽ وڌ
ڪري مون کي پاڻ سان گڏيو، اوهان ڪانسواءِ ٻيو
ڪير آهي پنهنجو؟ ڌاريان نيڪ ڌاريان آهن.“

پئس نه مڃو ته نه مڃيو ”بابا اسان ٻار نٿي هوندي
 نالي ڪري ڇڏيا آهن سو ڪار ڪنه نه ڪنداسين، توکي
 موڪل آهي، هو به راج نهار هتي لائق لڳه ٿئي ٿا
 لاهي ڇڏيو، اسان وٽ گهڻي ڪونهي، پيا به پائر آهن
 ڪو ڪولهي ته ڪونه آهن.“

ڀاڳل جو پيءُ روئي اٿيو هو ۽ ٻئي دينين ٿيو
 وڌائين ڏيکي گاڏيءَ ۾، درياھ ڏک به ڪونه ڇڏيس
 وڃي سيري وسايائين، سندس ست پيڙهين جي ڪا ٻرائي
 اٿئي ڳولهي ڀاڳل جو سڱ ڏئي ڇڏيائين.

پوءِ ميرل آهي ڏينهن ڏاڍا ڏکيا گهارياءَ راتيون رهڻ
 ٿي پيون، ڀاڳل جي پرڻجڻ جو ٻڌي اندر ئي اندر پسم
 ٿي ويو هو، ٻڙڪ به ٻاهر نه ڪڍيائين، ڪري به ڇا
 ڀاڳل ڪوهين ڏور سندس ويرين جي ويڙهي ۾ وڃر
 سهڙي، جن سانگ رڇاڻا هئا، اهي ڳالهيون به سندس
 ڪن پيون ته سندس پوٽو ٺاهي جتي به سان لائون ڏهه رپون
 ويون، دل جلائڻ لاءِ اهي خبرون به قاصدين وسيلي
 پهچنديون هيون، من ٿي من ۾ رهندو مڃندو رهيو.

نيڪ راڄو ٿي ۾ ٺاهه ٿيو، ڀاڳل ڇا سهرهه، پئس
 سان پاءُ پالاند ڪري پرڃي ويا، راج ٺاهي ڇڏيا.

هبل وڃي وئي ته ڀاڳل جو مڙس به مال ڪاهي
 سندس سهرڙي جي گهر ۾ اچي ويٺو هو، ٺاهن سندس
 دل ويتر ويران ۽ ڀڙ ڀاڳ ٿي ٿي ٿي.

ان ڏينهن ڀاڳل سندس گهر لنگهي آئي هئي ته

ٻر مون کيس ڀاڪار ڇو نه ڏني؟... ڪيڏا نه قرب
 هئا سائرس، ننڍپڻ ڪيڏو نه حسين سڀنيو آهي، هڪ
 خواب جو منهنجي سڪون جو ويري ٿي پيو آهي، ڀاڳل
 جي پيار جا پاڇا سندس نتھڻ آس جھڙي حياتي تي
 ڇانورو ٿي بهي رهيا. پٽس جي هڪ ڌرمي تي چڙاڻ
 لڳس، ڇاڇا جي ڌيءَ اڃان ته پوتي به نه سنهاري آهي،
 له ٿي منهنجو ڪو سائرس سڀند آهي. سڄي رات اهو سوچي،
 گھڻيل سڌ ڪا پيري سڄي رات گذاريندو آهي. اڄ رات
 به سندس سوچن جو سفر شروع ٿي چڪو هو، ڇنڊ ڇڙهي
 مٿي آيو هو، جڳ سندس سڀن جي واس ۾ ويڙهجي ويو هو،
 پر سندس ننڊ جي پري ڪو پرديس وسائي ويئي هئي.
 سندس دل جي ديوي ورهيه وڇڙڻ کانپوءِ سندس
 پاڙو وسايو هو. بس وڃ ۾ سندس ڇاڇي جي ويڙهي کانپوءِ
 ڀاڳل وارن جو گهر هو، هوڻ به ساريندي هوندي يا
 وساري ڇڏيائين. آهي گھڙيون جڏهن پنهي جا ساهه گڏ
 ڪچندا هئا، اڪيون اکين ۾ اڌڪائي پنهنجن ۾ پيغام ڏنا
 هئڻن، پنهي جون دليون گڏ ٽڙڪنديون هون، پر
 هاڻي ڇا ٿيندو؟ ڀاڳل، هاڻي ڪجهه به نه ٿيندو، نون
 ٻئي ڪنهنجي آهن، پوءِ به تنهنجي ٻانهن ٻڙجي پنهي من
 ۾ ٽنبي پنهي آهي، تنهنجي اڪير منهنجو من وياڪل
 ڪري وڌو آهي. اندر آڇايل آهي، دل وار کان وڇڙيل
 ڪونج آهي جا بن بن پٽڪي رهي آهي، الاڻي ڇو اهو
 احساس ٿيندو آهي ته تون منهنجي آهين. وقتي طور مون

کان کسجي ويئي آهين، تون رڳو منهنجي آهين. بس
لڳندو اٿم تون اڄ به منهنجي وجود جي ذري ذري ۾
سمائل آهين. تون هوا جي جهوئي ۾ شامل ٿي وجود
کي وڪوڙي وڃين ٿي. چانڊوڪي به تنهنجو ئي روپ
آهي جا روح ۾ رچي وڃي ٿي. جي ڏکڻ جي هير گهلي
ٿي تنهنجو سڳند ڪٿي ٿي اچي. تو منهنجي احساسن
جي هرتار ڇيڙي ڇڏي آهي.

اڌ کان مٿي رات لڙي چڪي هئي سندس اکيون
پورجي رهيون هيون. ٻر اندر ۾ ٻارڻ ٻري چڪا هئا.
ساروئين ۾ ڀاڳل سان روح رهاڻيون ڪري رهيو هو.
ڪن لاءِ هن ڪا سراهي محسوس ڪئي چانڊوڪي ۾
هوءَ پير پير ۾ ڏيئي ڏانهن وڌي رهي هئي. ٿڌي
سهائي ۾ هوءَ بهار جي جهوئي وانگر سندس وجود کي
ڇڏي وڃي ٿي ۽ دل ۾ سرمنڊل جا سڀ سر ڇيڙي
ٿي ڇڏي.

سندس مٿي تي ڇهڻ محسوس ڪيائين، هٿ، نازڪ
هٿ، ڪراڻ ۾ پيل چوڙين جو ڇڪاڪا جلتنگ ٻڌا
ڪريو ڇڏين. مندن ساهن ۾ ڪا سرهاڻ سمائجي ويئي.
دل ۾ هڪ آس ڪر ڪئي ته ٻانهن ورائي کيس پاڪر
۾ ڀري ڇڏي، ساهن ۾ سمائي ڇڏي. هوءَ صرف منهنجي
آهي، ڀاڳل توکي ڪوبه مون کان ڪسي نٿو سگهي
ڪوبه نه....

هن ٻانهن ڊگهي کيس پاڪر ۾ ڀڻ جي ڪئي.

چرڪ نڪري ويس خالي ٻانهون هئا جي جهوٽن ۾
وڇڙي پاڻ ۾ ملي ويون.

دل ٻڌڻ لڳس، لڱ وسائجي ويس. ٿڌو ساهه ڀري
مانيتڪي وايو منڊل ۾ شوڪارو ڇڏيائين ته وجود
هڪو ئي پيس.

رات اچا اڌ مس گذري آهي ۽ هو لوڪ ستي
وري چانڊوڪي رات ۾ ڀاڳل جي ويڙهي ڏانهن اکيون
اٽڪائي ٿو ڇڏي، ننڊ جي ديوي وڃي پرديس وسايو
آهي رات آهي جا کٽي ئي نٿي.

سوانح

جهمير جون ۾ وڏيون سوانحون آهن. جهمير جون
 ڪيٽيون ۽ رسول بخش درس، رسول بخش ۽ ڪهاڻي
 ۽ جهمير جي ڪهاڻين مان ٿيو ٿيو ٿي مان ۽ ٿيو
 نازي وانگر حواسن تي چالنجي ويندو آهي
 رسول بخش جا دوست اڄ تائين صحيح اندازو لڳائي
 نه سگهيا آهن ته سگهاري سندس ڪهاڻي آهي يا
 سندس دوستي؟

اها ڳالهه پنهنجي جاء تي اچي ڇٽي آهي ته
 جهمير جي اوڀر ۾ بهائين مان ٿيندڙ سج جا بهرمان
 ڪرڻا ته رسول بخش دوستي يا لکڻ پنهني ۾ سگهاري ۽
 نه آور آهي.

طارق عالم اهڙو

سوره سنڌي ادب

صاحب خان سوره ميرائي

Cell No: 0344 3919786

0300 3404488